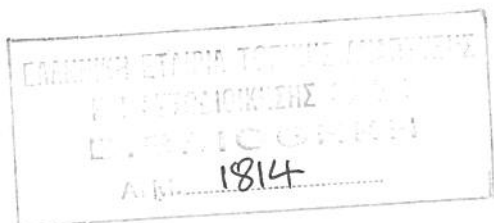

**ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ Μ.Ο.Π.
ΣΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ**

ΑΘΗΝΑ 1990

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ Μ.Ο.Π.
ΣΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ

© Copyright E.E.T.A.A.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

«ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ Μ.Ο.Π.
ΣΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ»

(ΔΙΗΜΕΡΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ, Νοέμβρης 1987)

ΑΘΗΝΑ 1990

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Το θέμα του τοπικού αναπτυξιακού προγραμματισμού γίνεται ολοένα και περισσότερο επίκαιρο και είναι σίγουρο ότι θα εξακολουθήσει να βρίσκεται στην επικαιρότητα και στη δεκαετία του '90. Παράλληλα είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι υιοθετήθηκε από πολλά στελέχη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας η άποψη, που υπογραμμίζει τη σημασία του ενδογενούς δυναμικού για την Τοπική Ανάπτυξη.

Η σημερινή Ευρωπαϊκή Περιφερειακή Πολιτική, έχει λάβει υπόψη της τόσο τις τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες όσο και τις προσπάθειες δημιουργίας μηχανισμών, για τη συνάρθρωση και την επιτυχία αναπτυξιακών προγραμμάτων σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διακριτικό επίπεδο. Σταθμός σ' αυτή την προσπάθεια υπήρξαν τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα.

Στη διήμερη συνάντηση στις 12 και 13 Νοεμβρίου 1987 είχαμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε μια πρώτη παρουσίαση σημαντικών απόψεων από τους τρεις κύριους «εταίρους»: τους εκπροσώπους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, της Κεντρικής Εξουσίας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Η έκδοση των Πρακτικών καθυστέρησε για καθαρά τεχνικούς λόγους. Για τους ίδιους λόγους δεν περιλήφθηκαν οι εισηγήσεις με την αναφορά στην ξένη εμπειρία. Είμαστε όμως βέβαιοι ότι διαβάζοντας τα πρακτικά αυτής της συνάντησης έχουμε την ευκαιρία, με μια μικρή έστω απόσταση του χρόνου που παρεμβλήθηκε, να αξιολογήσουμε καλύτερα τα συμπεράσματά του.

Η διήμερη αυτή συνάντηση οργανώθηκε από την Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης σε συνεργασία

με το Κέντρο Προγράμματος και Οικονομικών Ερευνών, στα πλαίσια ενός Ευρωπαϊκού Προγράμματος για την επιμόρφωση στελεχών που ανέλαβαν να υποβοηθήσουν την υλοποίηση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων στην Ελλάδα, την Ιταλία και τη Γαλλία.

Αθήνα, Μάρτιος 1990
Πάνος Μαΐστρος
Διευθύνων Σύμβουλος
της Ε.Ε.Τ.Α.Α.Α.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

- Α. Τσοχατζόπουλος** - Υπουργός Εσωτερικών
Θ. Καρατζάς - Υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας
Κ. Τσιγαρίδας - Υφυπουργός Γεωργίας
Α. Αθανασίου - Αναπληρωτής Επιστημ. Διευθυντής ΚΕΠΕ
Μ. Μπεντενιώτης - Πρόεδρος ΕΟΜΜΕΧ
Μπερναντίνι - Εκπρόσωπος Ε.Ο.Κ.

Π. Μαΐστρος, Πρόεδρος της ΕΕΤΑΑ: Κύριε Υπουργέ Εσωτερικών, κύριε Υφυπουργέ Γεωργίας, κύριε Πρόεδρε του ΕΟΜΜΕΧ, κύριοι Γενικοί Γραμματείς, κύριοι Νομάρχες, αγαπητοί Δήμαρχοι, Πρόεδροι Τοπικών Ενώσεων Δήμων και Κοινοτήτων, σύμβουλοι ανάπτυξης, αγαπητοί φίλοι,

Ευχαριστούμε κατ' αρχήν για την τόσο σημαντική παρουσία και το ενδιαφέρον που δείχνετε γι' αυτή τη διήμερη συνάντηση που ξεκινάει σήμερα το πρωί. Θεωρούμε ότι η σημερινή διήμερη συνάντηση, που θέματά της είναι τα τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα και ο ρόλος των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων στην υλοποίηση αυτών των Προγραμμάτων, αποτελεί πράγματι μια πάρα πολύ σημαντική εκδήλωση. Ένα σταθμό θα λέγαμε για την προώθηση των νέων θεσμών, για την προώθηση της τοπικής ανάπτυξης, την ενεργοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης στα θέματα της τοπικής ανάπτυξης, και τη σύνδεσή τους με τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, που αποτελούν πραγματικά ένα χρήσιμο συντελεστή για την προώθηση και την υλοποίησή τους.

Μέσα από τους νέους θεσμούς που ενισχύουν την τοπική αυτοδιοίκηση και προωθούν την τοπική ανάπτυξη, εκτιμούμε ότι θα μπορέσει να αναβαθμιστεί ο ρόλος και η συμβολή των τοπικών φορέων στην

προώθηση των τοπικών παραγωγικών πρωτοβουλιών, στην προώθηση της τοπικής ανάπτυξης.

Ελπίζουμε ότι από αυτή τη διήμερη συνάντηση, όλοι έχουμε να κερδίσουμε, από τη μια μεριά από τις γενικές εισηγήσεις και από την άλλη μεριά από τις πρακτικές εμπειρίες που έχετε ήδη, όσοι ασχολείστε με τα θέματα της τοπικής ανάπτυξης στην περιφέρεια. Με τον τρόπο αυτό εκτιμούμε ότι το 1988 θα μπορέσει πραγματικά να είναι μια χρονιά αφιερωμένη στα θέματα της ανάπτυξης και στο ρόλο και συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης στα θέματα του προγραμματισμού της ανάπτυξης και των αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Νομίζω όμως ότι θα πρέπει να περάσουμε αμέσως τώρα στο πρόγραμμα και να παρακαλέσουμε τον Υπουργό Εσωτερικών κύριο Άκη Τσοχατζόπουλο, να χαιρετήσει τη συνάντηση και να κηρύξει την έναρξη των εργασιών της.

Α. Τσοχατζόπουλος: Κύριε συνάδελφε, κυρίες και κύριοι, αισθάνομαι πράγματι μια ιδιαίτερη χαρά γιατί μου δίνεται η δυνατότητα μετά από σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα να συναντηθώ ξανά με ανθρώπους οι οποίοι δουλεύουν για το θεσμό της τοπικής αυτοδιοίκησης και ειδικότερα με εκείνους οι οποίοι είτε μέσα απ' το θεσμό, είτε μέσα από κρατικές θέσεις, προωθούν και στηρίζουν μορφές τοπικής ανάπτυξης. Και τούτο έχει μια ιδιαίτερη σημασία διότι στη συνάντησή μας αυτή, την οποία βλέπω, εγώ τουλάχιστον προσωπικά, ως μια συνέχεια της επαφής που είχα στο συνέδριο της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων με τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπου και καταθέσαμε εκ μέρους του Υπουργείου Εσωτερικών μια σειρά συγκεκριμένων προτάσεων σχετικά με το πώς βλέπουμε να οριοθετείται η σχεδιασμένη πορεία ολοκλήρωσης της αναπτυξιακής πορείας του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσα στην επόμενη διετία.

Έτσι λοιπόν, με βάση αυτές τις προτάσεις, αυτή την αντίληψη και αυτή την πολιτική που καταθέσαμε στο συνέδριο της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων, ερχόμαστε σήμερα να χαιρετήσουμε αυτή τη συνάντηση, η οποία πιστεύουμε ότι συμβάλλει, ότι μπορεί να συμβάλει, στην προώθηση και εξέλιξη ενός από τους επιμέρους στόχους αυτής της πολιτικής που ανέφερα προηγουμένα, του στόχου της τοπικής ανάπτυξης.

Κι εδώ, θα ήθελα να συγχαρώ την Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, η οποία μαζί με το ΚΕΠΕ διοργανώνει αυτή τη διήμερη συνάντηση, έχοντας αναπτύξει παράλ-

ληλα και μία σημαντική δραστηριότητα και συλλογή εμπειρίας στον τομέα αυτόν, ευχόμενος ότι η συνάντηση αυτή θα αποτελέσει ένα νέο βήμα προόδου και για την τοπική αυτοδιοίκηση αλλά και για την τοπική ανάπτυξη.

Εδώ βέβαια, σ' αυτή τη συνάντηση, ελπίζω ότι πέρα από τη χρήσιμη, αναμφισβήτητη, θεωρητική ανάλυση των προβλημάτων της τοπικής ανάπτυξης, πέρα από δυνατότητες προγραμματισμού και τρόπους δράσης που είναι πράγματι καθοριστικά αναγκαίοι για το μέλλον, θα δοθεί η δυνατότητα να συζητηθούν τρόποι πρακτικοί, άμεσης και συγκεκριμένης δραστηριοποίησης της τοπικής αυτοδιοίκησης και της περιφερειακής διοίκησης. Και τούτο διότι τα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα έχουν ξεκινήσει ως ένας θεσμός και μια διαδικασία στην Ελληνική κοινωνία μαζί με ένα πλέγμα λειτουργιών και σχέσεων που τα υποστηρίζουν και τα προωθούν.

Για μας, η αντίληψη της τοπικής ανάπτυξης έχει ιδιαίτερη σημασία. Πιστεύουμε ότι κανένα πενταετές δεν είναι δυνατόν να έχει αυτά τα αποτελέσματα στα οποία στοχεύουμε ή ελπίζουμε ότι θα έχει, αν δεν υπάρξει τοπικός προγραμματισμός και τοπική ανάπτυξη, όχι απλώς σαν σύνθημα ή σαν έννοια, αλλά σαν κινητοποίηση των παραγόντων της κοινωνίας, σαν έκφραση συμμετοχής στον προγραμματισμό και στην πραγμάτωση στόχων ενός εξειδικευμένου προγράμματος. Και είναι πράγματι ευκαιρία σήμερα εδώ, όπου υπάρχουν Γενικοί Γραμματείς από τις Περιφέρειες, Νομάρχες, εκλεγμένοι εκπρόσωποι τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και επιστημονικά στελέχη, ένας συνδυασμός αναμφισβήτητα αναγκαίος. Συντονισμός δηλαδή μεταξύ όλων αυτών των εκπροσώπων, ώστε να υπάρξει πράγματι μία εξέλιξη σχετικά με το στόχο προώθησης σχεδιασμένης τοπικής ανάπτυξης.

Βέβαια, όταν μιλάμε για τοπική ανάπτυξη δεν μπορούμε να ξεχάσουμε ότι αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα υπάρχουν 6.500 περίπου κοινότητες και κανείς, νομίζω, δεν πιστεύει ότι οιαδήποτε από αυτές είναι σε θέση από μόνη της έστω και να προσεγγίσει την έννοια της τοπικής ανάπτυξης. Η πολυδιάσπαση είναι ένα ιστορικό γεγονός στην ελληνική κοινωνία· εξίσου όμως αντικειμενικό γεγονός είναι η σταθερή βούληση της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει αυτή την κατάσταση. Και σας πληροφορώ ότι μέχρι το τέλος του έτους, θα υπογραφούν οι προτάσεις των νομαρχιακών συμβουλίων με τα προεδρικά διατάγματα που προβλέ-

πουν τις Ενώσεις, τις γεωγραφικές ενότητες, οι οποίες θα αποτελέσουν στην επόμενη περίοδο τη βάση για τις εθελοντικές ενώσεις των κοινοτήτων και των δήμων. Διότι πρέπει πράγματι να προχωρήσουμε αποφασιστικά προς αυτή την κατεύθυνση, εάν θέλουμε να μιλάμε για τοπική ανάπτυξη, αλλά ακόμη περισσότερο εάν έχουμε ανάγκη την τοπική ανάπτυξη. Διότι, επιπλέον, νομίζω ότι είναι σ' όλους μας σαφές, ότι δεν είμαστε εδώ για να μιλήσουμε θεωρητικά, ή στα πλαίσια κάποιου ευχολόγιου για την τοπική ανάπτυξη· όλοι μας εμφορούμαστε και κινούμαστε προς αυτή την κατεύθυνση διότι έχουμε πεισθεί πόσο αναγκαίο είναι να υπάρξει η τοπική ανάπτυξη. Επομένως για να την υλοποιήσουμε, πρέπει να προωθηθούν μια σειρά από πολιτικές και επιμέρους μέτρα για να διαμορφωθούν οι όροι που θα επιτρέψουν να υπάρξει αυτή η δυνατότητα. Παράλληλα, βέβαια, οι πρωτοβουλίες δεν μπορούν να αναληφθούν, δεν αρκεί ή δεν χρειάζεται να αναληφθούν μόνο από δήμους και κοινότητες. Ήδη υπάρχουν οι αναπτυξιακοί σύνδεσμοι· λίγοι αναμφισβήτητα· προχωρούν όμως οι Ενώσεις και οι συνεργασίες κοινοτήτων στα πλαίσια αναπτυξιακών συνδέσμων με σημαντική επιτυχία, υπάρχουν δηλαδή σύνδεσμοι που στηρίζουν από κοινού τρόπους αντιμετώπισης ακόμη και απλών διαχειριστικών προβλημάτων, π.χ. κοινή συλλογή απορριμμάτων, κοινή συντήρησης δικτύων, ενοποίησης σχολείων κ.ο.κ.

Η προώθηση όμως, τόσο των γεωγραφικών ενοτήτων όσο και η διακοινοτική συνεργασία ή ακόμη και η διαδημοτική, όπου δεν υπάρχουν γεωγραφικές ενότητες, δίνουν μια άλλη δυνατότητα. Να υπάρξει για πρώτη φορά πραγματικά ένα σημαντικό κομμάτι έργου σε επίπεδο περιφέρειας, σχετικά με το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, το οποίο θα μπορέσει πράγματι να διαχωρισθεί από το ενιαίο πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων και να αποτελέσει ένα ξεχωριστό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων τοπικής ανάπτυξης για τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.

Και θα ήθελα, με την ευκαιρία αυτή, να σας ενημερώσω ότι ήδη στα πλαίσια της συζήτησης και επεξεργασίας του φετινού προϋπολογισμού, δηλαδή του προϋπολογισμού για το 1988, έχει ωριμάσει αρκετά η ιδέα, εάν όχι σε αυτόν τον προϋπολογισμό, οπωσδήποτε όμως το '89 να υπάρξει ένα ξεχωριστό πρόγραμμα δημοσίων έργων. Όπως είναι δηλαδή το πρόγραμμα δημοσίων έργων εθνικής σημασίας, ή το πρόγραμμα δημοσίων έργων νο-

μαρχιακής σημασίας, να υπάρξει και ένα τρίτο πρόγραμμα δημοσίων έργων τοπικής ανάπτυξης για τους ΟΤΑ, έτσι ώστε να ξεκαθαριστεί και να είναι πλέον σαφής ο διαχωρισμός, οι ευθύνες, οι αρμοδιότητες και οι δυνατότητες προώθησης ενός σημαντικού τμήματος ουσιαστικής ανάπτυξης της χώρας μας μέσα από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.

Εάν δε, δούμε το θέμα με αυτή την προοπτική, σε συνδυασμό και με τη συζήτηση που έχει ξεκινήσει με την Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων, και με την οποία χθες μάλιστα συμφωνήσαμε να την ολοκληρώσουμε μέχρι το τέλος του έτους, και καταθέσουμε προς την κυβέρνηση από κοινού ολοκληρωμένη πρόταση η οποία θα κατοχυρώνει την οικονομική αυτοτέλεια και αυτοδυναμία των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, καταλαβαίνετε ότι μπαίνουμε πλέον σε μία περίοδο όπου πράγματι, ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης, οι δήμοι και οι κοινότητες, μπορούν να παίξουν ένα διαφορετικό ρόλο, πολύ πιο αναβαθμισμένο, σε σχέση με την αναπτυξιακή και εξελικτική πορεία της κοινωνίας μας, απ' αυτόν που έπαιζαν μέχρι σήμερα.

Βρισκόμαστε πραγματικά σ' αυτή τη μεταβατική φάση, οι εβδομάδες και οι μήνες είναι κρίσιμοι, και επομένως, θα είναι ευχής έργο η συνάντηση αυτή των δύο ημερών να μπορέσει να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση, διότι ας μην ξεχνάμε, όλη αυτή η προσπάθεια έχει έναν και μόνο στόχο: ανάπτυξη και πάλι ανάπτυξη, ανάπτυξη σε εθνικό επίπεδο και ανάπτυξη σε νομαρχιακό. Εσείς εδώ έχετε την ευθύνη πώς προωθούμε την τοπική ανάπτυξη, τη συγκεκριμένη ανάπτυξη, που είναι πράγματι μία απαραίτητη προϋπόθεση για να ολοκληρωθούν οι προσπάθειες που γίνονται σε εθνικό ή νομαρχιακό επίπεδο.

Προς αυτή την κατεύθυνση εύχομαι κάθε επιτυχία στις προσπάθειές σας, και είμαι βέβαιος ότι οι εμπειρίες θα αποτελέσουν ίσως και προηγούμενο, διότι η από κοινού συνεργασία πολιτείας, εκπροσώπων της πολιτείας στην περιφέρεια και στο νομό, εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και εμπειρογνομώνων, εξειδικευμένων επιστημονικών στελεχών με τις απαραίτητες εμπειρίες και γνώσεις, αποτελούν τον ικανό και αναγκαίο όρο για να μπορούμε να μιλάμε για ουσιαστικά αποτελέσματα. Ευχαριστώ και καλή επιτυχία.

Π. Μαΐστρος: Ευχαριστούμε τον Υπουργό Εσωτερικών, παρακαλούμε τον Υφυπουργό Γεωργίας κύριο Κώστα Τσιγαρίδα να απευθύνει χαιρετισμό στη συνάντηση. Είναι άλλωστε γνωστό το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που έχουν τα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα σε αγροτικές περιοχές, για θέματα που χειρίζεται το Υπουργείο Γεωργίας και οι άλλοι αρμόδιοι φορείς.

Κ. Τσιγαρίδας: Κυρίες και κύριοι,

Από την πλευρά του Υπουργείου Γεωργίας χαιρετίζουμε τη διήμερη συνάντησή σας που έχει ως θέμα «Ο ρόλος των Μ.Ο.Π. στην υλοποίηση των Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων». Το Υπουργείο Γεωργίας θεωρεί τη συνάντηση αυτή πολύ σημαντική, γιατί πιστεύει πως ένας σωστός προγραμματισμός και μια λεπτομερειακή ενημέρωση των αρμοδίων με τα θέματα των τοπικών και περιφερειακών στελεχών, αποτελεί την καλύτερη εγγύηση της έγκαιρης και αποτελεσματικής εφαρμογής των Μ.Ο.Π. στη χώρα μας.

Με την ευκαιρία αυτή, θα ήθελα να σας αναφέρω συνοπτικά, τους τομείς των δραστηριοτήτων που καλύπτει και καλείται να υλοποιήσει το Υπουργείο Γεωργίας σε όλη τη χώρα στα πλαίσια των Μ.Ο.Π. Αυτές οι δραστηριότητες αφορούν: 1ον, τον τομέα άρδευσης σε μία έκταση 852.000 στρεμμάτων· 2ον, την αναδιάρθρωση καλλιεργειών και ειδικότερα της ροδακινιάς και της μηλιάς και την αντικατάσταση της ελιάς με τη φιστικιά· 3ον, την εγκατάσταση νέων ποικιλιών κερασιάς· 4ον, την αντικατάσταση ποικιλιών καπνού ανατολικού τύπου με την ποικιλία *Virginia*· 5ον, την εγκατάσταση φυτειών καρυδιάς και καστανιάς· 6ον, την εγκατάσταση φυτειών αβοκάντο σε αντικατάσταση ελιάς, αμπελώνων και σιτηρών· 7ον, την αξιοποίηση μορφών ενέργειας για παραγωγή ανθοκομικών προϊόντων· 8ον, την ανάπτυξη της αιγοπροβατοτροφίας και της βοοτροφίας· 9ον, την προστασία και ανάπτυξη των δασών· 10ον, την πρόσληψη γεωτεχνικών υπαλλήλων και στελεχών για την εφαρμογή των Μ.Ο.Π. και των τοπικών προγραμμάτων· 11ον, την ανάπτυξη της γεωργικής, της δασικής, της κτηνοτροφικής και της αλιευτικής έρευνας· 12ον, τη βελτίωση και την ανανέωση του αλιευτικού μας στόλου.

Σε γενικές γραμμές, Μ.Ο.Π., τοπική ανάπτυξη και υπουργείο Γεωργίας, είναι οι τομείς και οι δραστηριότητες που καλούμαστε εμείς, καλείσθε εσείς οι επιστήμονες και η τοπική αυτο-

διοίκηση — οι κυβερνητικοί εκπρόσωποι στην περιφέρεια και στο νομό — να δώσουμε την παρουσία μας για την υλοποίησή τους.

Συνολικά, στα 7 χρόνια εφαρμογής των Μ.Ο.Π. θα δαπανηθούν για τον τομέα της γεωργίας 686.461.000 ευρωπαϊκές λογιστικές μονάδες. Είναι φανερό ότι θα προέλθει μια άνευ προηγουμένου δραστηριότητα του τομέα με οφελούμενο, όπως είναι φυσικό, τον Έλληνα αγρότη. Καλώ λοιπόν, ως εκπρόσωπος του υπουργείου Γεωργίας, όλους εσάς να αποτελέσετε τον προπομπό της ενημέρωσης στην περιφέρεια, όπου αναπτύσσετε τη δραστηριότητά σας, για την κοσμογονία που θα ακολουθήσει — και πρέπει να ακολουθήσει — στα προσεχή χρόνια, στον τομέα της γεωργίας, της δασοπονίας, της κτηνοτροφίας και αλιείας για να βοηθήσουμε από κοινού με όλες μας τις δυνάμεις στη σωστή εφαρμογή των Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων στα πλαίσια των Μ.Ο.Π.

Θα πρέπει όλοι μας να βοηθήσουμε και να εκμεταλλευτούμε την ευκαιρία που τα Μ.Ο.Π. προσφέρουν στον τόπο μας. Επιτρέψτε μου να συγχαρώ την Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης για την πρωτοβουλία αυτή. Θα πρέπει να συστρατευθούμε, θα πρέπει να μην χάσουμε αυτή την ευκαιρία. Βέβαια είναι δύσκολο το έργο σας, πολλά τα εμπόδια ακόμα, αλλά ήδη υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις. Είναι έτοιμο το πλαίσιο, και δεν μένει παρά όλοι μας και εσείς και εμείς από κοινού, να ανταποκριθούμε σε αυτή την πρόσκληση, σ' αυτή την επιτυχία της κυβέρνησης, για τα Μ.Ο.Π. εκείνα που εγκρίθηκαν και εκείνα τα οποία αναμένονται σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα να εγκριθούν.

Εύχομαι καλή επιτυχία στη διήμερη συνάντησή σας· και πάλι συγχαρητήρια. Ευχαριστώ πολύ.

II. Μαΐστρος: Λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων δεν μπόρεσε να έρθει ο Υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας, ο κύριος Καρατζάς, λόγω της γνωστής προετοιμασίας των προϋπολογισμών για το 1988. Ο Ειδικός Γραμματέας του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, κύριος Γιάννης Κουσουλάκος, θα διαβάσει το χαιρετισμό τον οποίον μας έστειλε ο κ. Υφυπουργός.

I. Κουσουλάκος: Κύριε Υπουργέ, κύριε Υφυπουργέ, κύριοι Γενικοί Γραμματείς, κύριε Πρόεδρε του ΕΟΜΜΕΧ, κύριε Πρόεδρε της Ε.Ε.Τ.Α.Α., κύριοι Νομάρχες, κυρίες και κύριοι,

Οι λόγοι που ανέφερε ήδη ο κύριος Μαΐστρος για την απουσία του Υπουργού είναι γνωστοί απ' όλους λόγω της περιόδου που διατρέχουμε. Από την άλλη πλευρά όμως δεν θα πρέπει αυτό να αποτελέσει αφορμή για να μειώσουμε το ενδιαφέρον που πραγματικά υπάρχει από την πλευρά του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, για τη σημερινή συνάντηση. Εκ μέρους του Υφυπουργού Εθνικής Οικονομίας, του κυρίου Καρατζά, θα ήθελα κατ' αρχήν να απευθύνω χαιρετισμό προς όλους τους συνέδρους που συμμετέχουν σ' αυτή τη διήμερη συνάντηση και να ευχηθώ καλή επιτυχία στις εργασίες της.

Με την ευκαιρία αυτή θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω και να συγχαρώ εκ μέρους του Υφυπουργού την Ε.Ε.Τ.Α.Α. και το ΚΕΠΕ για την πρωτοβουλία τους να οργανώσουν αυτή τη συνάντηση που πιστεύουμε θα δώσει την ευκαιρία σε πολλούς εκπροσώπους φορέων που εργάζονται στις περιφέρειες, να πληροφορηθούν για τις δυνατότητες, τις προϋποθέσεις, τις εξελίξεις γύρω από την υπόθεση των Τ.Α.Π., και Μ.Ο.Π.

Παράλληλα, τέτοιες συναντήσεις παρέχουν τη δυνατότητα για ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών με ανθρώπους και στελέχη που εργάζονται στο κέντρο πάνω στα θέματα της περιφερειακής ανάπτυξης, βοηθώντας έτσι στην προώθηση της απαραίτητης συνεργασίας και αλληλοκατανόησης, στη συγκέντρωση και στο συντονισμό της προσπάθειας όλων μας πάνω στα κοινά προβλήματα που μας απασχολούν.

Το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας έχει ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης, για το σχεδιασμό της πολιτικής της περιφερειακής ανάπτυξης, για τα προγράμματα τα αναπτυξιακά, στο επίπεδο της περιφέρειας. Πιστεύουμε ότι αυτές οι συναντήσεις μπορούν να βοηθήσουν πάρα πολύ στην προώθηση της ιδέας, στην προώθηση της συνεργασίας για την καλύτερη συγκρότηση, για την καλύτερη προετοιμασία αυτών των προγραμμάτων.

Βρισκόμαστε σε μια εποχή που η προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης στο τοπικό, νομαρχιακό, περιφερειακό επίπεδο, βρίσκεται στο επίκεντρο των συζητήσεων. Κατ' αρχήν στα πλαίσια του νέου πενταετούς προγράμματος οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης που ήδη έχει αρχίσει να καταρτίζεται, έχει κατανοηθεί, έχει γίνει αισθητό σε όλα τα επίπεδα, πιστεύω, η ανάγκη για μια συντονισμένη δράση, για μια ολόπλευρη προ-

σπάθεια σε όλους τους τομείς, και από όλους τους φορείς που έχουν κάποιο λόγο στην υπόθεση.

Είμαστε υποχρεωμένοι από κοινού να κάνουμε τις επιλογές, κάτω από τους περιορισμούς των διαθέσιμων πόρων, και να αποφασίσουμε για τον τρόπο δουλειάς και τα μέσα δράσης, για την προώθηση των στόχων μας.

Είμαστε μπροστά στην αδήρητη ανάγκη να δούμε το πρόβλημα συνολικά. Να καταρτίσουμε και να επεξεργαστούμε ολοκληρωμένα προγράμματα δράσης εάν θέλουμε να εξαντλήσουμε τις δυνατότητες να αξιοποιήσουμε όσο γίνεται καλύτερα το ενδογενές δυναμικό και τους πόρους που μπορούν να κινητοποιηθούν σε κάθε περιοχή.

Η περιπτωσιακή και μεμονωμένη ενέργεια ήταν μέχρι τώρα ο κανόνας της δράσης κάθε φορέα. Και μπορεί να δεχθεί κανείς ότι απέδωσε σε κάποιο βαθμό αποτελέσματα, όσο τουλάχιστον οι συνθήκες δεν έβαζαν πειστικά το πρόβλημα της επιλογής σε μια βάση συγκριτικής αξιολόγησης εναλλακτικών λύσεων.

Η τάση που διαγράφεται τώρα και θα γίνεται συνεχώς εντονότερη στο μέλλον, είναι η υποχρεωτική θα έλεγα συμμετοχή όλων, σε μια κοινή προσπάθεια, που αποτυπώνεται σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα δουλειάς και δράσης, που προϋποθέτει μια αδρή κατανομή στους ρόλους, στις αρμοδιότητες και τις ευθύνες ανάμεσα σε όλους και μια συγκεκριμένη διαδικασία συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων σε οριζόντια βάση φορέων, και σε κάθετη βάση μεταξύ των διαφόρων επιπέδων διοίκησης.

Για τους λόγους αυτούς, παρακολουθούμε με ενδιαφέρον τις πρωτοβουλίες αυτές, όπως της Ε.Ε.Τ.Α.Α. και του ΚΕΠΕ, και προσπαθούμε με κάθε πρόσφορο μέσο να τις ενισχύσουμε. Περιμένουμε με ενδιαφέρον τα αποτελέσματα των εργασιών αυτού του διήμερου και για άλλη μια φορά θα ήθελα να σας ευχηθώ καλή επιτυχία στις εργασίες σας.

Από τη δική μου πλευρά θα έχω την ευκαιρία σαν ομιλητής όπως θα είδατε στο πρόγραμμα να πούμε πολλά περισσότερα πάνω στη δική μας δράση. Ευχαριστώ.

Π. Μαϊστρος: Ο διοικητής της Αγροτικής Τράπεζας, ο κύριος Δημόπουλος, δεν μπόρεσε να έρθει ακόμη. Θα παρακαλέσουμε τον Πρόεδρο του ΕΟΜΜΕΧ, τον κύριο Μανώλη Μπεντενιώτη, να απευθύνει χαιρετισμό στη συνάντηση. Άλλωστε είναι γνωστή η συνεργασία που έχει

ήδη ο ΕΟΜΜΕΧ με την τοπική αυτοδιοίκηση, σε θέματα τοπικής ανάπτυξης.

Μ. Μπεντενιώτης: Κύριε Υπουργέ, κύριοι Γενικοί Γραμματείς, κύριοι Νομάρχες, κυρίες και κύριοι, αγαπητοί φίλοι,

Χαιρετίζοντας από πλευράς του ΕΟΜΜΕΧ την έναρξη των εργασιών του διημέρου για τα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα και το ρόλο των Μ.Ο.Π., θα ήθελα να ευχαριστήσω για την πρόσκληση και την ευκαιρία που μας δίνετε να αναφερθούμε στο ρόλο του ΕΟΜΜΕΧ και των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων για την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας μας. Σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα του 1984, ο τομέας των μεταποιητικών επιχειρήσεων περιλαμβάνει 142.290 επιχειρήσεις που απασχολούν 437.000 εργαζόμενους, που αποτελούν το 99% του συνόλου των μεταποιητικών επιχειρήσεων, και που απασχολούν το 62,6% του συνόλου των εργαζομένων και που παράγουν το 37,7% του εθνικού προϊόντος στον τομέα της μεταποίησης. Σε σχέση δε με τα στοιχεία του 1978, έχουμε μια αύξηση των απασχολούμενων στις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις κατά 34.139, δηλαδή ποσοστό 8,5% και μείωση των απασχολούμενων στις μεγάλες επιχειρήσεις κατά 6.986 εργαζομένους, δηλαδή κατά ποσοστό 2,6%.

Οι μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι μια μεγάλη οικονομική και κοινωνική δύναμη που συμβάλλει στην ισορροπία, αποκεντρωμένη και ορθολογική ανάπτυξη της χώρας γιατί μεταξύ άλλων βοηθάει στη δημιουργία θέσεων εργασίας στην περιφέρεια, βοηθάει στην ικανοποίηση εξειδικευμένων αλλά και τοπικών αγορών, στην αξιοποίηση με τον καλύτερο τρόπο των τοπικών πρώτων υλών, στην αξιοποίηση ατόμων που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να εργαστούν, μέλη οικογενειών, ανειδίκευτο προσωπικό.

Αλλά και στα πλαίσια της γενικότερης αναπτυξιακής προσπάθειας, οι μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις αποτελούν φυτώριο νέων επιχειρηματιών, πεδίο εφαρμογής εφευρέσεων και καινοτομιών. Στα πλαίσια των Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων, οι μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις διαδραματίζουν σημαντικό και δυσυπόστατο ρόλο. Αξιοποιούν τις τοπικές αναπτυξιακές δυνατότητες με τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων ή την ανάπτυξη των υφιστάμενων, και ταυτόχρονα χρησιμοποιούν το τοπικό επιχειρηματικό δυναμικό.

Ο ΕΟΜΜΕΧ, ο Ελληνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας, έχοντας ακριβώς στόχο την ανάπτυξη των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων, εφαρμόζει πολιτική εναρμονισμένη με τη συνολική οικονομική πολιτική κοινωνικής και περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας μας. Έχει μια αποκεντρωμένη διοικητική οργάνωση σε ολόκληρη τη χώρα με 5 περιφερειακές υπηρεσίες, στη Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Ηράκλειο, Μυτιλήνη· 19 παραρτήματα και 10 γραφεία· επίσης και έκφραση και εκπροσώπηση σε όλες τις νομαρχίες του κράτους για τη στήριξη των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων. Έχει την αρμοδιότητα, μετά το 1982, της αξιολόγησης των επενδύσεων της βιοτεχνίας, ύψους μέχρι 40.000.000 δρχ. και την τυχόν υπαγωγή τους στο νόμο 1262. Έχει επίσης την αρμοδιότητα της χρηματοδότησης για ίδρυση, επέκταση και κεφάλαια κίνησης μέχρι και ύψους 40.000.000 δρχ. για το χώρο της βιοτεχνίας.

Προκειμένου όμως να επιτευχθεί ο διπλός στόχος της ανάπτυξης της περιφέρειας και των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων, εκτός από τα άλλα προγράμματα που εφαρμόζει ο ΕΟΜΜΕΧ, έχει εντάξει στα Μ.Ο.Π. κονδύλια ύψους 22 δισεκατομμυρίων δρχ., που κατανέμονται: για την ανατολική-κεντρική Ελλάδα 3,2 δις· για τη δυτική κεντρική Ελλάδα 2,5 δις· για τη βόρεια Ελλάδα 4,5 δις· για την Αττική 7,8 δις· για τα νησιά του Αιγαίου 584.000.000 δρχ.· για την Κρήτη 3,1 δις και ακόμα, για το πρόγραμμα ανάπτυξης των νησιών της περιφέρειας, πρόγραμμα ΕΤΠΑ, ποσό 1,7 δις.

Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα για τις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις, περιλαμβάνουν, σαν σύνολο αλληλένδετων και αλληλοσυμπληρούμενων ενεργειών, τα ακόλουθα μέτρα: την εκπόνηση μελετών και ερευνών για την ανάπτυξη των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων, την ενίσχυση δημιουργίας ή ανάπτυξης οργανισμών ή εταιριών που παρέχουν τεχνική βοήθεια και υπηρεσίες στις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις, την προώθηση και προβολή προϊόντων βιοτεχνικών και χειροτεχνικών, μικρομεσαίων επιχειρήσεων στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό, την ενίσχυση για την ανάπτυξη και εφαρμογή του σχεδιασμού προϊόντων από τις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις, την ενθάρρυνση της δημιουργίας ή ανάπτυξης κοινών υπηρεσιών για τις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις σε διάφορους τομείς, όπως η

προμήθεια ειδικότερα πρώτων υλών, την ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό της διαχείρισης των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων με τη βοήθεια της μηχανοργάνωσης, τη δημιουργία κέντρων καινοτομιών και την ενθάρρυνση εφαρμογής καινοτομικών ιδεών από τις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις, τη δημιουργία χειροτεχνικών κέντρων για την προώθηση της τεχνικής και καλλιτεχνικής έρευνας και την παροχή συμβουλών σε χειροτέχνες, τη δημιουργία και ανάπτυξη κλαδικών ινστιτούτων που μεταξύ των άλλων θα πραγματοποιούν ερευνητικές-πειραματικές εργασίες, την ενίσχυση τοπικών πρωτοβουλιών για τη δημιουργία μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων σε τομείς που αξιοποιούν τοπικούς πόρους και συντελούν στη δημιουργία απασχόλησης, την εκπαίδευση τέλος των βιοτεχνών σε θέματα τεχνικά αλλά και οργανωτικά.

Ο ΕΟΜΜΕΧ σε στενή συνεργασία με τους κεντρικούς και περιφερειακούς φορείς, τις νομαρχίες και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, ενισχύει δυναμικά τις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις, τις οποίες θεωρεί κινητήριο μοχλό της περιφερειακής ανάπτυξης.

Κλείνοντας, θέλω να δηλώσω ότι τα δικά σας συμπεράσματα, θα είναι για μας, για τη δική μας δουλειά πολύτιμα στοιχεία, να ευχαριστήσω για την πρόσκληση και να ευχηθώ καλή επιτυχία.

***Π. Μαΐστρος:** Ευχαριστούμε τον Πρόεδρο του ΕΟΜΜΕΧ, θα μας δοθεί η δυνατότητα όταν συζητήσουμε για τα συγκεκριμένα παραδείγματα των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων και ειδικότερα της Κρήτης να αναλύσουμε και τις πρωτοβουλίες της τοπικής αυτοδιοίκησης, αναπτυξιακά κέντρα, αναπτυξιακές εταιρίες κτλ. Το λόγο τώρα έχει ο κ. Αθανασίου, αναπληρωτής επιστ. δ/ντής του ΚΕΠΕ.*

Α. Αθανασίου: Κύριοι Υπουργοί, κύριοι Γενικοί Γραμματείς Περιφερειών, κύριοι Νομάρχες, κυρίες και κύριοι, και αγαπητοί συνάδελφοι,

Ο κύριος Υπουργός των Εσωτερικών έθεσε προηγουμένως πολύ εύστοχα τη μεγάλη ανάγκη που υπάρχει για τοπική ανάπτυξη. Το ΚΕΠΕ, σαν επιστημονικός οργανισμός, αντιλαμβανόμενο τη σημασία αυτού του πράγματος, ξεκίνησε, εδώ και 3 χρόνια περίπου, ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης και στήριξης στελεχών ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο, με ανοιχτές διαδικα-

σίες και πολύ προσεκτικά έγινε επιλογή 100 περίπου νέων επιστημόνων, όχι μόνον οικονομολόγων αλλά και από άλλες ειδικότητες, οι οποίοι ύστερα από μια σύντομη ενημέρωση εδώ στο κέντρο, τοποθετήθηκαν στις νομαρχίες όπου στον καιρό που πέρασε, κατά γενική ομολογία, έχουν παράγει πολύ χρήσιμο έργο.

Στη συνέχεια, με οικονομική συνδρομή της ΕΟΚ και σε συνεργασία με την Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης κα Αυτοδιοίκησης — που με χαρά βλέπουμε ότι όλο και περισσότερο παίρνει τη σκυτάλη — συνεχίζουμε αυτό το πρόγραμμα, αναβαθμίζοντας τις διαδικασίες ενημέρωσης και εκπαίδευσης αυτών των στελεχών (ή μάλλον όσων από αυτά μας επιτρέπουν οι οικονομικές μας δυνατότητες) και ελπίζουμε ότι θα μπορέσουμε να συνεχίσουμε αυτή την προσπάθεια, έτσι ώστε να αυξηθεί ο αριθμός των νέων επιστημόνων που έχουν την κατάρτιση και τις εμπειρίες που θα τους επιτρέψουν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά στη διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης.

Χαιρετίζουμε το συνέδριο και του ευχόμαστε όσο γίνεται πιο αποδοτική δουλειά. Ευχαριστώ.

Π. Μαϊστρος: *Θα κλείσουμε τους χαιρετισμούς με τον κύριο Μπερναντίνι, ο οποίος θα απευθύνει χαιρετισμό εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Ο κύριος Μπερναντίνι είναι στέλεχος στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και ασχολείται ειδικότερα με τα θέματα των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων.*

Θα έχουμε την ευκαιρία αύριο να ακούσουμε αναλυτική εισήγησή του, τώρα θα έχουμε απλώς τον χαιρετισμό εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

Μπερναντίνι: Μετά από τους χαιρετισμούς του Υπουργού των Εσωτερικών, και τους άλλους χαιρετισμούς που έγιναν, θα ήθελα κι εγώ να ευχαριστήσω θερμότατα όσους μίλησαν σήμερα το πρωί, και ως εκπρόσωπος της περιφερειακής πολιτικής της Κοινότητας θα ήθελα να σας πω ότι μου δίνεται μια σημαντική ευκαιρία σήμερα που με καλέσατε εδώ, να εξηγήσω το ρόλο της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στα πλαίσια των Μ.Ο.Π.

Η περιφερειακή πολιτική, το περιφερειακό ταμείο, καλύπτει ένα μεγάλο μέρος οικονομικό, αν θέλετε και τεχνικό, αυτών των παρεμβάσεων. Είναι λοιπόν φανερό, ότι η περιφερειακή πο-

λιτική μέσω του θεσμού της, του οργάνου της, που είναι το περιφερειακό ταμείο, θα πρέπει να καταβάλλει κάθε προσπάθεια για να στεφθούν με επιτυχία τα Μ.Ο.Π. Αλλά είναι επίσης φανερό ότι δεν πρέπει να λησμονήσουμε να αξιοποιήσουμε τη συμβολή των κεντρικών αρχών, που προσπαθούν να εφαρμόσουν την εμπειρία άλλων χωρών της κοινότητας όπως της Ιταλίας, όπου η αποκέντρωση μας επέτρεψε ήδη να δούμε θετικά αποτελέσματα. Και σ' αυτόν τον τομέα, η κοινότητα έδωσε μία τεχνική υποστήριξη αλλά και προσέφερε και οικονομική βοήθεια.

Δεν γνωρίζω πως θα εξελιχθούν όλα αυτά τα θέματα στη δική σας χώρα. Εκείνο όμως που έχω καταλάβει, είναι ότι αφενός υπάρχει η πολιτική βούληση και αφετέρου θα τεθούν σε λειτουργία όλοι οι τεχνικοί μηχανισμοί, ώστε να συμβιβάσουν τις απαιτήσεις του εθνικού προγραμματισμού, λαμβάνοντας υπόψη ορισμένες προτεραιότητες από πλευράς μεθόδων, στόχων και συντονισμού στα διάφορα επίπεδα ευθυνών και αρμοδιοτήτων. Η δική μου εμπειρία μου λέει ότι εάν δεν ληφθούν υπόψη οι προτάσεις και οι πρωτοβουλίες που προέρχονται από κάτω, όχι από την περιφέρεια, αλλά από τις μικρότερες εδαφικές ενότητες που αποτελούν τελικά ένα σύνολο — δηλαδή την επικράτεια την οποία θέλουμε να προγραμματίσουμε — τότε διατρέχουμε τον κίνδυνο, όπως άλλωστε έγινε σε άλλες εδαφικές ενότητες όπου γίνεται προγραμματισμός των δαπανών, να δαπανώνται ορισμένοι πόροι, αλλά να μην έχει γίνει σωστός προγραμματισμός των αναγκών.

Μόνο εάν γίνει σωστός προγραμματισμός των αναγκών, τότε μπορεί να γίνει ορθολογική κατανομή των πόρων του προϋπολογισμού, πράγμα το οποίο ισχύει τόσο σε κοινοτικό επίπεδο όσο και σε εθνικό επίπεδο. Κι αυτό το λέω ως υπεύθυνος για τα αναπτυξιακά προγράμματα σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Πιστεύω επίσης ότι αν οι ανάγκες έχουν καθοριστεί σωστά, έχουν συσχετισθεί ορθά με το σύνολο πάνω στο οποίο θέλουμε να παρέμβουμε, τότε και ο προϋπολογισμός θα δείξει κατανόηση και θα προσπαθήσει να καλύψει αυτές τις ανάγκες. Όταν κανείς εξηγήσει σωστά τις ανάγκες, δικαιολογήσει τη χρησιμότητα, τη σκοπιμότητα του μέτρου και των πρωτοβουλιών που προτείνονται, τελικά πιστεύω ότι πάντοτε βρίσκονται οι οικονομικοί πόροι, είτε σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, είτε σε κοινοτικό επίπεδο, που θα έρχονται βεβαίως ως συμπληρωματικοί, για να ολοκληρωθεί η προσπάθεια. Διότι σκοπός

του προγραμματισμού σε κοινοτικό επίπεδο, σκοπός της περιφερειακής πολιτικής στα πλαίσια των Μ.Ο.Π., σκοπός του δικού σας, του εθνικού σας προγραμματισμού, ο οποίος βέβαια θα στρέφεται προς τις εσωτερικές ανάγκες, θα είναι η προώθηση της ανάπτυξης, που θα λαμβάνει όμως υπόψη τις προτεραιότητες των τοπικών πληθυσμών.

Με βάση αυτές τις ανάγκες, θα ήθελα τώρα να συμφωνήσω με την παρέμβαση του προέδρου του ΕΟΜΜΕΧ και με τα όσα ελέχθησαν σχετικά με τα προγράμματα δημοσίων έργων. Πιστεύω ότι σ' οποιονδήποτε χώρο, πρέπει κανείς να γνωρίζει ποιες είναι οι απαραίτητες προκαταρκτικές υποδομές για να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης που αποτελούν προϋπόθεση για οικονομική παραγωγική ανάπτυξη, αλλά πιστεύω επίσης ότι εάν αυτές οι παρεμβάσεις, δεν συνοδεύονται από μέτρα προώθησης της απασχόλησης, επιλογής προτεραιοτήτων όσον αφορά στους τομείς παραγωγής, π.χ. τουρισμό, μικρομεσαίες, βιοτεχνία κτλ., και ο,τιδήποτε συνοδεύει την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων αυτών (προώθηση και ανάπτυξη και έρευνα των αγορών κ.ο.κ.), τότε πιστεύω ότι η ανάπτυξη δεν θα είναι πλήρης.

Εγώ πιστεύω ότι για να επιτύχουμε το στόχο μιας οικονομικής ανάπτυξης όπως την επιθυμούμε όλοι, χρειάζεται να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων και όλων των απαραίτητων υποδομών, για την καλύτερη διαβίωση του πληθυσμού αλλά και την προώθηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Δεν πρέπει όμως να λησμονήσουμε ότι ένας χώρος κατοικείται, και τα άτομα που κατοικούν το χώρο χρειάζεται να κερδίσουν το ψωμί τους, και για να κερδίσουν το ψωμί τους χρειάζεται να έχουν κάποια δουλειά. Εάν λοιπόν αποσυνδέσουμε το στοιχείο απασχόληση-θέση εργασίας από τη ζώνη που θέλουμε να αξιοποιήσουμε, εάν δεν λάβουμε υπόψη αυτά τα δυο στοιχεία, θα έχουμε μεν προχωρήσει, αλλά δεν θα έχουμε φτάσει στα πρότυπα ανάπτυξης που προσπαθούμε σήμερα να δημιουργήσουμε ή μάλλον να προτείνουμε στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.

Εάν κατορθώσουμε να δουλέψουμε καλά μαζί, δηλαδή εάν κατορθώσουμε να δημιουργήσουμε αυτό το συνδυασμό ανάμεσα στην τεχνογνωσία, στους συμβούλους ανάπτυξης, στη βαθιά γνώση του χώρου πάνω στον οποίο επιθυμούμε να παρέμ-

βουμε, νομίζω ότι τότε μπορούμε να παντρέψουμε, να συνδυάσουμε την εμπειρία που έχουμε αποκτήσει σε άλλες χώρες, σε άλλα ευρωπαϊκά εδάφη στα οποία θα κληθούμε να παρέμβουμε. Σ' αυτή την περίπτωση νομίζω ότι θα έχουμε επιτύχει διπλό στόχο: θα έχουμε συνεισφέρει στη βελτίωση του αναπτυξιακού επιπέδου, στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα και αφετέρου θα έχουμε εξαγάγει την κοινοτική εμπειρία στην ελληνική επικράτεια, ώστε η κοινότητα να θεωρηθεί όχι μόνον ως ένας κάποιος θεσμός αλλά ως ένας θεσμός που μέσω της πολιτικής της, κυρίως της περιφερειακής της πολιτικής και των προγραμμάτων της (που ελπίζω να είναι πολυάριθμα προγράμματα που θα εκπονήσουμε με τις Ελληνικές αρχές), θα έχει δείξει το παρόν της και θα έχει δημιουργήσει αυτή την πρόσθετη αξία που επιθυμούμε με όλη μας την καρδιά να δημιουργήσουμε στη χώρα σας.

Προς το παρόν το μόνο που θα ήθελα να κάνω θα είναι να σας συγχαρώ, να σας ευχαριστήσω που με καλέσατε. Ελπίζω όμως ότι αύριο θα κατορθώσουμε να διατυπώσουμε καλύτερα τις ιδέες μας τις οποίες σκιαγράφησα μόλις τώρα. Ευχαριστώ.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Αθανασίου: Συνεχίζουμε τις εργασίες μας, το λόγο έχει ο κύριος Μαΐστρος ο οποίος θα μας παρουσιάσει μια εισήγηση που ετοιμάστηκε μαζί με την κ. Στογιαννίδου με θέμα «Τοπική Ανάπτυξη και Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα». Το λόγο έχει ο κύριος Μαΐστρος.

Μαΐστρος: Ευχαριστώ κύριε Αθανασίου. Πριν περάσουμε στα συγκεκριμένα παραδείγματα και τις εμπειρίες που έχουμε ήδη στην Ελλάδα, γύρω από τα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα και τις πρωτοβουλίες της τοπικής αυτοδιοίκησης, θα πρότεινα να δούμε λίγο γενικότερα το θέμα της τοπικής ανάπτυξης και του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στην ανάπτυξη αυτή.

Όταν ξεκινάει κανείς να συζητήσει για την τοπική ανάπτυξη, το πρώτο ερώτημα που γεννιέται είναι πως είναι δυνατόν να μιλάμε στη σημερινή διεθνή συγκυρία, με τα σημερινά προβλήματα, για τοπική ανάπτυξη. Γιατί πράγματι, έχουμε μία κρίση των περιφερειακών πολιτικών, έχουμε σήμερα μία δομική ανεργία, έχουμε τις προσπάθειες για βιομηχανική αναδιάρθρωση και μπαίνει το κρίσιμο ερώτημα: το τοπικό επίπεδο, η τοπική κοινωνία, μπορεί να δώσουν μια απάντηση στην κρίση αυτή;

Αυτό που θα προσπαθήσουμε να δούμε είναι κατά πόσον πραγματικά η τοπική κοινωνία και οι φορείς της, μπορούν να

δώσουν μια απάντηση ακόμη και σήμερα, δηλαδή σήμερα που έχουμε τα προβλήματα της κρίσης. Και η απάντηση που θα προσπαθήσουμε να δώσουμε είναι ότι προϋπόθεση γι' αυτό, είναι να αναλάβει η τοπική κοινωνία την ευθύνη της τοπικής ανάπτυξης της και την ευθύνη συμβολής της στην ευρύτερη εθνική ανάπτυξη.

Όταν χρησιμοποιούμε αυτόν τον όρο, τον όρο της ανάπτυξης, θα πρότεινα από τώρα να ξεκαθαρίσουμε ότι δεν μιλάμε μόνο για την οικονομική μεγέθυνση, δεν μιλάμε δηλαδή απλά και μόνο για την οικονομική ανάπτυξη. Μιλάμε ευρύτερα για την οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική, πολιτική ανάπτυξη, η οποία στηρίζεται κατά κύριο λόγο, αλλά όχι βέβαια μόνο, στους τοπικούς πόρους, στο ενδογενές δυναμικό. Γι' αυτό, πολλές φορές όταν μιλάμε για τοπική ανάπτυξη, μπορούμε ταυτόχρονα να χρησιμοποιούμε έναν άλλον όρο, τον όρο της ενδογενούς ανάπτυξης. Μιλάμε δηλαδή για μία πολιτική αναβάθμιση των σχέσεων τοπικής κοινωνίας και κράτους, για μια αναβάθμιση των λειτουργιών στο ίδιο το εσωτερικό της τοπικής κοινωνίας.

Μιλώντας λοιπόν σ' αυτό το επίπεδο, είναι πραγματικά φανερό ότι η τοπική αυτοδιοίκηση, εκφραστής της τοπικής κοινωνίας, είναι ο κατ' εξοχήν πολιτικός εκφραστής αυτής της τοπικής δυναμικής και μπορεί να γίνει και ο φορέας προγραμματισμού και υλοποίησης της τοπικής ανάπτυξης, μια και η τοπική αυτοδιοίκηση είναι η πιο αρμόδια πολιτική βαθμίδα για τον προγραμματισμό και την υλοποίησή του. Εκείνο που είναι ιδιαίτερα, κατά τη γνώμη μας, ενθαρρυντικό, είναι ότι έχει αναγνωριστεί ο ρόλος αυτός της τοπικής αυτοδιοίκησης στην τοπική ανάπτυξη και θεσμικά. Και αναφέρομαι τόσο στο Ν. 1416 του '84, που αναφέρεται στους αναπτυξιακούς συνδέσμους, στις προγραμματικές συμβάσεις και τους άλλους αναπτυξιακούς θεσμούς της αυτοδιοίκησης, αλλά και στον πρόσφατο νόμο 1622 που θεσμοθετεί την τοπική αυτοδιοίκηση πρώτου βαθμού σήμερα και τη δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση αύριο, ως φορείς προγραμματισμού της ανάπτυξης. Εκείνο που είναι πραγματικά ιδιαίτερα ενθαρρυντικό είναι ότι στο επίπεδο τοπικό, όταν πρόκειται για επενδύσεις - επιχειρήσεις - μέτρα πολιτικής, τοπικής σημασίας, ανατίθεται ο ρόλος αυτός στο δήμο και στον αναπτυξιακό σύνδεσμο. Δηλαδή αναγνωρίζεται θεσμικά ο προγραμματικός ρόλος της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης

και ιδιαίτερα βέβαια των δήμων και των αναπτυξιακών συνδέσμων. Ας δούμε λοιπόν τώρα, πώς η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να διεκπεραιώσει έναν τέτοιο αναπτυξιακό ρόλο. Εκείνο που θα προσπαθήσω να τονίσω είναι ότι ο θεσμός του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος, δεν είναι μόνον ένα αναπτυξιακό εργαλείο, δεν είναι απλώς μία μελέτη, αλλά είναι κυρίως ένα πλαίσιο για τον εκδημοκρατισμό του τρόπου λειτουργίας της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.

Λέει ο 1622, κάπως γενικά, ότι το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα εκπονείται από το δήμο ή τον αναπτυξιακό σύνδεσμο, και προβλέπει, μάλιστα, ότι υπάρχει ένα πνευματώδες Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα που εκπονείται στα πλαίσια του Πενταετούς Νομαρχιακού Αναπτυξιακού Προγράμματος και από ένα Ετήσιο Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα. Και εάν έρθουμε στους σημερινούς σχεδιασμούς και προγραμματισμούς, υπάρχει η εκτίμηση ότι μετά την ολοκλήρωση του Εθνικού Πενταετούς Αναπτυξιακού Προγράμματος, μετά την ολοκλήρωση των Πενταετών Περιφερειακών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων και των Πενταετών Νομαρχιακών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων, θα υπάρχει και θεσμικά η δυνατότητα να έχουμε Πενταετή Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα.

Να δούμε λοιπόν τι είναι αυτό το «Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα» (Τ.Α.Π.) Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα δεν είναι μόνο μια αναπτυξιακή μελέτη. Και είναι πραγματικά λάθος εάν το εξισώνουμε με μία μελέτη που γίνεται σε κάποιο γραφείο, που γίνεται ενδεχόμενα από έναν φορέα όπως είναι η Ε.Ε.Τ.Α.Α., από μια ομάδα μελετητών. Αυτό δεν είναι Τ.Α.Π. Ούτε βέβαια είναι απλά ένας μηχανισμός για τον εξορθολογισμό των λειτουργιών της τοπικής αυτοδιοίκησης. Γιατί πραγματικά, ένα Τ.Α.Π. δεν είναι απλά μια τεχνική διαδικασία, όπως κάνουμε μία μελέτη για ένα κτίριο, όπως κάνουμε μια μελέτη για μια βιομηχανία. Ούτε είναι όπως είπαμε προηγούμενα, όπως διαφάνηκε προηγούμενα, ένα σχέδιο για την οικονομική μεγέθυνση σε μια περιοχή, σε μια τοπική οικονομία.

Ο θεσμός του Τ.Α.Π. είναι μια πρόταση ποιοτικά διαφορετική από τα αναπτυξιακά προγράμματα των άλλων επιπέδων. Διαφορετική είναι η λειτουργία του Εθνικού Αναπτυξιακού Προγράμματος και του Περιφερειακού Αναπτυξιακού Προγράμματος, αν θέλετε, ως έναν βαθμό, και του Νομαρχιακού

Αναπτυξιακού Προγράμματος, από το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα.

Ο θεσμός του Τ.Α.Π αποτελεί μια πρόταση για τον τρόπο λειτουργίας της τοπικής κοινωνίας. Η εκκίνηση των διαδικασιών του Τ.Α.Π είναι μια συλλογική δραστηριότητα, επομένως είναι και μια κοινωνική διαδικασία, με την οποία, οργανωμένοι κοινωνικοί φορείς αλλά και άτυπες κοινωνικές ομάδες σε έναν τόπο, συναποφασίζουν με ένα συντονισμένο τρόπο και, παίρνοντας υπόψη τους τα αντικειμενικά οικονομικά δεδομένα, καθώς και τις ανάγκες και τις προτεραιότητες της τοπικής κοινωνίας, τους στόχους που η ίδια η τοπική κοινωνία βάζει, αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία να υλοποιήσουν αυτούς τους στόχους όχι μόνον με κριτήρια οικονομικά αλλά με κριτήρια κοινωνικά και πολιτικά. Δηλαδή, ένα Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα δεν είναι απλώς μια μελέτη· είναι και ένα σύνολο από τεχνικές, κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες στον τόπο όπου γίνεται το Πρόγραμμα. Είναι ταυτόχρονα και ένας μηχανισμός, ένας τοπικός μηχανισμός που παίρνει την πρωτοβουλία να εκπονήσει το Πρόγραμμα και να μεριμνήσει για την υλοποίησή του, είναι πάνω απ' όλα ένα ανθρώπινο δυναμικό, ένα σύνολο από τοπικές κοινωνικές δυνάμεις, που παίρνουν πρωτοβουλία και ευθύνη για την τοπική ανάπτυξη. Άρα, ο θεσμός του Τ.Α.Π., δεν εξαντλείται με μια μελέτη, ούτε με έναν απλό προγραμματικό χάρτη. Περιλαμβάνει τόσο τη φάση της σχεδιοποίησης του προγραμματισμού, όσο και τη φάση της υλοποίησης, τη φάση της αξιολόγησης. Άρα ένα Πρόγραμμα είναι ένα σύνολο από διαδικασίες που ξεκινούν από τον προγραμματισμό και, θα μπορούσαμε να πούμε, δεν τελειώνει ποτέ σε έναν τόπο.

Ποιές είναι οι προϋποθέσεις ενός Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος: η σημαντικότερη προϋπόθεση είναι η κοινωνική συναίνεση, που είναι μια κινητήρια δύναμη από τη μια μεριά, αλλά ταυτόχρονα και ένας διαρκής στόχος ενός Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος. Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία του είναι η συλλογική υιοθέτηση και στήριξή του. Υπάρχουν πρακτικά παραδείγματα, όπου Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα ξεκίνησαν με πρωτοβουλία της Ε.Ε.Τ.Α.Α., ή με πρωτοβουλία κεντρικών φορέων και νομαρχιακών φορέων και δεν είχαν την προϋπόθεση της τοπικής κοινωνικής δυναμικής και γι' αυτό δεν μπόρεσαν φυσικά να ευοδωθούν.

Η τοπική ανάπτυξη δεν επιβάλλεται· η τοπική ανάπτυξη υ-

ποστηρίζεται εφόσον υπάρχει η τοπική κοινωνική δυναμική, η κοινωνική συναίνεση. Άρα μπορούμε να πούμε ότι ένα Τ.Α.Π. πρέπει να συνθέτει διαφοροποιημένα κοινωνικά συμφέροντα, αφού μια τοπική κοινωνία δεν είναι κοινωνικά επίπεδη. Αυτός είναι ένας στόχος που μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από τη συνεχή διεύρυνση των διαδικασιών δημοκρατικού διαλόγου και δημοκρατικού προγραμματισμού. Ένας δεύτερος στόχος θα πρέπει να είναι η ανασύσταση, αν θέλετε, γύρω από το Πρόγραμμα, όλης της τοπικής κοινωνικής δυναμικής, στόχος που συνδέεται με τον προηγούμενο που αναφέραμε και απαιτεί τον επιτυχή προσδιορισμό των πεδίων παρέμβασης. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να είναι σαφής η διαδικασία και οι επιλογές σε έναν τόπο, προκειμένου πραγματικά όλη η προγραμματική διαδικασία να αρθρώνεται στην κοινωνική δυναμική της περιοχής.

Ποιά είναι λοιπόν τώρα τα μέσα που πρέπει να κινητοποιηθούν, να αξιοποιηθούν για να μπορούμε να μιλάμε για Τ.Α.Π.;

Το πρώτο, το βασικότερο μέσο, είναι η ενημέρωση, η πληροφόρηση, η ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση του πληθυσμού στο σύνολό του, και ταυτόχρονα των οργανωμένων κοινωνικών ομάδων. Βασικό λοιπόν συστατικό στοιχείο για ένα Τ.Α.Π. είναι η ενημέρωση, η ευαισθητοποίηση, η επιμόρφωση αν θέλετε, και γενικότερα αυτό που πρόσφατα ονομάζουμε τοπική δημοσιότητα. Ίσως δοθεί η δυνατότητα στη συζήτηση να δούμε πως τα σύγχρονα μέσα μαζικής επικοινωνίας, μπορεί πραγματικά να βοηθήσουν σ' αυτή την ενημέρωση, την κοινωνική κινητοποίηση.

Δεύτερον, μπορεί να υπάρξει αξιοποίηση ομάδων πρωτοβουλίας και ένας κοινωνικός προσεταιρισμός των ειδικών κοινωνικών ομάδων της περιοχής με τα ειδικά συμφέροντα, που για αντικειμενικούς ή και για υποκειμενικούς ακόμα λόγους, θα μπορούσαν να έχουν ενδιαφέρον γι' αυτό το Πρόγραμμα. Έχουμε παραδείγματα σε μια περιοχή της Εύβοιας, στην επαρχία της Σητείας, στη Νότια Ρόδο, κάποιων άτυπων κοινωνικών ομάδων, από νέους επιστήμονες, ομάδες γυναικών, νέους άνεργους, μικρούς επιχειρηματίες, με ειδικά ενδιαφέροντα, που διαμορφώνουν όρους κοινωνικής αλληλεγγύης, που συναινούν, συμμετέχουν και ενεργοποιούνται στα πλαίσια ενός Τοπικού Α-ναπτυξιακού Προγράμματος.

Το τρίτο μέσον, είναι το άνοιγμα του δημοκρατικού διαλόγου ανάμεσα στους τοπικούς φορείς, στις κοινωνικές ομάδες,

στους τεχνικούς και επιστημονικούς συμβούλους. Δεν πρέπει πραγματικά να υποτιμήσουμε σε καμιά περίπτωση αυτό το πάρα πολύ σημαντικό μέσο που είναι βασικό συστατικό στοιχείο για το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα, το διάλογο. Δεν είναι απλώς ένα δημοκρατικό δικαίωμα ο διάλογος σε έναν τόπο, είναι και μία σημαντικότερη κοινωνική και πολιτική διαδικασία, συστατικό στοιχείο, σίγουρα, ενός Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος.

Απαιτείται λοιπόν η πλαισίωση των διαδικασιών του δημοκρατικού προγραμματισμού με τις λειτουργίες της πληροφόρησης, της επιμόρφωσης, της τεχνικής υποστήριξης και του συντονισμού, για να τονίσουμε και το στοιχείο του συντονισμού. Εάν δεν υπάρχει ένας συντονισμός ανάμεσα στους τοπικούς φορείς, στους κεντρικούς περιφερειακούς και νομαρχιακούς φορείς, που μπορεί να στηρίζουν τέτοιες πρωτοβουλίες, και στους άλλους άτυπους ή τυπικούς κοινωνικούς φορείς, δεν μπορεί ένα Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα να προχωρήσει όχι τόσο στο σχεδιασμό του, αλλά κυρίως στην υλοποίησή του. Η λειτουργία αυτού του συντονισμού πρέπει να διατρέχει όλες τις φάσεις του Τ.Α.Π. από τη φάση της σχεδιοποίησης ως τις φάσεις της υλοποίησης και της αξιολόγησης. Και έχουμε παραδείγματα κάποιων τοπικών προσπαθειών, που δεν εξασφάλισαν μέσα από το συντονισμό την ευρύτερη κοινωνική και πολιτική αλληλεγγύη. Θα τονίσουμε ιδιαίτερα αυτή την έννοια της κοινωνικής αλληλεγγύης, από την εμπειρία μας από άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, σαν μία βασική πολιτική και κοινωνική συνιστώσα των προγραμματικών διαδικασιών.

Τον ίδιο διαρκή χαρακτήρα μπορεί και πρέπει να έχουν και οι λειτουργίες του κοινωνικού διαλόγου, της επιμόρφωσης. Πριν από 2-3 χρόνια, όταν ακούγαμε τους ξένους φίλους μας να «μεταφράζουν» κάθε προσπάθειά μας σε προσπάθεια επιμόρφωσης, νιώθαμε κάποια απορία. Μιλούσαμε για τεχνική υποστήριξη, και μας εξηγούσαν ότι αυτή είναι επιμορφωτική διαδικασία, σε τελευταία ανάλυση. Μιλούσαμε για συνεχή ενημέρωση και πληροφόρηση, και το «μετέφραζαν» σε επιμόρφωση. Νομίζω ότι τώρα πια έχουμε αρχίσει κι εμείς και συνειδητοποιούμε ότι αυτή η συνεχιζόμενη, η συνεχής επιμορφωτική διαδικασία είναι βασικό συστατικό στοιχείο και στη φάση του προγραμματισμού, αλλά και στη φάση της υλοποίησης ενός προγράμματος. Και βέβαια, το ίδιο συμβαίνει στη φάση της αξιολό-

γησης. Είναι μια πάρα πολύ σημαντική επιμορφωτική διαδικασία, η διαδικασία της αξιολόγησης των ιδεών, των προτάσεων, των επιμέρους προγραμμάτων, η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Αυτή η μαθησιακή διαδικασία που κερδίζουμε μέσα από την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων ενός προγράμματος, που μας δίνει τη δυνατότητα σαν εισροή να επηρεάσουμε και να αναπροσανατολίσουμε ενδεχόμενα τις διαδικασίες και τα προγράμματά μας, είναι επίσης μια πάρα πολύ σημαντική επιμορφωτική διαδικασία.

Συστατικό στοιχείο λοιπόν ενός Τ.Α.Π είναι ο χρόνος, και βασικό μέσο η πληροφόρηση. Γενικά, ως την ονομάσουμε όλη αυτή την πληροφόρηση-επιμόρφωση, τεχνική στήριξη. Αυτές οι ανάγκες είναι φανερό ότι προϋποθέτουν και επιβάλλουν την οργάνωση δύο κυρίως δικτύων, μια άλλη έκφραση που μας έκανε ιδιαίτερα εντύπωση πριν από μερικά χρόνια, όταν ακούγαμε τους Γάλλους, τους Ιταλούς, τους άλλους Ευρωπαίους φίλους μας να μιλάνε για δίκτυα. Τώρα πια έχουμε συνειδητοποιήσει ότι λέγοντας διαμόρφωση ενός πολιτικού δικτύου, εννοούμε το δίκτυο που είναι σε ένα τοπικό επίπεδο, ανάμεσα στους φορείς που έχουν κάποια πολιτική ευθύνη, τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης ή τους άλλους κοινωνικούς εταίρους. Η διαμόρφωση λοιπόν ενός πολιτικού δικτύου διαλόγου και αλληλεγγύης, είναι μια από τις σημαντικότερες προϋποθέσεις για την επιτυχία ενός Τ.Α.Π.

Και βέβαια, εξίσου σημαντική είναι η ύπαρξη ταυτόχρονα και παράλληλα, ενός «τεχνικού δικτύου», ενός δικτύου που διασυνδέει και συντονίζει το επιστημονικό και τεχνικό δυναμικό που υποστηρίζει το πολιτικό δίκτυο, δηλαδή το δίκτυο των αιρετών, των ανθρώπων που παίρνουν τις πολιτικές αποφάσεις και έχουν γι' αυτό ακριβώς εκλεγεί.

Η λήψη λοιπόν αυτών των αποφάσεων και η υλοποίηση, είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας ανάμεσα στο πολιτικό δίκτυο και το τεχνικό δίκτυο, ή με άλλα λόγια είναι ο συνδυασμός, η συνεργασία η «συνεργεία» που υπάρχει ανάμεσα στους πολιτικούς και τους τεχνικούς. Στο δεύτερο αυτό στοιχείο, το τεχνικό, εντάσσεται η λειτουργία των τεχνικών στελεχών των νομαρχιών, των δήμων, εντάσσονται οι σύμβουλοι τοπικής ανάπτυξης, οι συμβουλευτικοί φορείς, είτε φορείς της αυτοδιοίκησης, είτε φορείς μικτοί, είτε φορείς του δημόσιου τομέα.

Και επιπλέον, σ' αυτό το τεχνικό δίκτυο εντάσσεται όλη η δια-

δικασία εκπόνησης των μελετών που είναι απαραίτητες, είτε για την επιστημονική διάγνωση της υπάρχουσας κατάστασης — οικονομική, δημογραφική, κοινωνική — είτε για την αξιολόγηση των προτάσεων που διατυπώνονται από τα πολιτικά και κοινωνικά υποκείμενα της τοπικής ανάπτυξης, της περιοχής, είτε για την πληροφόρηση, την παροχή συμβουλών. Όλα αυτά αποτελούν τεχνικές διαδικασίες στήριξης των πολιτικών διαδικασιών και επιλογών.

Ας έλθουμε να δούμε πιο συγκεκριμένα τώρα, τι σημαίνει μελέτη ενός Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος ή τι μπορεί να περιέχει ένα προγραμματικό κείμενο.

Όπως είπαμε, εάν έχουμε στα χέρια μας μία μελέτη που γράφει: «Μελέτη Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος», είναι ένα μόνο στοιχείο του προγράμματος. Ας δούμε τι περιέχει η αναπτυξιακή μελέτη, τι προϋποθέσεις έχει κλπ.

Αυτή η μελέτη, που αποτελεί το τελικό υλικό προϊόν της φάσης σχεδιοποίησης, δεν είναι απλά μια αναπτυξιακή μελέτη, αλλά είναι πάνω απ' όλα ένα προγραμματικό κείμενο, είναι η αναλυτική και ακριβής διατύπωση ενός κοινωνικού συμφώνου, ενός κοινωνικού συμβολαίου, που είναι αποτέλεσμα της σύνθεσης 1ου, των κοινών κοινωνικών προτεραιοτήτων που έχουν μπει σε έναν τόπο, 2ου, των αυθόρμητων προτάσεων της τοπικής κοινωνίας, 3ου, της εκλογίκευσης αυτών των προτάσεων και της τεχνικής και επιστημονικής επεξεργασίας τους, 4ου, των εμποδίων και των δυνατοτήτων που παρουσιάζει η αντικειμενική τοπική πραγματικότητα. Όλα αυτά τα στοιχεία συντίθενται σε αυτό το κοινωνικό συμβόλαιο που διαμορφώνεται σε τοπικό επίπεδο, γιατί πράγματι υπάρχουν και πάρα πολλά εμπόδια, αντιστάσεις που προέρχονται είτε από το θεσμικό πλαίσιο, είτε από οικονομικές συνθήκες, είτε από υποκειμενικές και άλλες αδυναμίες. Και μπορεί να αφορούν είτε τους φυσικούς πόρους, είτε το ανθρώπινο δυναμικό ή την απουσία του από έναν τόπο. Έχουμε διαπιστώσει σε πολλές περιοχές ότι δεν μπορούν να προχωρήσουν οι διαδικασίες του Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος γιατί λείπει πραγματικά το ανθρώπινο δυναμικό και όλοι οι προγραμματισμοί θα μείνουν στα χαρτιά. Έχουμε τα εμπόδια και τις δυσκολίες της τεχνογνωσίας, έχουμε τις τοπικές, οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές σχέσεις. Έχουμε διαπιστώσει σε μικρές περιοχές, που είναι κλειστές κοινωνίες ότι αυτές οι κοινωνικές, πολλές φορές οι διαπροσωπι-

κές σχέσεις που υπάρχουν, αποτελούν αρκετές φορές εμπόδιο στην κοινωνική και πολιτική διαπλοκή και συναίνεση.

Ξέρετε ότι ένα μικρό χωριό δεν είναι απλώς ένα άθροισμα κάποιων ανθρώπων, είναι ένα ολόκληρο σύμπλεγμα σχέσεων με ιστορική καταγωγή. Και βέβαια, ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία είναι το επίπεδο ανάπτυξης της συλλογικής συνείδησης, γιατί στο βαθμό που τα σημερινά πρότυπα κατανάλωσης, παίζουν κυρίαρχο ρόλο στο ατομικό επίπεδο, αυτή η συλλογική συνείδηση δεν είναι σήμερα ανεβασμένη· και όλα αυτά συντίθενται στο πολιτικό δίκτυο αλληλεγγύης που αναφέραμε πιο πριν.

Ανακεφαλαιώνοντας, μπορούμε να πούμε ότι αυτό το κοινωνικό συμβόλαιο, αυτό το προγραμματικό κείμενο, είναι η σύνθεση κοινωνικών προτεραιοτήτων, που ανταποκρίνονται σε κάποιες ανάγκες αυθόρμητων προτάσεων της τοπικής κοινωνίας, εκλογίκευση των προτάσεων, των εμποδίων, των δυνατοτήτων που παρουσιάζει η περιοχή, και βέβαια αποτελεί ένα πλαίσιο μέσα από το οποίο διατυπώνεται η συνεργασία και η αμοιβαία δέσμευση των κοινωνικών εταίρων, είτε πρόκειται για μια δέσμευση ανάμεσα στους τοπικούς κοινωνικούς εταίρους, είτε μια δέσμευση ανάμεσα σε τοπικούς περιφερειακούς και κεντρικούς κοινωνικούς και πολιτικούς εταίρους.

Με άλλα λόγια, το προγραμματικό κείμενο που είναι το υλικό προϊόν όπως είπαμε του Τ.Α.Π., δεν είναι μια απλή τεχνική μελέτη για την εφαρμογή της οποίας η τοπική αυτοδιοίκηση θα πρέπει να αναζητήσει εκ των υστέρων φορείς χρηματοδότησης και υλοποίησης. Έχουμε διαπιστώσει ότι πολύ αξιόλογες επιστημονικά και τεχνικά μελέτες, ολοκληρώθηκαν και μετά απευθύνθηκαν για χρηματοδότηση, χωρίς να έχουν εμπλέξει στις διαδικασίες εκπόνησής τους τους πιθανούς φορείς χρηματοδότησης, για να εξασφαλίσουν την πολιτική και κοινωνική αλληλεγγύη τους, με αποτέλεσμα οι μελέτες αυτές να πάνε στα συρτάρια.

Το προγραμματικό κείμενο περιέχει ήδη αποτυπωμένη την κοινωνική δυναμική αλλά και τη συνεργασία των πιθανών εταίρων χρηματοδότησης του προγράμματος αυτού.

Τι περιέχει ένα τέτοιο προγραμματικό κείμενο. Όπως είπαμε και προηγούμενα, δεν πρόκειται για μια παράθεση δεδομένων στους συνήθεις τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, δεν είναι απλώς μια έκθεση που μιλάει για τα δημογραφικά στοιχεία της περιοχής, για τον πρωτογενή τομέα, για το δευτερογενή

τομέα, για τον τριτογενή, και για τον τεχνικό και κοινωνικό εξοπλισμό. Δεν είναι δηλαδή απλώς μια κλασσική μελέτη αναπτυξιακή, όπως την έχουμε μάθει μέχρι τώρα. Είναι απαραίτητο από την αρχή να εντοπιστούν οι κοινωνικές προτεραιότητες και οι βασικές στρατηγικές και πολιτικές. Δεν μπορούμε, δηλαδή, απλώς να φωτογραφίζουμε σε έναν τόπο την υπάρχουσα κατάσταση με έναν στατικό τρόπο. Πρέπει μέσα από τη διαδικασία αποτύπωσης και διάγνωσης της υπάρχουσας κατάστασης, να έχουμε υποψιαστεί τις στρατηγικές και πολιτικές στις οποίες θα οδηγήσει αυτή η προγραμματική διαδικασία.

Ενδεικτικά, οι προτεραιότητες αυτές και οι αντίστοιχες πολιτικές, μπορεί να είναι:

1ον, γεωγραφικές. Μπορεί να υπάρχουν κάποιες ιδιαιτερότητες του γεωγραφικού χώρου, δημογραφικά προβλήματα, μετανάστευσης κτλ. Άρα, προσεγγίζουμε τα γεωγραφικά στοιχεία της περιοχής και από εκεί μπορεί να διαπιστώσουμε και να διατυπώσουμε κάποιες πολιτικές διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού και διαχείρισης του χώρου.

2ον, μπορεί να είναι οικονομικές. (Βλέπετε μια κάπως διαφορετική προσέγγιση από την κλασσική — πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής τομέας). Δεύτερον λοιπόν, κάποιες οικονομικές συνιστώσες στην περιοχή που έχουν να κάνουν με το εισόδημα, με τις θέσεις εργασίας, με την αναδιάρθρωση της παραγωγικής βάσης της περιοχής και αυτά τα στοιχεία οδηγούν στη διατύπωση κάποιων πολιτικών απασχόλησης, που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανεργίας, πολιτικών αναδιάρθρωσης, πολιτικών εκσυγχρονισμού του παραγωγικού δυναμικού.

3ον, οι προτεραιότητες της περιοχής μπορεί να είναι και κοινωνικές, και να αφορούν την υποδομή, την πληροφόρηση, τα τεχνικά στελέχη, την παροχή συμβουλών, και αυτές να οδηγούν στη διατύπωση πολιτικών βελτίωσης της ποιότητας ζωής, επιμόρφωσης, ενημέρωσης, τοπικής δημοσιότητας, δημιουργίας κλίματος ευνοϊκού για την επιχειρηματική δραστηριότητα. Τέλος, οι πολιτικές αυτές θα πρέπει κατά τη γνώμη μας να εξειδικεύονται σε μέσα, έτσι ώστε το προγραμματικό κείμενο να μην είναι απλώς ένα θεωρητικό κείμενο, αλλά να έχει και έναν επιχειρησιακό χαρακτήρα, να έχει έναν χαρακτήρα προγράμματος εφαρμογής.

Αυτά τα επιμέρους προγράμματα και μέσα που συνοδεύουν ένα τέτοιο προγραμματικό κείμενο δεν θα έρχονται σε σύγκρου-

ση, αλλά αντίθετα θα συνδέονται μεταξύ τους με μία λογική και χρονική συνέπεια. Ακριβώς αυτή η σύνδεση, αυτή η συνοχή των επιμέρους προγραμμάτων ενός Τ.Α.Π., είναι που μπορεί να του δώσει έναν ολοκληρωμένο χαρακτήρα.

Γι' αυτό ακριβώς, όταν μιλάμε για ένα ολοκληρωμένο Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα, δεν εννοούμε ένα πρόγραμμα ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης, γιατί δεν είναι δυνατόν σε ένα τοπικό επίπεδο να μιλήσουμε για τη μέγιστη δυνατή αναπτυξιακή ολοκλήρωση. Αυτή την επιδιώκουμε σε περιφερειακό επίπεδο. Όταν μιλάμε για ολοκληρωμένο λοιπόν Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα δεν εννοούμε ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη· εννοούμε αυτή τη σύνδεση, αυτή τη συνοχή, αυτή την ολοκλήρωση μέσα στο ίδιο το πρόγραμμα των προτάσεων, έργων και επενδύσεων.

Τα επιμέρους λοιπόν προγράμματα που προκύπτουν από ένα ευρύτερο Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα, μπορεί να είναι ένα επιμέρους πρόγραμμα για την επιμόρφωση νέων αγροτών σε θέματα θερμοκηπίων, επειδή διαπιστώθηκε η ανάγκη γι' αυτά, μπορεί να είναι ένα επιμέρους πρόγραμμα για την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών σε μια περιοχή, μπορεί να είναι ένα επιμέρους πρόγραμμα για έργα διακοινοτικής σημασίας, τα οποία συγκροτούν αναπτυξιακά την περιοχή.

Όλα αυτά τα επιμέρους προγράμματα μπορεί να συνοψίζονται σε κάποια πακέτα προτάσεων που δεν είναι αναγκαστικά απλώς και μόνο δημόσιες επενδύσεις. Εδώ θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε μία παρεξήγηση που και εμείς οι ίδιοι την έχουμε πολλές φορές. Όταν μιλάμε για ένα πρόγραμμα θα πρέπει να ξεχάσουμε σιγά σιγά τον κλασσικό κατάλογο των δημοσίων έργων που γίνονται σε μια περιοχή. Δεν είναι απλώς ένα δημοτικό πρόγραμμα έργων, δεν είναι απλώς μια παράθεση κάποιων έργων με τους αντίστοιχους προϋπολογισμούς τους. Και επομένως, ένα Τ.Α.Π. δεν είναι μόνο δημόσιες ή δημοτικές επενδύσεις. Αυτά τα επιμέρους προγράμματα θα αφορούν ταυτόχρονα, εκτός από τα έργα τα οποία πρέπει να περιλαμβάνουν, την επέκταση της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας, με παραγωγικές επενδύσεις, ένα πρόγραμμα λοιπόν, το οποίο εκτός από τους δρόμους, τα λιμάνια, τα εγγειοβελτιωτικά έργα, περιέχει και τις πιθανές αναγκαίες παραγωγικές επενδύσεις, για συγκεκριμένες επιχειρήσεις που μπορεί να γίνουν στην περιοχή,

είτε είναι δημοτικές, είτε είναι συνεταιριστικές, είτε είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Τα προγράμματα περιέχουν τη διασφάλιση των τοπικών οικονομικών δραστηριοτήτων που ήδη υπάρχουν και είναι βιώσιμες. Σε έναν τόπο όπου υπάρχει κάποια έστω μικρή οικονομική δραστηριότητα, υπάρχουν ενδεχόμενα κάποιες μικρές παραδοσιακές επιχειρήσεις που πολλές απ' αυτές είναι βιώσιμες. Υπάρχει λοιπόν ένα θέμα διασφάλισης αυτής της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας, εφόσον αυτή είναι βιώσιμη και ανταγωνιστική.

Περιέχουν ταυτόχρονα και τη δημιουργία νέων θεσμικών σχημάτων, και γενικότερα προτάσεις ρυθμιστικού και κανονιστικού χαρακτήρα. Θα μας δοθεί ή δυνατότητα στη συνέχεια και το απόγευμα, να ακούσουμε για τις συγκεκριμένες πρωτοβουλίες που πήρε ο δήμος και η επαρχία Σητείας για ένα νέο θεσμικό σχήμα, για τον Οργανισμό Ανάπτυξης της Σητείας, για το Αναπτυξιακό Κέντρο που στήνεται στην περιοχή των Ανωγειών, για τον Αναπτυξιακό Σύνδεσμο που στήνεται σαν ένα νέο θεσμικό σχήμα στη Νότια Ρόδο, για τις πρωτοβουλίες δημιουργίας ενός πλέγματος σχέσεων που προσπαθεί και θεσμικά να κατοχυρώσει ο δήμος Περάματός, για τον Αναπτυξιακό Σύνδεσμο των Νέων Μουδανιών, κλπ.

Και βέβαια, ένα τέτοιο Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα, στο κείμενό του πρέπει να περιέχει και την αναγκαία επιμόρφωση-πληροφόρηση που χρειάζεται η περιοχή, γιατί, πράγματι, δεν είναι εύκολο να φανταστούμε μια σειρά από έργα τεχνικής υποδοχής και κοινωνικού εξοπλισμού και κάποιες επιχειρήσεις, σε μια περιοχή που δεν υπάρχει το αναγκαίο ανθρώπινο δυναμικό για να τις αξιοποιήσει. Είναι πολύ πιθανόν λοιπόν να πρέπει, όταν προτείνεται μία σειρά από θερμοκήπια σε μια περιοχή, να μεριμνήσουμε και για την επιμόρφωση των νέων αγροτών για την αξιοποίησή τους.

Όταν προβλέπεται η ίδρυση κάποιων μικρών βιοτεχνικών επιχειρήσεων, πρέπει να προβλέψουμε και την επιμόρφωση κάποιων νέων ανθρώπων, την προσέλευση ίσως και άλλων, τον επαναπατρισμό ίσως κάποιων εσωτερικών ή εξωτερικών μεταναστών, που μέσα από μια διαδικασία επιμόρφωσης θα μπορούν να στελεχώσουν τις επιχειρήσεις αυτές, θα μπορούν να αξιοποιήσουν τα έργα υποδομής που φτιάχνονται στην περιοχή αυτή. Και όλα αυτά, διασυνδεδεμένα μέσα από ένα τοπικό δί-

κτυο κοινωνικής αλληλεγγύης. Προς την κατεύθυνση αυτή, η προσπάθεια που από τη μεριά μας ξεκίνησε, είναι μια προσπάθεια υποστήριξης κάποιων κοινωνικών πειραμάτων, πολιτικών πειραμάτων της τοπικής αυτοδιοίκησης, τα οποία θα ακούσετε στη συνέχεια, και ταυτόχρονα μια εκστρατεία επιμόρφωσης-πληροφόρησης-ενημέρωσης. Μια προσπάθεια να δημιουργηθεί σε κάθε Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων ένας μηχανισμός στελεχών-συμβούλων τοπικής ανάπτυξης, που σαν τεχνικοί της ανάπτυξης θα υποβοηθήσουν και θα υποστηρίξουν την τοπική αυτοδιοίκηση για την τοπική ανάπτυξη. Μια προσπάθεια ενημέρωσης-επιμόρφωσης, μαζί με το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, νομαρχιακών στελεχών, έτσι ώστε από το επίπεδο της αποκεντρωμένης διοίκησης, να μπορεί να υποστηρίξουν και να αναπτύξουν αυτήν ακριβώς την αλληλεγγύη της διοίκησης με την τοπική αυτοδιοίκηση και ίσως αργότερα, μετά από έναν χρόνο, όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία κατάρτισης συμβούλων τοπικής ανάπτυξης σε νομαρχιακό επίπεδο, να δοθεί η δυνατότητα να πάμε και στο επίπεδο των αναπτυξιακών συνδέσμων, το επίπεδο δηλαδή των μικρότερων γεωγραφικών ενότητων, στις οποίες σίγουρα χρειάζεται αντίστοιχη υποδομή.

Και βέβαια, σε μια τέτοια προσπάθεια εκτιμούμε και προσπαθούμε, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, όπως ανέφερε προηγούμενα ο Κουσουλάκος, να δούμε τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να αξιοποιηθούν και πρόσθετοι πόροι, εκτός δηλαδή από την εκλογίκευση του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων σε τοπικό επίπεδο, πως μπορούν να αξιοποιηθούν και πρόσθετοι πόροι και από τα ευρωπαϊκά Ταμεία, είτε είναι το Κοινωνικό Ταμείο που αφορά την επιμόρφωση, είτε είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης που έχει μια πάρα πολύ ενδιαφέρουσα πρόσφατη θεσμική ρύθμιση — το άρθρο για την υποστήριξη της ενδογενούς ανάπτυξης — είτε είναι τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, τα οποία ήδη έχουν ξεκινήσει στη Νότια Ρόδο, στην Ευρωτανία κλπ.

Εκτιμούμε ότι η εμπειρία που θα αποκτήσουμε και θα μας μεταφέρουν και οι ξένοι φίλοι μας αύριο, θα είναι πολύτιμη για να αξιοποιήσουμε πρόσθετους πόρους για τα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα. Κλείνοντας θα ήθελα να πω από τη μεριά μας, ότι δεν θεωρούμε ότι αυτά τα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα, αυτή η τοπική διαδικασία, μπορεί να ξεκινήσει ταυ-

τόχρονα σε όλη την Ελλάδα, σε κάθε νομό, σε κάθε περιοχή της χώρας.

Εκτιμούμε ότι μετά από τα 5-6 πρώτα παραδείγματα που υπάρχουν, τις πρώτες πρωτοβουλίες, μέσα στο 1988, πιθανόν, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές, να μπορέσουν να προχωρήσουν ίσως και ένα Αναπτυξιακό Πρόγραμμα σε κάθε νομό. Υπάρχει όμως η δυνατότητα, από σήμερα, από τώρα που καταρτίζεται το Περιφερειακό Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, να αρχίσουμε να προσανατολιζόμαστε προς μια τέτοια ιδέα. Η πρότασή μας, προς τους αιρετούς και τους τεχνικούς συμβούλους τους είναι η εξής: τώρα που θα γίνουν οι προτάσεις από την τοπική αυτοδιοίκηση για το περιφερειακό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, πέρα από κάποια μικρά έργα τοπικής σημασίας — μια πλατεία, τη βελτίωση του υδρευτικού δικτύου σε ένα χωριό ή οποιοδήποτε άλλο έργο τοπικής σημασίας — πέρα απ' αυτά, που σίγουρα είναι αναγκαία, να δοθεί ένα ιδιαίτερο βάρος στις προτάσεις μας προς τα νομαρχιακά συμβούλια, για έργα διακοινοτικής σημασίας, για έργα τα οποία θα ωφελούν, θα ενδιαφέρουν πολύ περισσότερες από μια κοινότητες.

Το έργο που συνδέει τους οικισμούς μιας γεωγραφικής ενότητας, έστω και εάν δεν έχει γίνει δήμος, έστω και εάν δεν έχει φτιαχτεί αναπτυξιακός σύνδεσμος, ο δρόμος που συνδέει τους οικισμούς με το κεφαλοχώρι, η επένδυση που θα κάνουμε για τη συνένωση των μονοθέσιων σχολείων σε ένα σχολείο, η επένδυση που θα γίνει σε μια τέτοια γεωγραφική ενότητα, ώστε να γίνει ένας ενιαίος χώρος διαχείρισης απορριμμάτων, ένας κοινός σκουπιδότοπος, η επένδυση που θα γίνει για ένα κοινό αθλητικό και πολιτιστικό κέντρο της γεωγραφικής ενότητας, είναι πραγματικά έργα διακοινοτικής σημασίας που αρχίζουν να συγκροτούν αναπτυξιακά μία γεωγραφική ενότητα, μία ανθρωπογεωγραφική ενότητα.

Γιατί θα ήταν πραγματικά λάθος κατά τη γνώμη μας, να προχωρήσει οποιαδήποτε διακοινοτική συνεργασία, ή ενδεχόμενα και η συνένωση των Ο.Τ.Α., μόνο με διοικητικές πράξεις, μόνο με διοικητικές διαδικασίες.

Εκτιμούμε ότι παράλληλα, και πριν απ' όλα, είναι αναγκαίο στο οικονομικό-κοινωνικό επίπεδο, στο πολιτικό επίπεδο, να προχωρήσουν διαδικασίες διακοινοτικές, που θα διαμορφώνουν τη συλλογική διακοινοτική συνείδηση σε τοπικό επίπεδο, που θα δημιουργούν αυτή την αναπτυξιακή οντότητα σε τοπικό

επίπεδο, και θα μπορεί να έρθει στη συνέχεια η συνεργασία η διοικητική, σαν μια διαπιστωτική πράξη, μιας υπάρχουσας, ζωντανής, κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας. Ευχαριστώ πολύ.

Αθανασίου: Παρακαλώ τώρα τον Ειδικό Γραμματέα του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας τον κύριο Κουσουλάκο να εισηγηθεί το θέμα «Η χρηματοδότηση των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων».

Κουσουλάκος: Παρακολούθησα με μεγάλη προσοχή την εισήγηση του κ. Μαϊστρου πάνω στην έννοια της τοπικής ανάπτυξης, στο ρόλο και το περιεχόμενο των Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων, πάνω στον τρόπο και τις διαδικασίες κατάρτισης, με συμμετοχή των Ο.Τ.Α και την τεχνική βοήθεια της Ε.Ε.Τ.Α.Α. αλλά και τη συμμετοχή άλλων φορέων από άλλα επίπεδα, νομαρχιακό, περιφερειακό, για να φτιαχτεί τελικά ένα πρόγραμμα.

Είναι σαφώς ένας τομέας, μια δραστηριότητα που τώρα αρχίζει να παίρνει διαστάσεις και όσο περνά ο καιρός γίνεται πιο αισθητή η ανάγκη να κατευθυνθούμε από μια τέτοια προσέγγιση στη λύση των αναπτυξιακών προβλημάτων της. Αυτή είναι η μία όψη του προβλήματος. Ποιές είναι οι ανάγκες, οι δυνατότητες, πώς γίνονται οι επιλογές, οι στόχοι της ανάπτυξης, πώς θα συνδυασθούν οι πόροι για να έχουν το μεγαλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Η άλλη όψη τώρα: πώς θα πληρωθούν όλα αυτά; ποιός θα χρηματοδοτήσει ένα Τ.Α.Π.; πού θα βρεθούν οι πόροι; κάτι, βέβαια, που κατά τη δική μου αντίληψη μόνο παιδαγωγικά μπορεί να το ξεχωρίσει κανείς, και ήδη ο κύριος Μαΐστρος έκανε μια αναφορά, ότι εάν έρθει τελικά ένα πρόγραμμα χωρίς να έχει πάρει μυρωδιά εκείνος που θα το πληρώσει, σαφώς θα έχει κάποια δυσκολία να το αποδεχθεί αμέσως. Άρα μέσα στη διαδικασία κατάρτισης ενός προγράμματος, από την αρχή είναι και η εξέταση-ανάλυση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων που έχει ένα τέτοιο πρόγραμμα: πώς δηλαδή μπορεί να εξασφαλίσει τους πόρους που χρειάζονται. Είναι ένα λάθος που κάνουμε ακόμα και σήμερα. Κάνουμε μια καταγραφή αναγκών και ζητάμε κάποιος άλλος να πληρώσει το λογαριασμό. Αναφέρθηκε μάλιστα και ο ρόλος των Μ.Ο.Π στη χρηματοδότηση των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων. Θα ήθελα με αυτή την ευκαιρία να

προσπαθήσω, να μου επιτρέψετε να προσπαθήσω, να ξεκαθαρίσω μια σύγχυση που φοβάμαι ότι έχει δημιουργηθεί ως προς το ρόλο των Μ.Ο.Π.

Συνήθως τα βλέπουμε σαν ένα άλλο ταμείο της κοινότητας: ότι κάπου υπάρχουν λεφτά από τα οποία μπορεί κανείς να πάει να πάρει. Και μάλιστα πολλά, άφθονα. Αυτό δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια. Τα χρήματα είναι πολύ πιο περιορισμένα απ' ό τι πιστευότο στην αρχή.

Τι είναι τα Μ.Ο.Π τελικά; προφανώς είναι προγράμματα. Έχει διαπιστωθεί από καιρό η ανάγκη να ξεφύγουμε από το επίπεδο της περιπτώσιακής, εάν θέλετε, αντιμετώπισης των προβλημάτων και να περάσουμε σε προγράμματα συντονισμού πολλών έργων, με εξειδικευμένους στόχους.

Οι πόροι που είναι διαθέσιμοι — είναι ένα άλλο βασικό στοιχείο βέβαια που ξεχνάμε πολλές φορές — είναι λίγοι σε σχέση με τις ανάγκες. Και πρέπει επομένως οι ανάγκες να προσαρμοστούν σε αυτό που υπάρχει. Τέλος, οι επιλογές και οι διαδικασίες για την υλοποίηση ενός προγράμματος, χρειάζονται μεγάλη προσοχή και υποστήριξη, όχι μονάχα αποδοχή και συμμετοχή στο πολιτικό επίπεδο, αλλά υποστήριξη, ανάλυση και θεμελίωση στο τεχνικό-οικονομικό επίπεδο.

Αυτές οι δυσκολίες γίνονται ακόμη μεγαλύτερες, ειδικά σε χώρες σαν τη δική μας, που είτε από λάθη του παρελθόντος, είτε από ιστορικές συγκυρίες έχουν δημιουργηθεί σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα.

Επίσης, στις μέρες μας, ο συνεχώς εντεινόμενος ανταγωνισμός σε διεθνές επίπεδο είναι ένα ακόμη πρόσθετο στοιχείο που πρέπει να μας κάνει να σκεφτούμε πιο μεθοδικά πως θα λύσουμε το συνολικό πρόβλημα της ανάπτυξης σε κάθε περιοχή. Αυτό οδηγεί αναπόφευκτα στην κατάρτιση ολοκληρωμένων προγραμμάτων, προσέγγιση στο πρόβλημα της ανάπτυξης με μια ολοκληρωμένη προσπάθεια, για να ξεφύγουμε από αυτή την περιπτώσιακή αντιμετώπιση των προβλημάτων, όπως προανέφερα. Η πρώτη ευκαιρία μας ήρθε με τα Μεσογειακά Προγράμματα. Τι ήταν στο κοινοτικό επίπεδο τα μεσογειακά προγράμματα: κατ' αρχήν μια αναγνώριση της ιδιαιτερότητας των Νοτιών περιοχών της Κοινότητας. Είτε λόγω δομής της παραγωγής, όπως προανέφερα, είτε λόγω άλλων ιστορικών συνθηκών οι περιοχές αυτές δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν τους ρυθμούς ανάπτυξης των άλλων χωρών. Ήταν μια αναγνώριση της ανά-

γκης να ληφθούν πρόσθετα μέτρα για τη διαμόρφωση των πολιτικών της Κοινότητας, για συντονισμό και συμπλήρωση των πολιτικών της Κοινότητας, ώστε να εξασφαλισθεί μια ελάχιστη προϋπόθεση σύγκλισης των οικονομιών, μια ελάχιστη προϋπόθεση για συνοχή μεταξύ των διαφόρων περιοχών της Κοινότητας. Κι αυτό ισχύει τόσο για τις κοινοτικές πολιτικές, οριζόντια επομένως στο επίπεδο της Κοινότητας, όσο και κάθετα μεταξύ των πολιτικών στο εθνικό επίπεδο, στο περιφερειακό επίπεδο μέσα σε κάθε χώρα, αλλά και στη σύνδεση μεταξύ εθνικού και Κοινοτικού επιπέδου. Για όλα αυτά ασφαλώς χρειάζονται και κάποιοι πρόσθετοι πόροι. Συμπλήρωση πολιτικών, νέες ενέργειες, νέες δραστηριότητες σαφώς σημαίνουν σε κάποιο βαθμό και πρόσθετους πόρους, και όπως προανέφερα τα Μ.Ο.Π είναι πρόσθετοι πόροι.

Τα προγράμματα έγιναν. Από το 1985 που έγινε ο κανονισμός, είχε υποχρέωση η κάθε χώρα να υποβάλλει προγράμματα μέσα στο 1986. Όπως θα ξέρετε όλοι η χώρα μας υπέβαλλε τα προγράμματα αυτά τον Ιούλιο του 1986 και ήδη αυτές τις μέρες βρισκόμαστε στο στάδιο της τελικής έγκρισης, τυπικά εάν θέλετε, διότι στην ουσία πολλά από τα έργα, πολλές ενέργειες έχουν ήδη ξεκινήσει από τις αρχές του 1987, εκτός από την περίπτωση βέβαια της Κρήτης που ήταν το 1ο, το πρωτοποριακό πρόγραμμα για όλη την κοινότητα και το οποίο ξεκίνησε από περίπου, από το Σεπτέμβριο του 1986.

Αυτές λοιπόν τις μέρες υπογράφηκαν ήδη άλλα 3 προγράμματα και μέσα στις αρχές του Δεκεμβρίου θα υπογραφούν τα υπόλοιπα 3 που κλείνουν όλο τον κύκλο των ελληνικών προγραμμάτων που υποβλήθηκαν.

Αυτό σημαίνει ότι οι πόροι των μεσογειακών προγραμμάτων έχουν δεσμευθεί κάπου. Υπάρχουν βέβαια περιπτώσεις που δεν έχουν εξειδικευθεί με μεγάλη ακρίβεια, λόγω του μεγάλου χρόνου που καλύπτουν τα προγράμματα αυτά, μια περίοδος μέχρι το 1992 που έτσι κι αλλιώς δεν θα ήταν λογικό να περιμένουμε, τουλάχιστον για ορισμένα μέτρα, πλήρη και σαφή πρόβλεψη των εξελίξεων, πλήρη και σαφή πρόβλεψη των πόρων που θα χρειαστούν.

Υπάρχουν επομένως κάποιες περιπτώσεις που αφήνουν περιθώριο να σκεφτεί κανείς να εξειδικεύσει με τέτοιο τρόπο τα μεσογειακά προγράμματα ώστε να χωρέσουν άλλες ενέργειες που δεν έχουν προβλεφθεί από την αρχή. Υπάρχει επίσης κάποιο α-

ποθεματικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη χρηματοδότηση πρόσθετων ενεργειών που θα ενταχθούν και προφανώς υπάρχει και η δυνατότητα να αποφασίσει κανείς τροποποιήσεις προγραμμάτων χωρίς βέβαια να τα ανατρέψει από την αρχή ως το τέλος. Μέσα στα υποπρογράμματα που υπάρχουν σε κάθε Μ.Ο.Π., μέσα στα μέτρα που έχει κάθε υποπρόγραμμα, υπάρχουν πιστεύω περιθώρια για να αποφασιστούν σε τοπικό επίπεδο πρωτοβουλίες του τύπου που αναλύθηκαν και από τον προηγούμενο ομιλητή.

Βέβαια, από την άλλη πλευρά μπορεί να πει κανείς ότι σε μεγάλο βαθμό, και ιδίως σε ότι αφορά έργα και προγράμματα που έχουν προταθεί από τις νομαρχίες, περιλαμβάνονται, ουσιαστικά, έργα των Ο.Τ.Α. της περιοχής τους.

Υπάρχει, να κάνω μια παρένθεση, υπάρχει μερικές φορές ένα παράπονο που διατυπώνεται έντονα, σχετικά με το ποιος ρωτήθηκε για τη διαδικασία κατάρτισης αυτών των προγραμμάτων και γιατί δεν ρωτήθηκαν οι Ο.Τ.Α. ή άλλοι τοπικοί φορείς. Αυτό κατά τη δική μου γνώμη δεν είναι σωστό. Δεν πρέπει να φτάσει κανείς στο επίπεδο να ζητάει να ρωτιούνται όλοι για όλα. Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο της προγραμματικής διαδικασίας, του δημοκρατικού προγραμματισμού, είναι να ξεχωρίσεις ποιος έχει αρμοδιότητα σε κάθε επίπεδο και πώς συνεργάζεται με κάθε επίπεδο, πιο πάνω ή πιο κάτω απ' αυτόν.

Τα Μεσογειακά Προγράμματα για να καταρτισθούν είχαν περιορισμένο χρόνο από τη μια πλευρά, από την άλλη είχαν δοσμένους πόρους και είχαν στη διάθεσή τους το πενταετές πρόγραμμα που ήταν σε ισχύ στη διάρκεια της 1ης περιόδου 1982-87. Από εκεί μέσα, η κατάρτιση ενός προγράμματος εφαρμογής μπορεί να βγει, αρκεί να υπάρχει η συναίνεση στο πολιτικό επίπεδο, η τεχνική επεξεργασία. Δεν μπορεί να ισχυρισθεί κανείς ότι έγινε το καλύτερο δυνατό που μπορούσε να γίνει. Όμως, η διαδικασία ήταν διαφανέστατη ρωτήθηκαν από το επίπεδο του νομαρχιακού συμβουλίου και πάνω όλοι οι φορείς. Το νομαρχιακό συμβούλιο, τουλάχιστον στην περίοδο εκείνη, ήταν το μόνο που λειτουργούσε σε προγραμματική βάση, σε μια συστηματική βάση. Είχε προγράμματα δημοσίων επενδύσεων, ήταν όργανο ευρύτερης εκπροσώπησης, ήταν μέσα οι Ο.Τ.Α. και επομένως εξασφαλίστηκε τουλάχιστον ένα μίνιμουμ συναίνεσης για τον τρόπο που θα κατανεμηθούν τα διαθέσιμα χρήματα, για τον τρόπο, αν θέλετε, που προγραμματίζεται η ανάπτυξη.

Η ιδέα βέβαια των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων ήρθε κάπως καθυστερημένα στα Μ.Ο.Π. Ήρθε το περασμένο καλοκαίρι με την ενεργοποίηση, τη δραστηριοποίησή μας από την πλευρά της Ε.Ε.Τ.Α.Α. Τα προγράμματα αυτά έγιναν δεκτά και περιελήφθησαν μέσα στα Μ.Ο.Π. Ήταν βέβαια λίγα, 2-3, αλλά εγώ δεν πιστεύω ότι υπάρχει πρόβλημα να περιληφθούν και άλλα, εφόσον αποδειχθούν και τα πρώτα ότι πράγματι μπορούν να περπατήσουν κάτω από τις προϋποθέσεις που θα πω στη συνέχεια.

Να καταλήξουμε λοιπόν ότι τα Μ.Ο.Π δεν είναι χρηματοδοτικό όργανο, είναι κάποια προγράμματα συγκεκριμένα που πρέπει να υλοποιηθούν και μέσα σε αυτά τα προγράμματα μπορούν να ενταχθούν, είναι ανοιχτό το θέμα, να ενταχθούν τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα. Μακάρι να είχαμε προγράμματα να τα εντάξουμε.

Να επανέλθω στο θέμα της χρηματοδότησης γενικά των Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων, πέρα από τα Μ.Ο.Π, διότι βέβαια, όπως είπα και λίγο προηγούμενα, έχει δημιουργηθεί η εντύπωση ότι τα Μ.Ο.Π θα μπορούσαν να λύσουν όλα τα προβλήματα. Δεν είναι όμως μόνο τα Μ.Ο.Π, και μάλιστα αντιπροσωπεύουν, τουλάχιστον ποσοτικά, μια πολύ, μα πάρα πολύ μικρή ποσότητα πόρων σε σχέση με τους συνολικούς πόρους που διατίθενται όχι μονάχα από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, τον επίσημο ας πούμε κρατικό μηχανισμό χρηματοδότησης επενδύσεων, αλλά και από όλους τους άλλους μηχανισμούς των ιδιωτικών επενδύσεων, των ΔΕΚΟ, των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, καθώς και άλλων οργανισμών που μπορούν απευθείας από την Κοινότητα, από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα, να χρηματοδοτήσουν προγράμματα.

Από πού μπορούν να εξευρεθούν οι πόροι για ένα πρόγραμμα, κατ' αρχήν, τονίστηκε ήδη κιόλας από τον κ. Μαίστρο, από τους πόρους της περιφέρειας. Είναι το πρώτο πράγμα που πρέπει να καθίσει κανείς να εκτιμήσει: ποιους πόρους διαθέτει η περιφέρεια, ποιο είναι το δικό του ρίσκο που παίρνει, εάν θέλετε, σε μια προσπάθεια ανάπτυξης.

Σε μια δοσμένη οικονομία οι πόροι είναι δοσμένοι και αυτοί, δεν μπορούν να μεγαλώσουν. Άρα, στο βαθμό που περιορίζεται σε αυτό το επίπεδο, περιορίζεται μόνον σ' αυτούς τους πόρους, η ανάπτυξη θα στηριχθεί μονάχα στο ενδογενές δυναμικό. Δεν μιλάω βέβαια για τους χρηματικούς πόρους που είναι απλώς

η αποτύπωση των παραγωγικών συντελεστών που διαθέτει η περιοχή, μιλάω για το εργατικό δυναμικό, μιλάω για τη γη που διαθέτει ένας τόπος, για την οργάνωση ακόμη που διαθέτει, που όλα αυτά αντανakλούν σε κάποιο χρηματικό απόθεμα το οποίο μπορεί να διοχετευθεί και να προσελκύσει αυτούς τους πόρους στις αντίστοιχες χρήσεις.

Ας μη γελιόμαστε όμως· τουλάχιστον για περιοχές σαν τις ελληνικές — και μάλιστα πολλές από αυτές είναι πολύ προβληματικές σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας, τις πιο αναπτυγμένες, και πολύ περισσότερο βέβαια σε σύγκριση με τις περιοχές της κοινότητας — δεν είναι δυνατόν να στηριχθούμε μονάχα στους ντόπιους πόρους που διαθέτει μια περιοχή, ιδίως βέβαια αν μιλάμε για το τοπικό επίπεδο. Χρειάζεται επομένως μια εισροή πόρων απ' έξω. Αν μιλάμε για το τοπικό επίπεδο χρειάζεται η εισροή πόρων απ' όλα τα πιο πάνω επίπεδα, τη νομαρχία, όποιον διαθέτει έναν προϋπολογισμό, το κέντρο, την Αθήνα, τον κρατικό προϋπολογισμό, τις Βρυξέλλες, τον κοινοτικό προϋπολογισμό, είτε αυτός διοχετεύει πόρους μέσω του ενός ή του άλλου ταμείου, είτε μέσω των Μεσογειακών Προγραμμάτων.

Θα ήθελα να κάνω μία πολύ σημαντική διευκρίνηση σε αυτό το σημείο: οι πόροι, απ' έξω, μπορούν να έρθουν είτε με τη μορφή δανείων, είτε σαν επιχορήγηση. Όταν έρθουν με τη μορφή δανείων σημαίνει ότι θα ξαναφύγουν. Και το πρόβλημα που τίθεται καθαρά, τουλάχιστον σε αυτή την περίπτωση, είναι στο πέρασμά τους από την περιοχή να αφήσουν κάτι. Να γίνει κάποια συσσώρευση, να επενδυθεί κάτι, προστιθέμενη αξία, χρησιμοποιώντας προφανώς πόρους από την ίδια την περιοχή και με κατάλληλο συνδυασμό να τους κάνεις έτσι ώστε να μείνουν σαν κεφάλαιο της περιοχής.

Θα μου επιτρέψετε να πω ότι το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στην περίπτωση των επιχορηγήσεων. Με κάποιο τρόπο ξαναφύγουν οι πόροι αυτοί που έρχονται μέσα σε μια περιοχή, γιατί δεν ανήκουν στην περιοχή, είτε με τη φορολογία που επιβάλλεται σε ανώτερα επίπεδα, είτε με τα κέρδη, με την πώληση προϊόντων που κάνουν οι άλλοι από άλλες περιοχές, εισάγοντας προϊόντα και έχουν κάποιο στοιχείο κέρδους μέσα τους. Όλα αυτά λοιπόν δημιουργούν ένα κύκλο που η πρόσθετη δραστηριότητα που δημιουργείται σε κάθε περιοχή, δημιουργεί φορολογητέα εισοδήματα, δημιουργεί κέρδη σε κάποιους που είναι ε-

κτός και άρα, σε κάποιο βαθμό, στο βαθμό που διατηρείται αυτή η δραστηριότητα η πρόσθετη, διοχετεύει πόρους πάλι έξω από την περιοχή. Και επομένως εάν στο πέρασμά τους οι πόροι δεν αφήσουν κάτι για την περιοχή, θα είμαστε σε μια συνεχή, αέναη διαδικασία απαίτησης, παράκλησης, για να έλθουν πόροι απ' έξω.

Βέβαια, τονίστηκε μάλιστα και από τον κύριο Μαΐστρο, υπάρχει η ανάγκη για την κοινωνική συναίνεση, την κοινωνική αλληλεγγύη· αλλά αυτό αφορά κυρίως στην αναδιανομή του εισοδήματος και όχι στην περίπτωση αναπτυξιακού προγράμματος. Είναι άλλο να ζητάμε, να ζητιανεύουμε συνεχώς, να μας δώσουν κάτι για να συμπληρώσουμε το εισόδημά μας, και άλλο να απαιτούμε, να πείθουμε, ότι το πρόγραμμα που παρουσιάζουμε έχει τα εχέγγυα για να δημιουργήσει την ανάπτυξη που χρειάζεται και από εκεί και πέρα να περπατήσει μόνο του. Αυτό είναι μία πάρα πολύ βασική διάκριση μεταξύ της επιχορήγησης για λόγους κοινωνικούς, αναδιανεμητικούς, μεταξύ πλουσιών και φτωχών περιοχών, και της χρηματοδότησης ενός αναπτυξιακού προγράμματος.

Γι' αυτό ακριβώς, το πέρασμα αυτό, που θα γίνει μία, δύο, τρεις φορές, πρέπει να δώσει τη δυνατότητα στην περιοχή να κρατήσει και να σχηματίσει το κεφάλαιο, είτε σε γνώσεις, είτε σε υλικό κεφάλαιο, είτε σε εκπαίδευση, είτε σε οργάνωση, για να μπορέσει από εκεί και πέρα να περπατήσει. Επομένως, το πρόβλημα δεν είναι, τουλάχιστον για τα αναπτυξιακά προγράμματα, ποιός έχει τους πόρους, αλλά πώς τους προσελκύουμε. Ήδη αναφέρθηκε και ο κοινοτικός εκπρόσωπος σε κάτι παρόμοιο, και εγώ πιστεύω πραγματικά ότι εάν παρουσιαστεί ένα πρόγραμμα καλό, δεν υπάρχει πρόβλημα χρηματοδότησης, οι πόροι βρίσκονται. Εκείνο που έχει σημασία είναι να πειστεί ο άλλος, να προσελκυστεί ο άλλος να χρησιμοποιήσει τα δικά του λεφτά, τους δικούς του πόρους, το δικό του χρόνο στην περιοχή που έχει αυτή την ανάγκη. Και γι' αυτό, πράγματι, χρειάζεται ένα συνεκτικό, ένα σοβαρό, ένα πειστικό, ένα ελκυστικό, αν θέλετε, πρόγραμμα. Είναι κάτι που μπορεί να το πουλήσει, δεν είναι κάτι που θα πάει να το ζητιανέψει· και αυτό πρέπει να προσπαθήσουμε να κάνουμε. Δεν πρέπει να εξαρτηθούμε από την καλή διάθεση κάποιου που χειρίζεται κάποια χρήματα, είτε στο κοινοτικό επίπεδο, είτε στο εθνικό επίπεδο. Το πρόβλημα της ανάπτυξης δεν είναι μόνον η εισροή πόρων από αλλού,

θα ανοίγουν συνεχώς τρύπες που θα κλείνουν μ' αυτούς τους πόρους, αλλά το άνοιγμα στις τρύπες, οι ανάγκες με άλλα λόγια, στην οικονομική ορολογία είναι πάντα πολύ περισσότερες από τους πόρους που υπάρχουν. Ο σκοπός είναι να δημιουργηθεί ένας μηχανισμός αναπαραγωγής, μέσα στην κάθε περιφέρεια, μέσα στο κάθε επίπεδο, για να αντιμετωπίζει αυτές τις ανάγκες. Και γι' αυτό βέβαια χρειάζεται μια συγκέντρωση, όπως ήδη προαναφέρθηκε, κι ένας συντονισμός της προσπάθειας σε όλα τα επίπεδα. Χρειάζεται ένα οργανωτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ο καθένας θα έχει τη θέση του, τις αρμοδιότητές του και τις ευθύνες του. Πρέπει να υπάρχουν σαφείς και συγκεκριμένες διαδικασίες συμμετοχής και συνεργασίας μεταξύ των φορέων και μεταξύ των επιπέδων. Πρέπει να υπάρχουν γενικά αποδεκτοί κανόνες συμπεριφοράς στον οικονομικό τομέα και για τη λήψη αποφάσεων, και μετά οι αποφάσεις να αποτελούν οδηγό για την υλοποίηση. Πρέπει να υπάρχει ένα σταθερό αναπτυξιακό κλίμα, που είναι βασικό στοιχείο για να έλθουν οι πόροι.

Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο πιστεύω πως πρέπει να δούμε τη χρηματοδότηση των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων ή όποια άλλα προγράμματα μπορούν να καταρτισθούν. Κι εγώ πιστεύω ότι δεν υπάρχει πρόβλημα πόρων. Άλλωστε μπορούμε να πούμε και να αναφέρουμε πολύ συνοπτικά, μπορεί μετά στη συνέχεια σε ερωτήσεις να απαντήσουμε για κάποια θεσμικά ή οργανωτικά μέτρα που υπάρχουν και λειτουργούν, μπορούμε όμως να αναφέρουμε ένα σωρό μηχανισμούς που υπάρχουν αυτή τη στιγμή, και χρηματοδοτούν αναπτυξιακές πρωτοβουλίες: σε εθνικό επίπεδο κατ' αρχήν ο νόμος 1262. Όποιο καλό Project παρουσιαστεί δεν μπορεί να μην χρηματοδοτηθεί σε κάποιο βαθμό. Υπάρχει το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, είτε αυτό που λειτουργεί μέσω των υπουργείων, το εθνικό πρόγραμμα όπως λέμε, είτε το πρόγραμμα των νομαρχιών, που στην ουσία στο 50% περίπου χρηματοδοτεί έργα στο τοπικό επίπεδο, έργα των Ο.Τ.Α. Υπάρχει βέβαια η σκέψη, άλλωστε αυτό επιβάλλεται από το νόμο 1622, σε κάποια φάση να υπάρξουν και αυτόνομα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα, δηλαδή να έχουν μια αυτόνομη πηγή χρηματοδότησης σε κάποιον βαθμό μέσα από το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων.

Αθανασίου: Το λόγο έχει ο δήμαρχος Σητείας, ο κύριος Πετράκης.

Πετράκης: Κυρίες και κύριοι θα ήθελα και εγώ να χαιρετήσω αυτήν την πρωτοβουλία της Ελληνικής Εταιρίας Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, και του ΚΕΠΕ, η οποία πέραν των άλλων πιστεύουμε ότι θα βοηθήσει στο να επισύρουμε την προσοχή των αρμοδίων και του κοινού στα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα.

Επιτρέψτε μου όμως κυρίες και κύριοι μια προσωπική αναφορά, γιατί μιλώντας για το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα της Σητείας και σ' αυτό το χώρο, στην Πάντειο, δεν μπορώ να μη θυμηθώ έναν άνθρωπο, έναν άνθρωπο ο οποίος μας ενεθάρρυνε και μας καθοδήγησε στα πρώτα βήματα αυτής της προσπάθειας και ο οποίος τόνιζε τη σημασία των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων και της λαϊκής συμμετοχής την οποία θεωρούσε πεμπτούσια τους και ο οποίος δεν υπάρχει πια. Εννοώ το δάσκαλο και αγωνιστή Σάκη Καράγιωργα. Ας αφιερώσουμε σ' αυτόν αυτές τις σκέψεις, όπως αφιερώνουμε ένα βιβλίο, ένα ποίημα, μια μαντινάδα εμείς οι Κρητικοί.

Όσα θα πω προέρχονται από δύο εμπειρίες, την εμπειρία μου, γύρω από το θέμα της ανάπτυξης και το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα της Σητείας και την εμπειρία μου ως μέλους της επιτροπής παρακολούθησης του ΜΟΠ Κρήτης. Πρέπει να πω ότι μετά την απελευθέρωση της χώρας μας από την εφτάχρονη τυραννία, και στην Κρήτη, όπως άλλωστε και σε όλες τις περιοχές της πατρίδας μας, αρχίσαμε επιτέλους να μιλάμε και να αγωνιζόμαστε για την ανάπτυξη και έτσι άνοιξε μια περίοδος πλούσια σε εμπειρίες.

Η αναγνώριση της υφιστάμενης κατάστασης, τα αίτια της καθυστέρησης, το είδος της ανάπτυξης — και έχουμε πολλών ειδών και τύπων αναπτύξεις, αυτό το γνωρίζουν όλοι οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ — οι προϋποθέσεις, οι διαδικασίες, οι φορείς της ανάπτυξης, οι προτεραιότητες, τα προβλήματα και οι δυνατότητές μας, οι τρόποι και οι δρόμοι της ανάπτυξης, όλα αυτά έγιναν αντικείμενο μελέτης, διαλόγου, αγώνων και λαϊκών πρωτοβουλιών.

Υπάρχει μια πρώτη δομή, το χωριό και η πόλη, θα μιλήσω περισσότερο για την ύπαιθρο στην οποία έχω ζήσει και ζω, και υπάρχει μια επόμενη δομή, η οποία ικανοποιεί ένα μεγάλο φάσμα των αναγκών μας, και μας δίνει και ένα ευρύ πεδίο ευκαι-

ριών. Ποιά είναι αυτή σε κάθε τόπο; Δεν είναι η ίδια σε κάθε τόπο της Ελλάδας· έχουμε ποικιλία περιπτώσεων. Αλλού μπορεί να είναι ο νομός όταν είναι μικρός και ομοιογενής, αλλού όμως μπορεί να είναι η επαρχία, αλλού μπορεί να είναι ένα σύνολο, 2-3 επαρχίες, ή δυόμισι όπως στη Μεσσαρά της Κρήτης, αλλού μπορεί να είναι μια στενότερη περιοχή· σε μας η δομή είναι η επαρχία.

Ο νομός Λασηθίου έχει μια αποκεντρωτική δομή και λειτουργεί στη βάση τριών επαρχιών και μιας μικρότερης που έχουν μεγάλη ομοιογένεια και αυτοτέλεια.

Είδαμε λοιπόν να υπάρχουν κοινά προβλήματα, ας πούμε συγκοινωνιακά προβλήματα, τεχνικής υποδομής, λιμάνι, αεροδρόμιο, επικοινωνία, δρόμοι, στον τομέα της κοινωνικής υποδομής, νοσοκομείο, κέντρο υγείας, για όλη την Επαρχία, τεράστιας σημασίας πρόβλημα. Προβλήματα της μέσης παιδείας, αλλά και έργα πρόνοιας, η διοίκηση, όλο το φάσμα των διοικητικών υπηρεσιών το παίρνει όλη η επαρχία από την πόλη της Σητείας, οικονομία, παραγωγή, πίστη, μεταποίηση, αλλά ακόμα και στον πολιτιστικό τομέα. Αυτό είναι το επόμενο σκαλοπάτι για μας. Κι αυτό καλύπτει ίσως το μεγαλύτερο φάσμα των αναγκών. Ένα τρίτο είναι τώρα η Αθήνα, ελπίζουμε σε λίγο να είναι το Ηράκλειο.

Έπρεπε λοιπόν να κάνουμε όλα αυτά τα πράγματα που είπαμε προηγουμένως. Δεν θα εξιστορήσω βέβαια, γιατί δεν έχουμε και χρόνο, όλες τις φάσεις από τις οποίες περάσαμε, για να καταλήξουμε στο πώς μπορούμε να προχωρήσουμε για τη λύση των προβλημάτων και την ανάπτυξη. Θα διαβάσω μόνο ένα μικρό κείμενο που είναι καταστάλαγμα όλων των συνεδρίων που κάναμε, δύο αναπτυξιακά συνέδρια, το 76 και το 78, και των άλλων διαδικασιών.

Πρώτα δυο λόγια για την επαρχία. Η επαρχία μας αντιμετωπίζει οξύτατα προβλήματα. Νομίζω δε, ότι πάρα πολλές, οι περισσότερες επαρχίες την ίδια εικόνα εμφανίζουν, όπως είναι η ανεργία και η υποαπασχόληση, η ερήμωση της υπαίθρου, οι σοβαρές ελλείψεις υποδομής και υπηρεσιών, το χαμηλό εισόδημα, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος κ.ά. Ταυτόχρονα διαθέτει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης, φυσικούς πόρους και συγκριτικά πλεονεκτήματα, ιδιαίτερα στον αγροτικό και τον τουριστικό τομέα, αλλά και στον τομέα του ορυκτού πλούτου, της βιοτεχνίας κ.ά. Η ανάπτυξη, παλιό και έντονο πρόβλημα των

κατοίκων της επαρχίας μας, αποτελεί το μόνο δρόμο για τη λύση των προβλημάτων και τη βελτίωση της ζωής του λαού μας. Σήμερα υπάρχουν στη χώρα μας συνθήκες για μια ανάπτυξη προς όφελος του λαού. Χρειάζεται όμως απαραίτητα η οργανωμένη δράση των τοπικών δυνάμεων, των τοπικών αρχών και του ίδιου του λαού και το πρώτο που χρειαζόμαστε είναι ένα πρόγραμμα, ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα. Ένα σωστό πρόγραμμα, ανάμεσα στα άλλα πρέπει να διασφαλίζει δυο πράγματα: τη θέληση του λαού και την επιστημονική αρτιότητα. Και πρέπει να είναι ολοκληρωμένο και εφαρμόσιμο. Η λαϊκή συμμετοχή είναι θεμελιακή προϋπόθεση. Η δημιουργία ενός τοπικού αναπτυξιακού φορέα είναι απαραίτητη και βάση του φορέα αυτού πρέπει να είναι η τοπική αυτοδιοίκηση. Η δημοκρατική διαδικασία και η επιστημονική οργάνωση είναι επίσης απαραίτητες προϋποθέσεις, οι λαϊκές συνελεύσεις και τα συνέδρια, οι λαϊκές ομάδες μελέτης, οι λαϊκές ομάδες γνώμης, βασικοί θεσμοί και όργανα, αυτά προβλέπονται στον Οργανισμό Ανάπτυξης Σητείας.

Η ενημέρωση του λαού, η έκφραση της θέλησής του, ο διάλογος, η δημοσιότητα, η διαφάνεια και η λαϊκή συναίνεση είναι βασικές αρχές της προσπάθειας. Οι πειραματικές εφαρμογές και αναθεωρήσεις και οι επιμέρους υλοποιήσεις παράλληλα προς τη μελέτη του ολοκληρωμένου προγράμματος και η προσαρμοστικότητα είναι επίσης βασικές μέθοδοι. Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση είναι μια άλλη παράλληλη βασική διαδικασία.

Το επιστημονικό και τεχνικό δυναμικό του τόπου, οι κρατικές υπηρεσίες και οργανισμοί, οι διεθνείς οργανισμοί και ο ιδιωτικός τομέας είναι οι πηγές των στελεχών που θα μελετήσουν και θα επεξεργαστούν τα θέματα του προγράμματος. Η διαδικασία κατάρτισης του προγράμματος πρέπει να αποτελεί σχολείο για το τοπικό επιστημονικό και τεχνικό δυναμικό.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά λοιπόν της προσπάθειας που έχουμε αναλάβει είναι ότι φορέας είναι η τοπική αυτοδιοίκηση, το πρόγραμμα είναι ολοκληρωμένο και κατά την οριζόντια έννοια, δηλαδή περιλαμβάνει τον κοινωνικό, τον οικονομικό, τον πολιτιστικό τομέα, και κατά την κατακόρυφη, δηλαδή πρέπει να εξετάσουμε όλα τα θέματα σε όλα τα επίπεδα, ας πούμε για τη γεωργία και τα προβλήματα του κλήρου και της γης και των έργων υποδομής και των μεθόδων καλλιέργειας και της μετα-

ποίησης, της συσκευασίας, της εμπορίας κλπ., γιατί, όπως ελέγχθη και προηγουμένως, πολλές αποσπασματικές και περιπτώσιακές ενέργειες έχουν γίνει αλλά πήγαν χαμένες επειδή πρέπει να υπάρχει ένα σύνολο διαδικασιών.

Η λαϊκή συμμετοχή είναι η βάση και να πώς την εννοούμε: έχουμε το λαό, έχουμε τους επιστήμονες, έχουμε τα αντιπροσωπευτικά όργανα και ο λαός εκφράζει τη θέλησή του, βάζει προβλήματα, αιτήματα, λέει γνώμες, ιεραρχεί, μετά από πλήρη και πλουραλιστική ενημέρωση. Και εδώ ο ρόλος των τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών, από τότε το είχαμε επισημάνει, είναι αναγκατάστατος. Οι επιστήμονες επεξεργάζονται και εισηγούνται και μάλιστα εισηγούνται εναλλακτικές λύσεις και τα αντιπροσωπευτικά όργανα επιλέγουν, αποφασίζουν, υλοποιούν, ο λαός όμως είναι πανταχού παρών, συνεχώς ενημερώνεται, ελέγχει, συμμετέχει, υλοποιεί.

Έτσι αντιλαμβανόμαστε το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα και αυτά προβλέπει η μελέτη του Οργανισμού Ανάπτυξης Σητείας που είναι υπό σύσταση και ήδη σχεδόν όλοι οι Ο.Τ.Α. της επαρχίας έχουν λάβει αποφάσεις συμμετοχής και ιδρύεται μέσα στο χρόνο αυτό. Θα πρέπει να πω όμως ότι συναντάμε ακόμη σήμερα θεσμικό κενό. Τι προγράμματα είχαμε; είχαμε τα ετήσια προγράμματα των Ο.Τ.Α. και αυτά υπάρχουν ακόμη, δεν είχαμε τότε ούτε καν εθνικό πρόγραμμα θεσμοθετημένο, μιλώ για την περίοδο από το 74 μέχρι το 80 τόσο, είχαμε τα ετήσια νομαρχιακά. Τίποτε άλλο δεν υπήρχε. Τώρα βεβαίως υπάρχει το εθνικό πρόγραμμα, άλλο τώρα σε ποιο βαθμό υλοποιήθηκε, ποιες οι διαδικασίες σύνταξης κλπ. Έχουμε λοιπόν τα ετήσια νομαρχιακά, αλλά περιφερειακό δεν υπάρχει και μόλις τώρα, με το νόμο 1622, υπήρξαν 2 προγράμματα. Βεβαίως υπάρχει κενό στο επίπεδο της επαρχίας, πιστεύω όμως ότι μπορεί να καλυφθεί.

Αυτή λοιπόν είναι η αντίληψή μας και έτσι έχουμε ξεκινήσει την προσπάθεια. Ας έρθουμε τώρα στο ΜΟΠ, για να κάνουμε μια σύγκριση και να δούμε εάν αυτά τα δυο πράγματα μπορούν να παντρευτούν. Η πρώτη παρατήρηση που έχω να κάνω είναι ότι τα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα και τα ΜΟΠ είναι έννοιες ασύμπτωτες, είναι πράγματα ασύμπτωτα ή, τουλάχιστον, σχεδόν ασύμπτωτα. Ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες, τα πρώτα από τις ανάγκες και από τις δυνατότητες ανάπτυξης του τόπου. Ενώ το ΜΟΠ τι είναι; μία νέα κοινοτική πολι-

τική που αποσκοπεί στην απόκρουση των συνεπειών της διεύρυνσης με την Ισπανία και την Πορτογαλλία. Υπάρχει βεβαίως το στοιχείο της αναγνώρισης, της ιδιαιτερότητας του Νότου, όπως είπε προηγουμένως ο κύριος Κουσουλάκος, ο σκοπός όμως παραμένει ο ίδιος, πρέπει να πω ότι απέκτησαν κάποια άλλη δυναμική, υπάρχει τάση να αποκτήσουν κάποια άλλη δυναμική, αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα αυτή η δυναμική και αυτή η προσπάθεια.

Το περιεχόμενό τους αναφέρεται κυρίως στην παραγωγή και στην οικονομία, λίγα πράγματα πέρασαν, με πολλές προσπάθειες και αγώνες, στις κοινωνικές υποδομές. Βάση είναι η περιφέρεια, η δομή σκληρή, σκληρότατη. Τη δομή τη γνωρίζετε: πρόγραμμα, υποπρόγραμμα, μέτρο, έργο, ενέργεια· και σε κάθε μέτρο υπάρχει η περιγραφή και σε κάθε έργο υπάρχει ο δικαιούχος, και δικαιούχος δεν είναι η τοπική αυτοδιοίκηση παρά σε ελάχιστες περιπτώσεις και σχεδόν ποτέ άμεσα, μόνον έμμεσα. Φταίει και ο τρόπος με τον οποίον συντάχτηκε. Εγώ δεν συμφωνώ εδώ με τον κύριο Κουσουλάκο· θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί πάρα πολλά λάθη εάν ακόμη και στο επίπεδο του νομαρχιακού συμβουλίου γινόταν η πληροφόρηση και δινόταν η δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής στις επιλογές. Δεν έγινε, είναι ένα λάθος κατά τη γνώμη μου που υπάρχει, δεν ξέρω τι έγινε στις άλλες περιοχές, ξέρω περισσότερο το ΜΟΠ της Κρήτης. Αλλά δεν είναι μόνον η σύνταξη· και η τροποποίηση είναι δύσκολη, είναι άκαμπτος θεσμος, ανελαστικός, το ΜΟΠ. Προβλέπεται μια τροποποίηση, η οποία στην Κρήτη έγινε, έχει δύο περιόδους, την πρώτη διετία, τη δεύτερη πενταετία. Η πρώτη, 86-87 τέλειωσε, περάσαμε τις διαδικασίες τροποποίησης και είδαμε εκεί πόσο σκληρή είναι η προσπάθεια να αλλάξεις κάποια πράγματα. Είχε λεχθεί στη διάσκεψη που έγινε το Μάιο στο Ηράκλειο για τα ΜΟΠ, που μετείχαν οι 3 χώρες, Γαλλία - Ιταλία - Ελλάδα, ότι θα αποκτήσει κάποια ελαστικότητα, αλλά δεν είδα να γίνεται κάτι τέτοιο.

Ωστόσο, δεν είναι μόνο αυτό με το ΜΟΠ· ότι δηλαδή δεν μπορεί να χωρέσει τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα. Είναι και ότι δεν υπάρχει συντονισμός. Τα ΜΟΠ δεσμεύουν και τα κονδύλια των νομαρχιακών προγραμμάτων μας. Μας είπαν: εσείς έχετε 1.200 εκατομμύρια στο νομό Λασηθίου, τα 540 θα πάνε οπωσδήποτε στο ΜΟΠ. Καλώς από μια άποψη για να κάνουμε τις απορροφήσεις, αν και δεν είναι και πολύ πρόσθετες απορ-

ροφήσεις αυτές, όπως είπε ο κύριος Κουσουλάκος σήμερα. Πράγματι, η περίφημη προσθετικότητα είναι μάλλον μύθος, ή, εάν υπάρχει, είναι σε πολύ μικρό βαθμό.

Στο πρόγραμμα της Κρήτης αναμειγνύονται πάνω από 100 φορείς και υπηρεσίες στη διαχείρισή του, στην εφαρμογή του, στην υλοποίησή του. Το 70% των πιστώσεων του ΜΟΠ Κρήτης το διαχειρίζονται οι υπηρεσίες που έχουν έδρα την Αθήνα, ούτε καν αποσυγκέντρωση δεν υπάρχει, όχι αποκέντρωση! Καταλαβαίνετε ότι κάτω από αυτές τις συνθήκες δεν υπάρχουν πολλά περιθώρια ένταξης. Για μας έχει κλείσει η ιστορία αλλά δεν ξέρω τι γίνεται με τα υπόλοιπα. Εύχομαι να είναι διαφορετικά τα υπόλοιπα προγράμματα και να επιτρέπουν ένταξη τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Τι μπορεί να γίνει λοιπόν; Ασφαλώς, μπορεί και πρέπει να γίνουν τοπικοί αναπτυξιακοί φορείς, οι οποίοι θα έχουν δύο κυρίως αρμοδιότητες, δύο καθήκοντα. Το ένα είναι η επεξεργασία των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων, που δεν τελειώνει ποτέ και το δεύτερο, η τεχνική υποστήριξη των δήμων και κοινοτήτων, των συνεταιρισμένων, των κοινωνικοποιημένων φορέων, ακόμα και του ιδιωτικού τομέα για την υλοποίηση παραγωγικών δραστηριοτήτων και αναπτυξιακών πρωτοβουλιών. Γιατί πρέπει να πούμε ότι υπάρχει ένα πλήθος, πράγματι, νέων θεσμών αναπτυξιακών, υπάρχει ένα πλήθος κινήτρων. Όλα αυτά όμως είναι λίθοι και πλίνθοι και κέραμοι ατάκτως ερριμένοι, είναι ωραία φαγητά που μπορούμε να τα βλέπουμε, γαλλική κουζίνα ας πούμε, αλλά δεν μπορούμε να τα φάμε γιατί δεν έχουμε τα μέσα, δεν έχουμε τους ανθρώπους. Και νομίζω ότι τουλάχιστον τέτοιοι τοπικοί αναπτυξιακοί φορείς, πρέπει να χρηματοδοτηθούν από τα ΜΟΠ ή από το αποθεματικό για το οποίο μίλησε ο κύριος Κουσουλάκος, είτε από άλλα μέτρα και υπάρχει ένα μέτρο παρεμφερές στο υποπρόγραμμα της βιομηχανίας - βιοτεχνίας όπου κι εγώ είχα προτείνει τον οργανισμό ανάπτυξης Σητείας και δεν ξέρω τι απέγινε, διότι οι παρατηρήσεις που γίνανε ήταν ναι, αλλά θα παρέχει υπηρεσίες και στη γεωργία ας πούμε κι εδώ υπάρχει βιομηχανία και βιοτεχνία, υπάρχει ένα δίκιο στους υπεύθυνους ας πούμε του υποπρογράμματος, αλλά θα πρέπει να κυριαρχήσει μια άλλη ευρεία αντίληψη και προπάντων θα πρέπει να μην είναι γραφειοκρατικό. Να μην είναι η εξουσία στην ΚΟΜΙΣΙΟΝ και στη διυπουργική επιτροπή. Θα

πρέπει να είναι στις επιτροπές παρακολούθησης, στους τοπικούς θεσμούς και όχι τόσο μακριά από τον τόπο για τον οποίον γίνονται τα προγράμματα και τον οποίον πάμε να αναπτύξουμε.

Δεν θα αναφέρω εδώ ατυχείς επιλογές του ΜΟΠ της Κρήτης, το αβοκάντο, τα κτίρια της Ολυμπιακής, πολλά, πάρα πολλά χρήματα για τον ιδιωτικό τομέα, επενδύσεις στη μεταποίηση κλπ., και τις μάχες που δώσαμε και ο περιφερειάρχης μαζί και οι νομάρχες και οι πάντες, να αλλάξουμε κάποια πράγματα και δεν μπορέσαμε. Υπάρχει μια στενή αντίληψη, πρέπει να πω, και θα φέρω ένα παράδειγμα: δεν μπορούν να απορροφηθούν τα κονδύλια που προβλέπονται για τις ιδιωτικές επενδύσεις στη μεταποίηση. Υπάρχει όμως μια θαυμάσια πρόταση του πανεπιστημίου Κρήτης, που το ερευνητικό του κέντρο έχει βρει δυο προϊόντα, ένα ένζυμο και ένα προϊόν μικροηλεκτρονικής, να παραχθούν από εταιρία που μετέχουν και ιδιωτικές εταιρίες. Δυστυχώς δεν εισακουστήκαμε.

Τέτοια σκληρότητα, ανελαστικότητα, τέτοια προβλήματα δυσκαμψίας, υπάρχουν. Εγώ λοιπόν, ζορίστηκα πολύ φίλε Παναγιώτη όταν είχα να παντρέψω Τ.Α.Α.Π και Μ.Ο.Π. Δεν το κατάφερα: εάν υπάρχει τρόπος πείτε μου τον. Είπε εδώ ο κύριος Κουσουλάκος για το αποθεματικό, το εύχομαι να είναι αυτός ο τρόπος: εύχομαι να περάσουν φορείς τοπικοί - αναπτυξιακοί και να χρηματοδοτηθούν.

Όμως σε ποια κατάσταση είναι οι υπηρεσίες προγραμματισμού και τι στελέχωση έχουν στις νομαρχίες; ελάχιστη. Έχει θαυμάσιους ανθρώπους, δυο-τρεις σε κάθε νομό, που πασχίζουν, που δουλεύουν, τουλάχιστον η εμπειρία μας στην Κρήτη αυτή είναι, αλλά χρειαζόμαστε πολλούς και θέλω να τονίσω στο σημείο αυτό, την τεράστια σημασία που έχουν τα επιμορφωτικά σεμινάρια συμβούλων ανάπτυξης, ιδιαίτερα τοπικής ανάπτυξης και με τον τρόπο που γίνονται, που πέρα από τα μαθήματα που γίνονται μία-δύο εβδομάδες, έρχονται και στους δήμους, στις νομαρχίες, στις κοινότητες, στους θεσμούς τους τοπικούς άλλες δυο-τρεις εβδομάδες και έτσι μπορούμε και παντρεύουμε τη θεωρία με την πράξη.

Δεν θα ήθελα όμως να καταχραστώ του χρόνου, γι' αυτό θα κλείσω με την ευχή και τα ΜΟΠ να μπορέσουν να στηρίξουν έστω με έμμεσο τρόπο τις τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, τα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα, τους τοπικούς αναπτυ-

ξιακούς φορείς που είναι το κλειδί της υπόθεσης, αλλά με ευχές δεν γίνονται πολλά πράγματα. Γι' αυτό θα έλεγα ότι μάλλον πρέπει να αγωνιστούμε για να τα πετύχουμε. Ευχαριστώ.

Αθανασίου: Παρακαλώ πολύ τον κ. Ξυδιά της Ελληνικής Εταιρίας Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, να εισηγηθεί το θέμα «διαδικασίες και φορείς υλοποίησης των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων», που ετοίμασε μαζί με τον κ. Τασιόπουλο επίσης της ΕΕΤΑΑ.

Ξυδιάς: Αγαπητοί φίλοι, στην πρωινή μας συνάντηση ασχοληθήκαμε κυρίως με τη σημασία, τους στόχους και το περιεχόμενο ενός τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος, καθώς και με την χρηματοδότησή του. Σ' αυτή την εισήγηση θα ήθελα να αναφερθώ στις διαδικασίες, τους φορείς και σε κάποιες ειδικές λεπτομέρειες ενός τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος.

Πριν ξεκινήσω, πρέπει να σας πω ότι για μας, δηλαδή για τον τομέα Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων της ΕΕΤΑΑ, αυτή η συνάντηση ήταν μια ευκαιρία — και μια πρόκληση θα έλεγα — να προσπαθήσουμε να συστηματοποιήσουμε κατά κάποιον τρόπο την εμπειρία που έχουμε εδώ κι ένα-ενάμισι χρόνο που παρακολουθούμε τέτοια προγράμματα. Υπάρχει δε μια ουσιαστική αναθεώρηση σε μερικά βασικά σημεία της μεθοδολογίας.

Επιτρέψτε μου ακόμα να σας εξομολογηθώ — με όλον τον κίνδυνο να με παρεξηγήσετε — ότι όταν άκουγα το πρωί τις εισηγήσεις, έβλεπα πως υπάρχει ο κίνδυνος να σκεφτείτε ότι αντί να κλείνουμε τις ανοικτές πληγές, πιθανόν να ανοίγουμε και άλλες. Θα επανέλθουμε όμως στο τέλος σ' αυτό το ζήτημα.

Θα περάσω τώρα στο καθαυτό θέμα που είναι, όπως είπα και πριν, οι διαδικασίες, οι φορείς και ορισμένες σημαντικές λεπτομέρειες ενός Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος.

Ας ξεκινήσουμε κάνοντας μια βασική διάκριση ανάμεσα σε ένα πρώτο στάδιο που θα το λέγαμε στάδιο σχεδιασμού και ένα δεύτερο στάδιο, το στάδιο της υλοποίησης. Βέβαια η διάκριση είναι αρκετά σχηματική και όπως θα δούμε στη συνέχεια αυτά τα δύο πράγματα συγχέονται στην πράξη. Δηλαδή ο σχεδιασμός και η υλοποίηση συνδυάζονται. Παρόλα αυτά, η διάκριση έχει νόημα.

Να ξεκαθαρίσουμε ότι όταν μιλάμε για σχεδιασμό, δηλαδή για το στάδιο του προγραμματισμού, της διαμόρφωσης ενός το-

πικού αναπτυξιακού προγράμματος, δεν αναφερόμαστε απλώς στην εκπόνηση μίας μελέτης, αλλά κυρίως στη σύναψη μίας συμφωνίας/πλαίσιο ανάμεσα στους φορείς που θα είναι πολιτικά και πρακτικά υπεύθυνοι για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος.

Όταν λέμε «πολιτικά υπεύθυνοι» εννοούμε αυτούς που θα έχουν την πολιτική αρμοδιότητα και τη μέριμνα για την υλοποίηση. Κι όταν λέμε «πρακτικά υπεύθυνοι» αυτούς που έμπρακτα θα υλοποιήσουν. Πρέπει ανάμεσα σε όλους αυτούς τους φορείς να υπάρξει μια συμφωνία/πλαίσιο.

Η συμφωνία αυτή θα περιλαμβάνει ένα ξεκαθάρισμα των στόχων, των μέσων που θα χρησιμοποιηθούν, των διαφόρων φορέων και του ρόλου που θα παίξει ο κάθε φορέας. Η συμφωνία πρέπει επίσης να περιλαμβάνει κι ένα γενικό χρονοδιάγραμμα για την υλοποίηση. (Βέβαια μιλάμε για χρονοδιάγραμμα κυρίως όταν μιλάμε για ετήσιο πρόγραμμα. Από εκεί και πέρα για τα πενταετή ή μεγαλύτερα προγράμματα, πιο πολύ έχει νόημα να μιλάμε για γενικές κατευθύνσεις και όχι τόσο για σαφές χρονοδιάγραμμα).

Ο στόχος λοιπόν του προγραμματισμού, επαναλαμβάνω, δεν είναι να υπάρξει απλώς ένα κείμενο/μελέτη που θα λέει τι μπορεί και τι πρέπει να γίνει, αλλά να υπάρξει μία συμφωνία — η οποία βεβαίως θα είναι γραπτή και σε κείμενο — ανάμεσα σε αυτούς που είναι αρμόδιοι για να υλοποιήσουν ή να μεριμνήσουν για την υλοποίηση του προγράμματος.

Υπάρχει μια εμπειρία η οποία λέει ότι πολλές φορές έχουν διαμορφωθεί προγράμματα με τα οποία άλλοι ήταν σύμφωνοι, άλλοι δεν ήταν σύμφωνοι, αλλά δεν είχαν αποτελέσει μια συμφωνία ανάμεσα στους φορείς. Απλώς ήταν μια μελέτη που εκπόνησε κάποια μελετητική ομάδα. Τη μελέτη αυτή μπορεί οι φορείς να τη γνώριζαν, αλλά δεν τους δέσμευε σε τίποτα. Και κυρίως δε δέσμευε τους φορείς που δεν είχαν άμεση ανάμιξη στην ανάθεση και την εκπόνηση της μελέτης, οι οποίοι όμως έχουν να παίξουν κάποιο ρόλο στην υλοποίηση του προγράμματος. Νομίζουμε ότι έχει πολύ σημασία η τελική κατάληξη του σταδίου του προγραμματισμού να είναι μια τέτοια συμφωνία/πλαίσιο.

Επιμένοντας σ' αυτή την πολιτική πλευρά της διαδικασίας του σχεδιασμού δεν θα θέλαμε σε καμιά περίπτωση να αφήσουμε τη λανθασμένη εντύπωση ότι υποβαθμίζουμε την ανάγκη της

επιστημονικής προσέγγισης. Οφείλουμε μάλιστα να σημειώσουμε ότι μέσα στις υφιστάμενες συνθήκες η επιστημονική τεκμηρίωση ενός αναπτυξιακού προγράμματος (η στήριξη του δηλαδή και σε κάποιες μελέτες ή σε μια «αναπτυξιακή μελέτη») ανεξάρτητα από τον ορθό ή μη προσανατολισμό του όλου εγχειρήματος, συμβάλλει αποφασιστικά και στη «νομομοποίησή» του, δηλαδή στην πειστικότητά του.

Τονίζοντας λοιπόν την ανάγκη της σύναψης μιας συμφωνίας/πλαίσιο, δεν δίνουμε την έμφαση στη νομική δέσμευση των συμβαλλόμενων αλλά στη σημασία που έχει η έμπρακτη εμπλοκή τους στη διαδικασία και στην πολιτική ευθύνη που αναλαμβάνουν. Έτσι, ακόμα και στην περίπτωση που υπάρχει απλώς μια μελέτη, χωρίς κάποια παράλληλη δέσμευση των φορέων σε μία συμφωνία/πλαίσιο, τα πράγματα μπορούν να προχωρήσουν αν η μελέτη χρησιμοποιηθεί όχι απλώς σαν ένα τεχνικό/επιστημονικό κείμενο, αλλά σαν βάση μιας εν δυνάμει συμφωνίας στην πράξη.

Ας μιλήσουμε τώρα για το ποιοί είναι αυτοί οι φορείς ή το πλέγμα των φορέων που θα πρέπει να συμβάλουν για τη σύναψη αυτής της συμφωνίας. Αναφέρθηκαν βέβαια ήδη στις πρωινές εισηγήσεις. Να πω κι εγώ από τη μεριά μου ότι θα πρέπει πολύ χοντρικά να μιλάμε για ένα λειτουργικό τρίγωνο.

Η πρώτη πλευρά του τριγώνου είναι ο πολιτικά αρμόδιος θεσμός, και που τουλάχιστον κατά την άποψη την επίσημη και κατά την άποψη τη δική μας, της ΕΕΤΤΑ, αυτός δεν μπορεί να είναι άλλος παρά ένας θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ανάλογα με την περίπτωση και ανάλογα με το επίπεδο για το οποίο μιλάμε, μπορεί να είναι ένας δήμος ή μία κοινότητα, μπορεί να είναι ένα σύνολο κοινοτήτων ή ένας θεσμός συνεργασίας κάποιων κοινοτήτων. Αυτός ο θεσμός μπορεί κάλλιστα να είναι ένας αναπτυξιακός σύνδεσμος. Δεν έχει σημασία να τον προσδιορίσουμε αυτόν τόσο σαφώς αυτή τη στιγμή, γιατί αυτό πολλές φορές προκύπτει κι από τα πράγματα. Στην πράξη εμφανίζονται ιδιόμορφες κάθε φορά περιπτώσεις και γι' αυτό είναι ίσως άσχημα να σχηματοποιεί κανείς και να λέει ότι θα είναι μόνο αυτό ή μόνο εκείνο.

Πάντως, το συμπέρασμα που βγαίνει είναι ότι οπωσδήποτε δεν μπορεί παρά να υπάρχει ένα όργανο, ένας θεσμός, ένα σχήμα, που εκπροσωπεί την τοπική δυναμική, ή την πολιτική βούληση της τοπικής κοινωνίας. Κι αυτή τη στιγμή τουλάχιστον,

με όσα από τα δεδομένα έχει κανείς από το τι γίνεται σήμερα στην ελληνική επαρχία, δεν μπορεί να είναι άλλος αυτός ο θεσμός παρά κάποιος φορέας τοπικής αυτοδιοίκησης. Ξαναλέω: δήμος, αναπτυξιακός σύνδεσμος, κάποιες κοινότητες. Αυτή είναι η μία πλευρά του τριγώνου.

Από μόνος του αυτός ο θεσμός, δεν θα μπορέσει να λειτουργήσει αποτελεσματικά εάν δεν παίξει τον πολιτικό του ρόλο στα πλαίσια ενός ευρύτερου συνόλου φορέων και παραγόντων, οι οποίοι και αρμόδιοι θα είναι από την άποψη της επίβλεψης αλλά και πρακτικά θα προχωρήσουν στην υλοποίηση.

Θα πρέπει σαφώς η τοπική αυτοδιοίκηση να μην βλέπει τον αναπτυξιακό της ρόλο αυτοτελώς. Το «πρέπει» δεν το λέω επιτακτικά, το βγάζω μέσα από μια εμπειρία πετυχημένων και αποτυχημένων προσπαθειών. Έχει φανεί ότι μόνο όταν η τοπική αυτοδιοίκηση δεν λειτουργεί απλώς σαν ένας διοικητικός μηχανισμός, σαν ένα εργαλείο ας πούμε ή σαν ένα όργανο, αλλά λειτουργεί σαν ένα κομβικό σημείο ενός ευρύτερου πλέγματος σχέσεων της τοπικής κοινωνίας, μόνον τότε μπορεί να παίξει τον πολιτικό της ρόλο στον προγραμματισμό και το συντονισμό της τοπικής ανάπτυξης. Αναφέρθηκε αυτό και το πρωί όταν μιλήσαμε για «συνεργία» και για συναίνεση.

Πρέπει λοιπόν να υπάρχει ένα τέτοιο ευρύτερο πλέγμα φορέων που πάλι δεν μπορούμε να το προσδιορίσουμε τυπικά, τυπολογικά τι ακριβώς μπορεί να είναι. Εάν π.χ. θα είναι μία επιτροπή από 5 εκπροσώπους τοπικών πρωτοβουλιών, από τον ΕΟΜ-ΜΕΧ, από το ΚΕΠΕ, το ΕΛΚΕΠΑ, το Τεχνικό Επιμελητήριο, την Αγροτική Τράπεζα, την άλφα ή βήτα υπηρεσία της νομαρχίας. Αυτό δεν είναι, δεν μπορεί να είναι, απόλυτα ξεκαθαρισμένο.

Σίγουρο είναι όμως ότι με τον έναν ή τον άλλο τρόπο όλοι οι φορείς αυτοί στους οποίους ήδη αναφέρθηκα, και άλλοι πιθανότατα, έχουν να παίξουν ένα ρόλο σε ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα. Και για να μπορούν να τον παίξουν θα πρέπει να συγκροτούν ένα οργανικό πλέγμα σχέσεων που θα εκφράζεται τελικά και σε κάποιο σχήμα τυπικό, όπως μια επιτροπή π.χ. ή κάτι τέτοιο. Αυτή είναι η δεύτερη αν θέλετε πλευρά του τριγώνου.

Και η τρίτη πλευρά, είναι αυτό το οποίο επίσης αναφέρθηκε το πρωί: το δίκτυο της τεχνικής υποστήριξης. Πιο συγκεκριμένα θα μπορούσαμε να μιλάμε για ένα δίκτυο συμβούλων ανά-

πτυξης, είτε αυτοί είναι οργανωμένοι σε κάποια γραφεία, ανάπτυξης και προγραμματισμού της τοπικής ένωσης δήμων και κοινοτήτων, είτε είναι σύμβουλοι ενός δήμου, είτε είναι στελέχη μίας τοπικής αναπτυξιακής εταιρίας, σαν τον Οργανισμό Ανάπτυξης Σητείας στον οποίο αναφέρθηκε ο κύριος Πετράκης προηγουμένως.

Ανεξάρτητα πάλι από το συγκεκριμένο σχήμα στο οποίο εντάσσονται αυτά τα στελέχη, είναι σαφές ότι πρέπει να υπάρχει ένα δίκτυο συνεργασίας ανάμεσα σε όλους αυτούς, ένα δίκτυο συνεργασίας και συντονισμού. Και θα έπρεπε εδώ να πω ότι αυτό το δίκτυο τεχνικής υποστήριξης, δεν θα πρέπει να το βλέπουμε να αποτελείται αυτοτελώς από τους συμβούλους τοπικής ανάπτυξης και μόνο, αλλά θα πρέπει να βλέπουμε τους συμβούλους τοπικής ανάπτυξης να λειτουργούν σαν ένα είδος συντονιστών και μέσα στις ήδη υπάρχουσες υπηρεσίες της νομαρχίας ή άλλες υπηρεσίες που και εκεί υπάρχουν και αξιόλογοι άνθρωποι και κάθε είδους μέσα και δυνατότητες για να υποστηρίξουν ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα. Πολλές φορές για τους γνωστούς λόγους δεν λειτουργούν αποτελεσματικά. Ίσως με την καταλυτική παρέμβαση κάποιων ανθρώπων όπως οι σύμβουλοι ανάπτυξης να μπορέσουν (κι αυτό θα είναι και το ευκταίο) κι αυτές οι υπηρεσίες και τα στελέχη αυτών των υπηρεσιών να βοηθήσουν, αποτελώντας έτσι όλο αυτό το πλέγμα μαζί, ένα δίκτυο τεχνικής υποστήριξης του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος.

Ξανακλείνω λοιπόν αυτό το σημείο λέγοντας ότι μιλώντας για ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα πρέπει να έχουμε πάντα στο μυαλό μας ένα λειτουργικό τρίγωνο, όπως το αποκαλούμε, με τα τρία αυτά σημεία:

- α) Τον πολιτικά αρμόδιο φορέα ή το όργανο των πολιτικά αρμόδιων φορέων που είναι η τοπική αυτοδιοίκηση, οι θεσμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης μιας περιοχής.
- β) Το όργανο ή τους φορείς της ευρύτερης συνεργασίας.
- γ) Το δίκτυο της τεχνικής υποστήριξης από τους συμβούλους ανάπτυξης και τα στελέχη ή τις υπηρεσίες που ήδη υπάρχουν στην περιοχή.

Πριν προχωρήσουμε, να επισημάνω μία λεπτή διάκριση ανάμεσα στους θεσμούς και στην πραγματικότητα αυτών των φορέων. Μίλησα για κάποιες υπηρεσίες ή για τα στελέχη των υπηρεσιών. Ίσως, αν θέλαμε να είμαστε συνεπείς με την τρέχουσα

δεοντολογία, δεν θα έπρεπε να κάναμε μια τέτοια διάκριση και θα μιλούσαμε για υπηρεσίες, φορείς, κλπ. Στην πράξη όμως έχει αποδειχθεί ότι αυτοί οι θεσμοί δεν λειτουργούν αυτοτελώς, πολλές φορές δεν λειτουργούν καθόλου, εάν δεν υπάρχουν τα κατάλληλα πρόσωπα τα οποία θα τους δώσουν ένα περιεχόμενο και μια λειτουργία.

Είναι πολύ σημαντικό κατά την εκπόνηση του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος, είτε κατά τον προγραμματισμό, είτε κατά την υλοποίηση, να βρεθεί το δίκτυο σχέσεων ανάμεσα στα συγκεκριμένα πρόσωπα που θα κάνει πραγματικότητα τις σχέσεις των θεσμών, έτσι ώστε να μην καταλήγουμε απλώς σ' αυτό που δυστυχώς πολλοί ξέρουμε, δηλαδή σε μία σχέση ονομάτων και τίτλων, αλλά σε μια πραγματική σχέση φορέων που όντως κάτι εκπροσωπούν. Εκεί παίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο η σχέση των συγκεκριμένων προσώπων. Είναι κι αυτό ένα στοιχείο μιας εμπειρίας που την έχουμε όλοι. Πολλές φορές θέλουμε ίσως να κρύβουμε ή να το ξεχνάμε, γιατί αντίκειται στην καθιερωμένη δεοντολογία, όμως είναι μία πραγματικότητα, καλώς ή κακώς.

Αφού λοιπόν διευκρινήσουμε την έννοια του λειτουργικού τριγώνου, του συστήματος δηλαδή στο οποίο αναφερόμαστε όταν μιλάμε για ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα, να ξαναγυρίσουμε στο στόχο του προγραμματισμού.

Είπα και πριν ότι όταν λέμε «προγραμματισμός» δεν μιλάμε απλώς για την εκπόνηση μιας μελέτης, δεν μιλάμε για ένα καθαρά επιστημονικό/τεχνικό έργο. Μιλάμε για μια σύνθετη πολιτική και τεχνική διαδικασία που τελικά θα μας οδηγήσει — εκεί βρίσκεται το σημείο/κλειδί — σε μία συμφωνία ή σε ένα δρόμο έμπρακτης συνεργασίας ανάμεσα στους διάφορους φορείς.

Σαν στοιχεία αυτής της συμφωνίας, για να το κάνουμε και πιο συγκεκριμένο, θα πρέπει να έχουμε ένα κείμενο μιας προγραμματικής σύμβασης, ή κάτι αντίστοιχο. Λέω κείμενο προγραμματικής σύμβασης γιατί αυτό προκύπτει από τη μέχρι στιγμής εμπειρία. Δεν είναι θέσφατο, απλώς αυτό έχει φανεί μέχρι στιγμής σαν ένα πάρα πολύ καλό εργαλείο. Θα μπορούσαν ίσως να υπάρξουν και άλλα παρόμοια εργαλεία. Παρόλα αυτά αυτή τη στιγμή μπορούμε να πούμε ότι ένα στοιχείο μιας τέτοιας συμφωνίας είναι το κείμενο μιας προγραμματικής σύμβασης ανάμεσα στους διάφορους συμβαλλόμενους φορείς.

Έχει δε πολύ σημασία αυτό το κείμενο, να συνοδεύεται από

μία εισηγητική υποστηρικτική έκθεση, κατ' αντιστοιχία αν θέλετε της διαδικασίας στη βουλή που ένα νομοσχέδιο πάντα έχει και μια εισηγητική έκθεση. Αυτή η εισηγητική έκθεση, η υποστηρικτική έκθεση της συμφωνίας θα είναι ένα κείμενο διάγνωσης της κατάστασης και ανάλυσης των κατευθύνσεων. Κατά κάποιον τρόπο μπορούμε να την αντιπαραθέσουμε στη μελέτη που λέγαμε πριν.

Δεν μιλάμε όμως για μελέτη, αλλά για μία έκθεση. Κι αυτό γιατί πολλά στοιχεία της έκθεσης δεν έχει νόημα να αποτελούν αντικείμενο μελέτης και δεν είναι ποτέ αντικείμενο μελέτης. Ακόμα και όταν υπάρχουν οι μελέτες, στην πραγματικότητα οι μελετητές δεν τα έχουν μελετήσει. Απλώς τα παραθέτουν ακολουθώντας συμβατικά κάποια καθιερωμένα πρότυπα, τα οποία μάλιστα — αυτό ως μηχανικός είμαι υποχρεωμένος να το ομολογήσω — μας απαλλάσσουν από την ανάγκη μιας πραγματικής μελέτης.

Δε χρειάζεται λοιπόν να ισχυριζόμαστε ή να υποκρινόμαστε ότι κάνουμε κάτι που δεν το κάνουμε πραγματικά. Όταν κάτι δεν είναι αντικείμενο επιστημονικής ανάλυσης, αλλά προκύπτει από τα πράγματα σαν στοιχείο της κοινής λογικής ή μιας πολιτικής αντίληψης μπορούμε απλώς να το εκφράσουμε ως τέτοιο. Ως ένα στοιχείο που προκύπτει από τα πράγματα και στο οποίο συμφωνούμε. Είναι λοιπόν ένα στοιχείο που το καταγράφουμε σε μία έκθεση.

Υπάρχουν ασφαλώς και θέματα τα οποία είναι πραγματικά αντικείμενο μελέτης. Σ' αυτές όμως τις περιπτώσεις δεν ξέρω εάν πρέπει να μιλάμε για μια μελέτη ή εάν πρέπει να μιλάμε για μελέτες στον πληθυντικό. Αυτό είναι κάτι που έχει να κάνει και με τη συγκεκριμένη κατάσταση κάθε περιοχής και το είδος των προβλημάτων που πρέπει να λυθούν.

Πάντως, σε ότι αφορά αυτή την εισηγητική έκθεση για την οποία μιλάμε, θα πρέπει στο περιεχόμενό της, να μην μοιάζει με την πλειονότητα των μελετών που κυκλοφορούν στην αγορά με τον τίτλο «αναπτυξιακές μελέτες». Στην ΕΕΤΑΑ έχουμε κάνει μια προσπάθεια να αποσαφηνίσουμε το πώς θα μπορούσε κανείς να προσεγγίσει διαφορετικά το θέμα αυτό. Θα αναφερθώ μόνο σε ένα παράδειγμα γιατί δεν είναι της ώρας να προχωρήσουμε σε μεγαλύτερη έκταση.

Ας πούμε ότι μιλάμε για πληθυσμιακές μεταβολές. Οι πληθυσμιακές μεταβολές ίσως να πρέπει να είναι στις περισσότερες

περιπτώσεις αντικείμενο επιστημονικής ανάλυσης, αλλά δεν έχει νόημα να θεωρούνται ένα κεφάλαιο ξεχωριστό μιας έρευνας, μιας μελέτης, με τον τρόπο που γίνεται συνήθως με την παράθεση σε πίνακες ή διαγράμματα των σχετικών στατιστικών στοιχείων, κλπ. Αυτό που κατά πάσα πιθανότητα έχει νόημα είναι η διερεύνηση της σχέσης των πληθυσμιακών μεταβολών με κάτι που ζητάμε συγκεκριμένα, με ένα πρόβλημα συγκεκριμένο που μας έχει τεθεί. Μπορεί ας πούμε να μας ενδιαφέρει να βρούμε τη σχέση που έχουν οι πληθυσμιακές μεταβολές με την απασχόληση σε ένα συγκεκριμένο κλάδο γεωργικής παραγωγής. Πώς η απασχόληση σε μία περιοχή σε αυτόν τον κλάδο ή σε ένα τύπο καλλιέργειας συνδέεται ή δεν συνδέεται με τις πληθυσμιακές μεταβολές, δηλαδή με το γεγονός ότι φεύγει ή έρχεται κόσμος για να μείνει σε αυτή την περιοχή.

Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για άλλα θέματα, όπως για τις κλιματολογικές συνθήκες κλπ. Θα επανέλθουμε όμως πάλι στο περιεχόμενο της αναπτυξιακής έκθεσης και των διαφόρων μελετών αμέσως μετά, αφού πρώτα ξεκαθαρίσουμε τις διάφορες φάσεις της διαδικασίας του σχεδιασμού.

Από την εμπειρία που έχουμε μέχρι τώρα, πιστεύουμε ότι θα πρέπει όλη αυτή τη διαδικασία του σχεδιασμού να τη διακρίνουμε σε 3 πολύ χοντρικές φάσεις. Χοντρικός είναι πάλι αυτός ο χωρισμός. Δεν υποτασσόμαστε στη μεθοδολογία, απλώς τη χρησιμοποιούμε.

Η πρώτη φάση είναι μία σύντομη προκαταρκτική φάση, που σε κάθε περίπτωση δεν θα πρέπει να ξεπεράσει τις δυο με τρεις εβδομάδες το πολύ.

Το νόημα αυτής της φάσης είναι ότι από τη στιγμή που κάποιος συλλαμβάνει την ιδέα (είτε αυτός είναι στέλεχος της νομαρχίας ή ο νομάρχης, είτε είναι στέλεχος της τοπικής αυτοδιοίκησης, ο δήμαρχος ή κάποιο μέλος ας πούμε του δημοτικού συμβουλίου ή ο κοινοτάρχης μιας κοινότητας), θα πρέπει να γίνει μία πολύ χοντρική εκτίμηση του εάν έχει νόημα αυτή η ιδέα να διερευνηθεί παραπέρα ή όχι και προς ποιες πολύ γενικά κατευθύνσεις.

Στη φάση αυτή θα μπορούσε να βοηθήσει πάρα πολύ ή ο σύμβουλος ανάπτυξης του δήμου εάν υπάρχει ή η ΕΕΤΑΑ με τα στελέχη της. Η ΕΕΤΑΑ θα μπορούσε να βοηθήσει συμβουλευτικά προς το φορέα αυτό, οργανώνοντας κάποιες πρώτες συζητήσεις, ανάμεσα σ' αυτούς που είπα πριν, δηλαδή τον πολιτικά

αρμόδιο φορέα, κάποιους άλλους ενδιαφερόμενους εάν υπάρχουν και τον ίδιο το σύμβουλο ανάπτυξης έτσι ώστε να γίνει μία πολύ σύντομη και χοντρική διερεύνηση των προβλημάτων και των δυνατοτήτων.

Αυτή η διαδικασία θα μπορούσε ας πούμε να καταλήξει σε ένα πεντασέλιδο έως δεκασέλιδο κείμενο, μία πρώτη προκαταρκτική έκθεση σκοπιμότητας. Στην έκθεση αυτή πρέπει να περιγράφεται και το ενδεχόμενο κόστος όλης της διαδικασίας. Όχι της αναπτυξιακής διαδικασίας, αλλά το κόστος της διερευνητικής δουλειάς, της φάσης δηλαδή του ίδιου του προγραμματισμού. Έτσι ώστε να μπορεί κάποιος να κρίνει αν αξίζει τον κόπο να προχωρήσει. Αυτή είναι βέβαια μια πλευρά της τεχνικής προσέγγισης. Ταυτόχρονα θα θιγούν και όλες οι άλλες πλευρές (τεχνικο/οικονομικές και κοινωνικο/πολιτικές) που σχετίζονται με τη σκοπιμότητα του εγχειρήματος.

Αμέσως μετά και εφόσον εξασφαλιστεί ότι αυτή η έκθεση δεν αποτελεί απλώς ένα κείμενο που το έγραψε ο σύμβουλος ανάπτυξης ή το στέλεχος της ΕΕΤΑΑ, αλλά αποτελεί πράγματι κτήμα του συγκεκριμένου κοινοτικού ή δημοτικού συμβουλίου ή του οποιουδήποτε αρμόδιου φορέα, μπορούμε να προχωρήσουμε στη δεύτερη φάση που ο στόχος της είναι να καταλήξουμε αφενός σε μια διαγνωστική αναπτυξιακή έκθεση, αφετέρου σε μία ευρύτερη πια συμφωνία φορέων της περιοχής.

Η διαγνωστική έκθεση και η συμφωνία αυτή θα αφορά την ανάλυση, τη διάγνωση και κάποιες πρώτες κατευθύνσεις που προκύπτουν για την περιοχή. Θα πρέπει επίσης να αφορούν και κάποια πρώτα έργα ή ενέργειες (που εντάσσονται στο στάδιο της υλοποίησης) τα οποία μπορούν να ξεκινήσουν αμέσως, χωρίς να χρειάζεται να περιμένει κανείς την ολοκλήρωση της δεύτερης αυτής φάσης.

Αυτή όλη η φάση, πάλι από την εμπειρία που υπάρχει, φαίνεται ότι μπορεί να κρατήσει γύρω στο ένα εξάμηνο.

Είναι δε σημαντικό να τονίσουμε ότι είναι μια δουλειά που από τεχνικής πλευράς θα στηριχθεί σε έναν ή δύο συμβούλους ανάπτυξης. Μιλάμε για συμβούλους ανάπτυξης της τοπικής αυτοδιοίκησης. Δηλαδή για ανθρώπους που προσλαμβάνονται ειδικά γι' αυτή τη δουλειά από το δήμο ή από τον αναπτυξιακό σύνδεσμο. Τα στελέχη αυτά προφανώς θα έχουν τη βοήθεια της ΕΕΤΑΑ σε θέματα μεθοδολογίας ή σε θέματα ειδικότερων πληροφοριών που χρειάζονται για επιμέρους τομείς. Ας πούμε πως

υπάρχει ζήτημα ενός λατομείου αδρανών υλικών, υπάρχει ένα ζήτημα τουριστικής αξιοποίησης μίας πλαγιάς ή κάτι τέτοιο. Σ' αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να υπάρξει μια ειδική βοήθεια από την εταιρία σε στοιχεία, σε θέματα νομοθεσίας ή ο,τιδήποτε άλλο.

Στόχος θα πρέπει να είναι οι σύμβουλοι ανάπτυξης να καταλήξουν σε μία έκθεση διαγνωστική, όπου μέσα θα εντοπίζονται τα διάφορα προβλήματα, θα εντοπίζονται οι δυνατότητες της περιοχής, θα προκύπτουν επομένως οι γενικές κατευθύνσεις και θα εντοπίζονται κάποιες άμεσες ενέργειες που μπορούν να γίνουν και τέλος οι ενδεχόμενες πηγές χρηματοδότησης.

Αυτά όλα δεν είναι θέμα ενός προσδιορισμού αντικειμενικού. Δεν πρόκειται δηλαδή για μια ιστορία όπου κάποιος κάθεται, βλέπει την κατάσταση από μακριά και λέει υπάρχουν αυτές οι πηγές χρηματοδότησης γιατί το λένε ενδεχομένως οι τάδε και τάδε νόμοι και διατάξεις. Θα πρέπει ταυτόχρονα να έχει γίνει και μία διαδικασία άμεσης προσέγγισης και συνεννοήσεων.

Μη βλέπουμε δηλαδή τη φάση αυτή σαν μια φάση «επιστημονικής διερεύνησης» της περιοχής με το μικροσκόπιο ή το τηλεσκόπιο. Θα πρέπει ταυτόχρονα μαζί με την επιστημονική διερεύνηση κάποιων στοιχείων, να γίνονται και προσπάθειες άμεσης συνεννόησης με τους φορείς και εμπλοκής τους στην όλη υπόθεση.

Αυτό που είπαμε π.χ. για τις πηγές χρηματοδότησης σημαίνει ότι όταν εντοπίζουμε ότι υπάρχει το άρθρο ας πούμε 15 του κανονισμού του ΕΤΠΑ το οποίο λέει ότι πιθανώς να μπορεί να χρηματοδοτηθεί ένας φορέας ανάπτυξης μιας περιοχής, θα πρέπει ταυτόχρονα να ξεκινήσουν και κάποιες πρώτες διερευνητικές επαφές για να δούμε εάν αυτό το άρθρο ανταποκρίνεται σε κάποια πραγματικότητα, ποια είναι αυτή η πραγματικότητα και τι συγκεκριμένες προϋποθέσεις υπάρχουν.

Ή για να μη μείνουμε στο θέμα της χρηματοδότησης, ο εντοπισμός της δυνατότητας για κάποιες τοπικές παραγωγικές πρωτοβουλίες, δεν είναι απλώς θέμα εντοπισμού των φυσικών πόρων και ανάλυσης των οικονομικών δεδομένων. Είναι τουλάχιστον εξίσου σημαντική η διερεύνηση των διαθέσεων και των δυνατοτήτων του τοπικού πληθυσμού και πιο ειδικά των συγκεκριμένων προσώπων, των ομάδων ή των φορέων που θα μπορούσαν ενδεχομένως να αναλάβουν την πρωτοβουλία.

Και όπως καταλαβαίνετε, αυτό δεν είναι δουλειά μονάχα του

συμβούλου ανάπτυξης να το κάνει. Εδώ πρέπει πλέον ο πολιτικά αρμόδιος φορέας, ήδη από τη φάση του προγραμματισμού, να αρχίσει να παίζει τον ουσιαστικό του ρόλο, δεν είναι δυνατόν δηλαδή από ένα επίπεδο τουλάχιστον και πάνω τις διαπραγματεύσεις τέτοιου είδους να τις αναλαμβάνει κάποιο τεχνικό στέλεχος.

Λέω δεν είναι δυνατόν αν και πολλές φορές αυτό γίνεται, καλώς ή κακώς για να καλυφθεί πιθανότατα το κενό που αφήνει το γεγονός ότι αυτό δεν το κάνουν ας πούμε τα στελέχη ενός κοινοτικού ή δημοτικού συμβουλίου. Όμως, το σωστό είναι ότι θα πρέπει από τη φάση του προγραμματισμού, τα στελέχη του πολιτικού αυτού φορέα να μπαίνουν ενεργά στη διαδικασία του προγραμματισμού. Και από την άποψη της επιστημονικής διερεύνησης, να συνεννοούνται για το τι γίνεται, αλλά και στη διερεύνηση την πιο συγκεκριμένη των δυνατοτήτων των φορέων, των πηγών χρηματοδότησης, κλπ.

Από όλη αυτή τη δεύτερη φάση, ξαναλέω, καταλήγουμε σε μια αναπτυξιακή έκθεση, η οποία όμως με τον τρόπο που περιέγραψα, δεν αποτελεί απλώς ένα κείμενο που το συνέταξαν δυο άνθρωποι. Αποτελεί ένα κείμενο που εκφράζει τη «συνεργία» κάποιων φορέων, που έχει τη συναίνεσή τους. Δεν έχει νόημα αλλιώς αυτό το κείμενο.

Αυτό μπορούμε να πούμε ότι είναι και η κατάληξη της δεύτερης φάσης του προγραμματισμού, για να περάσουμε μετά σε μια τρίτη φάση που είναι και η φάση της κατ' εξοχήν ας πούμε πρώτης ανάπτυξης του προγράμματος.

Τώρα πια πρέπει να συγκροτηθεί μια ομάδα την οποία θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε ομάδα τεχνικής στήριξης. Το λέω αυτό κατ' αντιπαράθεση προς μια μελετητική απλώς ομάδα, γιατί πιθανότατα ο ρόλος της ομάδας τεχνικής στήριξης δεν θα είναι να πάρει τα συμπεράσματα της διαγνωστικής έκθεσης και να τα προχωρήσει περισσότερο σε βάθος. Θα είναι ταυτόχρονα να συντονίσει να βοηθήσει στο συντονισμό από τεχνική άποψη των έργων ή των ενεργειών που έχουν ήδη προκύψει από τη διαγνωστική μελέτη. Θα είναι να επιμεληθεί κάποιες ειδικές μελέτες που θα αφορούν αυτά τα έργα. Να μπορέσει να χωρίσει τα διάφορα προβλήματα που πρέπει να μελετηθούν να τα τεμαχίσει κατά συγκεκριμένα επιστημονικά προβλήματα. Να πει π.χ. ότι εδώ έχουμε ένα πρόβλημα χωροταξικού σχεδιασμού, αυτό σημαίνει ότι χρειάζεται ένα χωροταξικό σχέδιο. Έ-

χουμε τα προβλήματα αν θα μπορέσουμε να αξιοποιήσουμε αυτά ή τα άλλα προϊόντα της περιοχής, χρειάζονται κάποιες συγκεκριμένες έρευνες αγοράς. Έχουμε το πρόβλημα του εάν οι άνεμοι της περιοχής είναι τέτοιοι που απαιτείται για την εγκατάσταση μιας ανεμογενήτριας, χρειάζεται επομένως μια ανεμολογική μελέτη.

Δεν πρέπει βεβαίως να περιμένουμε ότι όλα αυτά θα μπορούσαν να είναι αντικείμενο επεξεργασίας μιας και μόνης μελέτης, γιατί αφενός είναι εντελώς ιδιαίτερα προβλήματα, ενώ από την άλλη μεριά θα ήταν λάθος να τα έχουμε εντοπίσει από την αρχή και παρόλα αυτά να περιμένουμε ένα εξάμηνο ή και ένα χρόνο για να καταλήξουμε σε μια έκθεση μεγάλη για να πούμε μετά ότι θα πρέπει να γίνει μια έρευνα αγοράς ή μια έρευνα ανεμολογική ή ο,τιδήποτε άλλο.

Θα πρέπει λοιπόν αντί να μιλάμε για μελέτη, να μιλάμε για μια τέτοια έκθεση, υποστηρικτική όπως είπαμε και πριν της συμφωνίας/πλαίσιο, και να μιλάμε επίσης για ένα σώμα ειδικών μελετών ή επιμέρους εκθέσεων οι οποίες θα έρθουν σαν ειδικό μέρος που θα τεκμηριώνουν, θα υποστηρίζουν τη γενική έκθεση.

Ταυτόχρονα αυτή η ομάδα της τεχνικής υποστήριξης θα βοηθήσει τους φορείς, που πια πρέπει να έχουν πάρει αυτοί στις πλάτες τους την όλη υπόθεση, να προχωρήσουν σε αυτή τη συμφωνία. Ας πούμε το έργο της σύνταξης του κειμένου της συμφωνίας-πλαίσιο, θα μπορούσε να ήταν έργο αυτής της ομάδας, της τεχνικής υποστήριξης. Το έργο ενός χρονοδιαγράμματος που είναι απαραίτητο θα μπορούσε να ήταν ειδικό έργο μιας τέτοιας ομάδας.

Μέχρι τώρα αναφερθήκαμε στο στάδιο του σχεδιασμού και προσπαθήσαμε να περιγράψουμε τις τρεις φάσεις στις οποίες το έχουμε χωρίσει: την προκαταρκτική, τη φάση της διαγνωστικής μελέτης και τη φάση της κατ' εξοχή υποστηρικτικής έκθεσης και του κατασταλάγματος σε μία συμφωνία-πλαίσιο ανάμεσα στους διάφορους φορείς.

Σ' αυτή τη τρίτη φάση που είναι φάση προγραμματισμού, πρέπει να έχουν ήδη αρχίσει να υλοποιούνται και κάποια πρώτα έργα, να γίνονται κάποιες πρώτες ενέργειες. Αυτό είναι πολύ σημαντικό, όπως προκύπτει ξαναλέω από την εμπειρία, για να αποκτήσει και νόημα για τους κατοίκους της περιοχής η όλη διαδικασία και να φανεί ότι όλο αυτό το πρόγραμμα είναι κι

ένα πρόγραμμα ρεαλιστικό. Τα πρώτα δηλαδή αποτελέσματα από κάποιες ενέργειες, έρχονται για να δημιουργήσουν, αυτό το κλίμα που θα επιτρέψει την υλοποίηση του κυρίως προγράμματος.

Βεβαίως, όπως σας είπα και στην αρχή, αυτά δεν είναι κάποια οριστικά κατασταλάγματα μιας θεωρίας ας πούμε περί τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων. Είναι εμπειρικά συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν εν θερμώ, δηλαδή ενώ συνεχώς εξελίσσεται και συνεχώς ανανεώνεται και αναθεωρείται η σχετική εμπειρία. Είναι κάποια πρώτα κατασταλάγματα τα οποία σας είπα μάλιστα ότι εν πολλοίς ήταν και αποτέλεσμα της πρόκλησης που μας έδωσε αυτό εδώ το συγκεκριμένο διήμερο.

Επειδή η εμπειρία μας από τη φάση της της υλοποίησης δεν είναι πολύ μεγάλη, δεν θέλουμε να διακινδυνεύσουμε κάποιες γενικεύσεις. Γι' αυτό θα μου επιτρέψετε να αναφερθώ σε ένα κυρίως παράδειγμα (αντλώντας το από τη Νότια Ρόδο) για να συγκεκριμενοποιήσω λιγάκι όλα αυτά που είπαμε προηγουμένως περί πλέγματος φορέων και να εντοπίσουμε την προσοχή μας σε ένα ειδικό πρόβλημα. Σ' αυτό που αποκαλέσαμε «πολιτική ευθύνη και μέριμνα για την υλοποίηση» του προγράμματος.

Αυτή τη στιγμή η μελέτη ενός χωροταξιακού σχεδίου της περιοχής της Νοτίας Ρόδου, όπου θα επιχειρηθεί η συγκεκριμενοποίηση των κατευθύνσεων που υπάρχουν ήδη από το αναπτυξιακό πρόγραμμα για την τουριστική αξιοποίηση της ανατολικής ακτής. Οι κατευθύνσεις της αναπτυξιακής μελέτης που έχουν βγει και με τη συνεργασία του αναπτυξιακού συνδέσμου και μέσα από λαϊκές συνελεύσεις, μιλάνε για μια ήπια τουριστική ανάπτυξη. Έχουν προσδιορίσει πιο συγκεκριμένα δύο τουριστικά χωριά και το χωροταξιακό σχέδιο που τώρα γίνεται έρχεται για να συγκεκριμενοποιήσει πως τοποθετούνται στο χώρο αυτές οι κατευθύνσεις.

Φαίνεται ήδη από τώρα ότι θα υπάρξουν ενδεχομένως αντίθετες στάσεις από την πλευρά είτε του ντόπιου πληθυσμού είτε κάποιων άλλων ενδιαφερόμενων επιχειρηματιών/επενδυτών και το πρόβλημα που τίθεται είναι το πώς κανείς κατευθύνει προς την κατεύθυνση που θέλει τις εξελίξεις που θα συμβούν στη συνέχεια.

Ένας τρόπος βεβαίως είναι με τις κανονιστικές ρυθμίσεις, τις διάφορες διατάξεις, θεσμικές παρεμβάσεις και βεβαίως αυτό είναι ένα από τα πρώτα πράγματα που σκέφτεται κανείς όταν

μιλάμε για χωροταξιακό σχέδιο. Φάνηκε όμως ότι κατά πάσα πιθανότητα οι τάσεις θα είναι τέτοιες που μια απλή εφάπαξ παρέμβαση με τέτοιες ρυθμιστικές κανονιστικές παρεμβάσεις δεν θα είναι επαρκής. Χρειάζεται δηλαδή μια συνεχής παρέμβαση, ώστε να είναι δυνατή η προσαρμογή του προγράμματος στις νέες συνεχώς διαμορφούμενες συνθήκες.

Θα μπορούσε πιθανότατα, ο αναπτυξιακός σύνδεσμος, με την οργάνωση δύο γραφείων, δύο υπηρεσιών εάν θέλετε, ενός πολεοδομικού γραφείου και ενός γραφείου παροχής τουριστικών υπηρεσιών, δηλαδή διευκόλυνσης της διακίνησης των τουριστών στην περιοχή, αλλά κατά κάποιον τρόπο μέσα από αυτή τη διαδικασία, μέσα από τη λειτουργία δηλαδή ενός γραφείου τουριστικού, να μπορέσει να ρυθμίσει και την τουριστική κίνηση — εν μέρει βεβαίως, όσο μπορεί κανείς να παρέμβει ρυθμιστικά μέσα από τέτοια σχήματα. Αυτό θα ήταν μια λύση ίσως που δείχνει το πως ένας πολιτικά αρμόδιος φορέας, μπορεί με τη δημιουργία μιας υπηρεσίας να παρέμβει συνεχώς, όχι για να φτιάξει μια ξενοδοχειακή μονάδα, αλλά για να φέρει το επίπεδο του τουρισμού στα επίπεδα που θέλει η κοινή βούληση των κατοίκων της περιοχής. Κι αυτό είναι κάτι που δεν αφορά ούτε τον τουριστικό πράκτορα, ούτε τον ξενοδόχο ή αυτόν τον ιδιώτη ας πούμε που παρέχει μια τουριστική υπηρεσία, αλλά είναι ζήτημα όλης της περιοχής.

Εδώ βλέπουμε ότι ξεφεύγουμε λιγάκι πια από μια καθαρά τεχνική προσέγγιση της παροχής υπηρεσιών. Ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος στο παράδειγμα που σας ανέφερα δεν παρέχει απλώς μια δημόσια υπηρεσία, αλλά μέσα από την παροχή αυτής της εξυπηρέτησης, έρχεται να παίξει κι ένα ρόλο υλοποίησης της πολιτικής συμφωνίας που είπαμε πριν. Μιας συμφωνίας που κατά τεκμήριο θα πρέπει να εκπροσωπεί την τοπική δυναμική, την πολιτική βούληση της τοπικής κοινωνίας.

Να μην μακρυγορήσω άλλο. Θα προσπαθήσω να κλείσω σ' αυτό το σημείο επανερχόμενος στο αρχικό πρόβλημα που σας έθεσα από την αρχή. Μίλησα για διαδικασίες που αν και λογικές μεν αυτές καθ' αυτές, ίσως να φαίνονται υπερβολικά αισιόδοξες εάν προσπαθήσει να δει κανείς πως μπορούν να υλοποιηθούν στην πράξη με τις συγκεκριμένες δυνατότητες που υπάρχουν σήμερα. Αυτός ήταν και ο λόγος που είπα πριν ότι τελικά αναρωτιέμαι εάν με αυτά όλα ερχόμαστε να κλείσουμε ή να ανοίξουμε νέες πληγές.

Θα έλεγα, επιχειρώντας μια απάντηση σε αυτό το ερώτημα, ότι μάλλον δεν ανοίγουμε ακριβώς πληγές γιατί οι πληγές είναι ήδη ανοικτές. Μάλλον ερχόμαστε να βάλουμε το χέρι μας επί του τύπου των ύλων, και δεν ξέρω εάν θα υπήρχε άλλος τρόπος για να μιλήσει κανείς με ειλικρίνεια για την τοπική ανάπτυξη.

Δηλαδή δεν ξέρω αν θα μπορούσε να μιλήσει κανείς με ειλικρίνεια για την τοπική ανάπτυξη, χωρίς να πει ότι η τοπική αυτοδιοίκηση που είναι από κάθε άποψη ο πολιτικός αρμόδιος φορέας, για το ρόλο αυτό, δεν μπορεί να προχωρήσει σ' αυτόν το ρόλο εάν δεν δει και ένα μετασχηματισμό δικό της μέσα απ' αυτή τη διαδικασία. Εάν δεν δει μια άλλου τύπου δραστηριοποίηση των δικών της στελεχών. Είπα πριν μερικά σημεία, τα οποία βγαίνουν από παραδείγματα στελεχών της τοπικής αυτοδιοίκησης που λειτουργούν έτσι σήμερα. Αναφερθήκαμε επίσης στο πώς θα έπρεπε να βλέπει και πώς βλέπει σε μερικές περιπτώσεις, αλλά δυστυχώς όχι πάντα, η τοπική αυτοδιοίκηση τη σχέση της με άλλους φορείς της περιοχής και πως θα μπορούσε, και θα έπρεπε, και το κάνει σε μερικές περιπτώσεις, να λειτουργεί συντονιστικά και πολιτικά ως προς αυτούς τους φορείς αποτελώντας πράγματι όχι απλά ένα διοικητικό όργανο, ένα εργαλείο, αλλά αποτελώντας τον πολιτικό εκφραστή της τοπικής κοινωνίας και τον εκφραστή αυτής της τοπικής δυναμικής. Μιλάμε λοιπόν οπωσδήποτε για ένα μετασχηματισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Μιλάμε επίσης για τη διαμόρφωση μιας άλλης συνείδησης και μιας άλλης τάσης στα επιστημονικά στελέχη, στα τεχνικά στελέχη. Δεν είναι ο άνθρωπος που θα πάει, θα ρίξει μια ματιά, θα συντάξει ένα κείμενο και θα φύγει, αλλά είναι ο άνθρωπος που θα μείνει, θα κάνει ίσως και κάποιες φάσεις μιας μελέτης, αλλά θα επιμεληθεί και την υλοποίηση στη συνέχεια. Θα αντιμετωπίσει όχι απλώς κάποια προβλήματα επιστημονικού χαρακτήρα με τύπους ας πούμε που τους μαθαίνει κανείς από τα βιβλία, αλλά θα κοιτάξει να συγκρουστεί και με τη γραφειοκρατία και θα κάνει όλα αυτά πράγματα που σημαίνει σήμερα η υλοποίησή ενός αναπτυξιακού προγράμματος σε ένα τόπο στη χώρα μας.

Η τοπική ανάπτυξη είναι εάν θέλετε μια πρόκληση και για τους ακαδημαϊκούς. Μίλησα π.χ. πριν για χρονοδιάγραμμα κάποια στιγμή και όσοι έχουν μια εμπειρία θα ξέρουν το τι σημαίνει στην Ελλάδα χρονοδιάγραμμα. Υπάρχει βέβαια μια μέθοδος

που την ξέρει ο οποιοσδήποτε ακαδημαϊκός (μιλάω για το διάγραμμα Περτ). Σ' αυτές όμως τις περιπτώσεις στηριζόμαστε σε κάποια βασικά δεδομένα, τα οποία στην περίπτωση μας δεν είναι καθόλου δεδομένα. Για να είναι μια τέτοια μέθοδος χρήσιμη θα πρέπει να ξέρουμε ότι όταν λέμε ένα μήνα εννοούμε ένα μήνα. Και μπορούμε βέβαια άμα λέμε ένα μήνα και το εννοούμε, να φτιάξουμε ένα ολόκληρο πρόγραμμα από διάφορα ας πούμε πλάνα, που να κρατάει ένα καθορισμένο διάστημα. Αλλά αυτή η μέθοδος έχει βγει από χώρες που το λεωφορείο περνάει ακριβώς στην ώρα του ή που οι άνθρωποι στέκονται ο ένας πίσω από τον άλλον στην ουρά, χωρίς να διαμαρτύρονται. Αυτό όμως δεν συμβαίνει στην Ελλάδα κι έτσι είναι πρόκληση για ένα ακαδημαϊκό να δει ένα διάγραμμα Περτ (το λέω αυτό για όσους ξέρουν από διάγραμμα Περτ) τι θα σήμαινε στη χώρα μας. Δηλαδή πως θα μπορούσε να έχει κανείς ευέλικτες επιστημονικές μεθόδους προγραμματισμού και χρονοδιαγραμμάτων, όταν ο ένας μήνας θα μπορούσε να γίνει έξι ή ένας χρόνος ή καμιά φορά και δύο χρόνια. Στον προγραμματισμό αυτό είναι και μια επιστημονική πρόκληση.

Όλο το θέμα στο οποίο αναφερθήκαμε και οι διαδικασίες για τις οποίες μιλήσαμε, κρύβουν πίσω από κάθε λέξη μια πολύ μεγάλη πρόκληση που είναι μια πρόκληση μετασχηματισμού, και της τοπικής κοινωνίας και των διάφορων φορέων και της συνείδησης των ανθρώπων που θα εμπλακούν σ' αυτή την υπόθεση. Αφορά έναν μετασχηματισμό που ξαναείπα ότι δεν πιστεύω ότι πραγματικά ανοίγει πληγές γιατί οι πληγές είναι ήδη ανοικτές. Απλώς είναι ένα αντίκρισμα ας πούμε της πραγματικότητας, και κλείνω λέγοντας ότι δεν ξέρω εάν θα υπήρχε άλλος τρόπος να μιλήσει κανείς με ειλικρίνεια για την τοπική ανάπτυξη.

Αθανασίου: Έχουμε ξεπεράσει το χρόνο, οι δυνατότητες που έχουμε να κάνουμε σ' αυτή τη φάση είναι περιορισμένες. Θα πάρουμε κυρίως διευκρινιστικές ερωτήσεις σ' αυτή τη φάση, με στόχο να διακόψουμε σε μισή ώρα το πολύ και οι ερωτήσεις ή θέματα για βαθύτερη συζήτηση, να κρατηθούν το απόγευμα μια που και οι κυριότεροι ομιλητές θα είναι εδώ και θα υπάρχει περισσότερη άνεση χρόνου. Παρακαλώ λοιπόν όποιους έχουν να θέσουν διευκρινιστικές ερωτήσεις και στη συνέχεια οι ομιλητές θα παρακληθούν να απαντήσουν.

Νομάρχης Ηρακλείου: Αναφερόμενος στη διαδικασία προ-

γραμματισμού και υλοποίησης του προγράμματος ξεκινήσατε με την αρχική έκθεση, που θα ήταν ολιγοσέλιδη όπως είπαμε, και η οποία θα εκφράζει αυτόν που είχε την ιδέα, κι αυτό το είπατε πρόταση. Η ερώτηση είναι προς τα πού βλέπετε αυτή η πρόταση να απευθύνεται, ώστε να προχωρήσει στα επόμενα στάδια.

Κι έχω άλλη μια ερώτηση σχετικά με τη διάρκεια των αναπτυξιακών μελετών, ας τις πούμε έτσι. Αυτή η διάρκεια πόσο βλέπετε να κρατήσει; Κάπου το έχετε απαντήσει βέβαια αλλά θα ήθελα να επανέλθουμε. Και σε ποιά σημεία και πόσο σύντομα βλέπετε συγκεκριμένα αποτελέσματα που να είναι βέβαια σύμφωνα με τον τελικό προγραμματισμό;

Ξυδιάς: Η πρώτη ερώτηση είναι το πού απευθύνεται η αναπτυξιακή πρόταση. Η απάντηση είναι ότι απευθύνεται γενικά προς όλους τους κοινωνικούς εταίρους, εάν μπορώ να χρησιμοποιήσω αυτή την έκφραση.

Απευθύνεται δηλαδή προς κάθε έναν που θεωρείται ότι μπορεί με τον άλφα ή βήτα τρόπο να συμβάλει στην υλοποίηση του προγράμματος αυτού. Απευθύνεται δε ιδιαίτερα στην τοπική αυτοδιοίκηση. Δηλαδή στο δημοτικό συμβούλιο του συγκεκριμένου δήμου ή στο συμβούλιο του αναπτυξιακού συνδέσμου αν πρόκειται για αναπτυξιακό σύνδεσμο και κατ' επέκταση στα κοινοτικά συμβούλια των κοινοτήτων που απαρτίζουν το σύνδεσμο.

Με βάση το σχήμα που ανέφερα πριν — που λειτουργεί κάπως σαν τυφλοσούρτης εάν θέλετε — στο σχήμα δηλαδή του λειτουργικού τριγώνου (σύμφωνα με το οποίο περνάμε από το δίκτυο της τεχνικής υποστήριξης στο δίκτυο των ευρύτερων κοινωνικών εταίρων και τέλος στους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης) μπορούμε σε κάθε φάση ανάλογα με την ωριμότητα του προγράμματος και ανάλογα με την εξέλιξη και την ανάπτυξη αυτού του δικτύου αλληλεγγύης στο οποίο αναφέρθηκε το πρώτο κύριο Μαϊστρος, να δούμε το πού συγκεκριμένα αναφέρεται η πρόταση αυτή και ποιους αφορά.

Θα ήταν πολύ δύσκολο και ίσως λάθος να προσπαθήσουμε να σχηματοποιήσουμε από τώρα. Να πούμε δηλαδή ότι πάντα πρέπει να αφορά ένα δήμο ή ένα συμβούλιο ενός αναπτυξιακού συνδέσμου γιατί όπως είπα και πριν τα πράγματα αυτά δύσκολα μπαίνουν σε καλούπια. Πολλές φορές αυτό εξαρτάται από τα

συγκεκριμένα πρόσωπα. Ένα πρόσωπο μπορεί να είναι ο πυρήνας που θα κινητοποιήσει όλη την ιστορία. Αυτός μπορεί να είναι στο συμβούλιο ή μπορεί να είναι κάπου αλλού. Εξαρτάται.

Γενικά η απάντηση είναι ότι απευθύνεται προς όλους τους κοινωνικούς εταίρους που είναι ώριμοι να αναλάβουν εκείνη την στιγμή την ευθύνη και ειδικότερα προς το φορέα της τοπικής αυτοδιοίκησης, ο οποίος είναι ο υπεύθυνος για την περιοχή. Δεν ξέρω εάν έγινε σαφές, αλλά είπα από την αρχή ότι μιλάμε για έναν σύμβουλο της τοπικής αυτοδιοίκησης ή μιλάμε για τον πρόεδρο του δημοτικού συμβουλίου που συνεργαζόμενα με ένα στέλεχος της ΕΕΤΑΑ καταλήγουν σε μια πρώτη πρόταση που απευθύνεται προς το δημοτικό συμβούλιο. Μπορεί να είναι ο οποιοσδήποτε σύμβουλος, γι' αυτό και το σχήμα είναι ευέλικτο.

Σχετικά τώρα με τη χρονική διάρκεια, πάλι δεν μπορώ να κάνω αυτή τη στιγμή μια οριστική εκτίμηση. Με βάση τα παραδείγματα και τη μέχρι τώρα εμπειρία που έχουμε, θα έλεγα ότι όλη αυτή η φάση του προγραμματισμού μπορεί συνολικά να κρατήσει γύρω στα δυο χρόνια, αλλά με την υποσημείωση ότι όταν μιλάμε για προγραμματισμό δεν μιλάμε για ένα στάδιο που μέχρι να τελειώσει δεν γίνεται τίποτα και απλώς σχεδιάζουμε.

Είπα για δύο με τέσσερις πρώτες εβδομάδες προκειμένου να βγουν οι χοντρικές εκτιμήσεις και η πρώτη προκαταρκτική έκθεση. Ένα εξάμηνο για να βγει η διαγνωστική έκθεση και οι πρώτες κατευθύνσεις για συγκεκριμένες ενέργειες ή συγκεκριμένα έργα που θα αρχίσουν να υλοποιούνται αμέσως μετά το πρώτο εξάμηνο. Από κει και πέρα μιλάμε πια για ένα διάστημα που δεν είναι εύκολα προσδιορίσιμο και που μπορεί να κρατήσει ας πούμε και ενάμισι χρόνο. Αλλά εδώ πια ο σχεδιασμός συμβαδίζει με τα πρώτα συγκεκριμένα βήματα υλοποίησης και επομένως έχουμε ήδη τα πρώτα ορατά αποτελέσματα που θέλετε.

Όταν τα λέω αυτά έχω πάντα στο μυαλό μου συγκεκριμένα παραδείγματα. Ας πούμε στη Νότια Ρόδο η καθαυτό μελέτη για το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα κράτησε νομίζω γύρω στο εξάμηνο. Συνεχίζονται όμως τώρα κάποιες μελέτες. Επομένως δεν νομίζω ότι μπορούμε να πούμε πως έχουμε μπει πλέον στο στάδιο της κυρίως υλοποίησης, γιατί πρέπει πρώτα να τελειώσει το χωροταξιακό σχέδιο, πρέπει να γίνουν κάποιες έρευνες αγοράς, πρέπει να τελειώσει η μελέτη της οργάνωσης του αναπτυξιακού συνδέσμου και να οργανωθεί ο σύνδεσμος για να μπορεί να αναλάβει την εποπτεία αν θέλετε της υλοποίησης. Αυτό όμως

δεν σημαίνει ότι δεν έχουμε ήδη κάποια ορατά αποτελέσματα, τα οποία μάλιστα είναι τόσο απτά, ώστε κανείς να μην αμφισβητεί την εγκυρότητα του προγράμματος.

Μαΐστρος: Πάντως σωστά ρωτάτε, τότε αρχίζει το αποτέλεσμα να γίνεται άμεσα ορατό. Η εκτίμησή μας είναι ότι γίνεται άμεσα ορατό τον πρώτο μήνα. Δηλαδή από τη στιγμή που η μελετητική ομάδα με τους συνεργάτες της αρχίζει και γυρνάει χωριό-χωριό να ενημερώνει και να συγκεντρώνει στοιχεία. Αρχίζει τότε να αναπτύσσεται μια τοπική κοινωνική δυναμική που είναι άμεσα ορατή. Μ' αυτή την έννοια είναι πραγματικά μια συνεχής διαδικασία που από τον πρώτο μήνα πρέπει να ακολουθήσει εκείνη τη λογική, ώστε να αρχίσει να γίνεται άμεσα κοινωνικά και πολιτικά ορατή.

Ξυδιάς: Ναι και με την ευκαιρία να πω κάτι ακόμα. Πάλι για τη Ρόδο, για να μείνουμε στο ίδιο παράδειγμα.

Πρώτα ξεκίνησαν οι πρακτικές ενέργειες του συνδέσμου και μετά άρχισαν οι διάφορες μελέτες. Γι' αυτό σήμερα έχουμε αν μη τι άλλο, μια φοβερή αποδοχή του συνδέσμου από τους κατοίκους όλης της περιοχής. Ακριβώς διότι δεν περίμενε κανείς να ολοκληρώσει μια διαδικασία προγραμματισμού στα χαρτιά για να πει μετά ότι θα αρχίσω τώρα ορθολογικά να υλοποιώ έργα. Αυτά που ήταν ορατά με το γυμνό μάτι ότι μπορούν να γίνουν, ξεκίνησαν να γίνονται.

Θα πρόσθετα δε εδώ ότι όπως αυτό ήταν μια πρωτοβουλία που προέκυψε από τον αναπτυξιακό σύνδεσμο, θα μπορούσε κάλλιστα να γίνει και αλλιώς. Δηλαδή ξεκινώντας από πρωτοβουλίες που δεν προέρχονται από κάποιον καθορισμένο θεσμό. Μια ομάδα ας πούμε κτηνοτρόφων παίρνουν την πρωτοβουλία να ξεκινήσουν ένα τυροκομείο. Θα μπορούσε κάλλιστα — κι εδώ είναι πάλι που μίλαγα για μετασχηματισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης — η τοπική αυτοδιοίκηση να αγκαλιάσει αυτή την πρωτοβουλία, να την δει σαν μια πρωτοβουλία που εκφράζει αυτή την τοπική δυναμική.

Άρα δεν θα έπρεπε το πρόγραμμα να το βλέπουμε στενά, ότι πάμε και κοιτάμε τα αντικειμενικά στοιχεία, εάν έχουμε νερό, αέρα, χορτάρι. Στην όλη ιστορία σημαντικό είναι και το τι κάνουν οι ίδιοι οι άνθρωποι και πόσο δυναμικοί είναι. Θα έλεγα μάλιστα ότι αυτό είναι το κεντρικό στοιχείο ενός προγράμματος.

τος. Και εάν πρέπει κάτι να μελετηθεί και να ληφθεί υπόψη και να αποτελέσει τον κορμό του προγράμματος, είναι αυτό.

Δηλαδή εάν έχουμε κάποιες πρωτοβουλίες που βλέπουμε ότι μπορούν να ξεκινήσουν αμέσως, δεν υπάρχει κανείς λόγος να περιμένει κανείς την ολοκλήρωση κάποιας μελέτης. Και ίσως αυτός να είναι και ο πυρήνας γύρω από τον οποίο θα διαμορφώνεται σιγά σιγά το πρόγραμμα.

Συντονιστής: Π. Μαϊστρος - Πρόεδρος Ε.Ε.Τ.Α.Α.

Παρακαλούμε να έρθει στο βήμα ο κ. Φίλιππος Αντωναράς, Πρόεδρος του αναπτυξιακού συνδέσμου της Νότιας Ρόδου.

Αντωναράς: Η ανισότητα ανάπτυξης που υπήρχε μεταξύ Βορρά και Νότου στη Ρόδο, ήταν μία από τις αιτίες που ώθησαν τις 10 κοινότητες του Νότου να καθήσουν όλες μαζί και να βρουν κάποιες λύσεις· ένα από τα σημαντικά προβλήματα ήταν η εγκατάλειψη και η μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα και στις χώρες του εξωτερικού.

Πράγματι, το 1983 σε μια κοινή συνάντηση των 10 κοινοτήτων και κοινοτικών συμβουλίων, καταγράφονται αρκετά από τα προβλήματα αυτά. Βλέπουμε πράγματι ότι υπήρχαν τεράστια προβλήματα υγείας, παιδείας, έργων υποδομής στη γεωργία και κτηνοτροφία, ακόμα και προβλήματα ύδρευσης, απορριμμάτων και συγκοινωνίας. Έγιναν αρκετές προσπάθειες, να βρεθούν λύσεις σε αρκετά απ' αυτά τα προβλήματα, αλλά αυτό ήταν κάπως δύσκολο λόγω του κατακερματισμού που υπάρχει σήμερα στην τοπική αυτοδιοίκηση σε όλη την Ελλάδα. Σε κάποια μικροπροβλήματα με τη διακοινοτική συνεργασία προσαθήσαμε να δώσουμε λύσεις, ειδικά στα προβλήματα ύδρευσης.

Στη συνέχεια, ψηφίστηκε ο νόμος 1416 του '84, που για μας ήταν ένα ικανοποιητικό μέτρο θα έλεγα, διότι μας έδινε τη δυνατότητα μέσα από έναν αναπτυξιακό σύνδεσμο να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις αυτές που επιζητούσαμε τα προηγούμενα χρόνια.

Οι δυνατότητες που δίνονταν μέσα από τις επιχορηγήσεις του δημόσιου τομέα, διαφορετικές απ' αυτές που δίνονταν για το πρόγραμμα δημοσίων έργων των κοινοτήτων, ήταν πράγματι σημαντικές.

Σημαντικό ήταν επίσης ότι προβλεπόταν πρόσληψη επιστη-

μονικού προσωπικού. Το 1985 αποφασίζεται η ίδρυση και αρχίζει να λειτουργεί από το 1986 ο αναπτυξιακός σύνδεσμος Νότιας Ρόδου. Κυρίως όμως, έπρεπε να σχεδιαστεί το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα· τι περίπου θα κάναμε, με ποιον τρόπο θα αναπτύσσαμε την περιοχή.

Προσλάβαμε το κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό, αναθέσαμε τη μελέτη ανάπτυξης στην Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης και από εκεί αρχίζει για μας ο αγώνας της ανάπτυξης της Νότιας Ρόδου.

Κοινοτάρχες, κοινοτικά συμβούλια και σύμβουλοι ανάπτυξης, καταγράφουν όλα τα προβλήματα που υπάρχουν στην ενότητα του συνδέσμου. Στη συνέχεια προχωράμε σε λαϊκές συνελεύσεις, με αγροτικούς συνεταιρισμούς, αγροτικούς συλλόγους, αθλητικούς συλλόγους, πολιτιστικούς συλλόγους, εκκλησιαστικές επιτροπές, μαθητικά συμβούλια δημοτικών σχολείων, γυμνασίων και λυκείων. Συνολικά, καταγράφονται γύρω στις 160 λαϊκές συνελεύσεις. Μέσα από εκεί καταγράφονται όλα τα προβλήματα, προτείνονται οι τρόποι ανάπτυξης που προβλέπουν οι ίδιοι οι κάτοικοι.

Κατόπιν, σε μια διακοινοτική συνέλευση, όπως την ονομάσαμε, παρουσία και της μελετητικής ομάδας, παρουσία της ΕΕ-ΤΑΑ, δίνονται ερμηνείες ή εξηγήσεις για το ποιες από αυτές τις προτάσεις θα μπορούσαν να υλοποιηθούν και ποιες δεν θα μπορούσαν, με επιστημονικά πλέον κριτήρια. Έτσι, φτάσαμε στην ολοκλήρωση του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος· ένα πρόγραμμα που ήταν πράγματι βγαλμένο μέσα από τον ίδιο τον κόσμο.

Σημαντικό σε όλη αυτή τη διαδικασία, θεωρήσαμε ότι ήταν, πέρα από το αναπτυξιακό πρόγραμμα, και η χωροταξική μελέτη. Διότι μια χωροταξική μελέτη μας προσδιόριζε το τι θα κάναμε, που θα το κάναμε, και πώς. Και διότι κατά τα τελευταία χρόνια άρχισε και η Νότια Ρόδος να δέχεται την πίεση της τουριστικής ανάπτυξης της Βόρειας Ρόδου. Βέβαια, αυτό ήταν αντίθετο προς τις λαϊκές συνελεύσεις. Δεν εννοώ την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα, αλλά απλώς τον τρόπο με τον οποίο έχει συντελεστεί η ανάπτυξη στη Βόρεια Ρόδο. Ο κόσμος ήθελε την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα, αλλά την ήθελε σε ήπια μορφή και έτσι πιστέψαμε ότι με τη βοήθεια μιας χωροταξικής μελέτης θα μπορούσαμε να έχουμε αυτό το αποτέλεσμα.

Παράλληλα, με την ολοκλήρωση του τοπικού αναπτυξιακού

προγράμματος, μια άλλη σημαντική μελέτη που έπρεπε να γίνει ήταν η μελέτη για υδρολογικές έρευνες. Σε συνάρτηση και οι 3 μαζί, νομίζω ότι θα εξάγουν το πιο θετικό αποτέλεσμα για το τι μπορεί να γίνει, που και πως.

Στη συνέχεια προχωράμε στην προμήθεια σχολικών λεωφορείων, εφόσον είχαμε το μεγάλο πρόβλημα ότι μια από τις αιτίες της μετανάστευσης του πληθυσμού προς τα αστικά κέντρα ήταν η ανάγκη των μαθητών να πάνε στα γυμνάσια και στα λύκεια. Ιδρύεται στην έδρα του συνδέσμου Γυμνάσιο - Λύκειο, αναλαμβάνει ο σύνδεσμος τη μεταφορά των μαθητών και από το 1986 και μετά παρατηρούμε μια σταθερή πορεία των κατοίκων προς τη Νότια Ρόδο. Ήταν ένα από τα πιο θετικά αποτελέσματα· ξεκίνησε με 42 μαθητές και σήμερα έχουμε γύρω στους 170.

Προχωρήσαμε στη συνέχεια σε μία μελέτη για τη διαχείριση των απορριμμάτων μια και τα απορρίμματα ήταν από τα μεγαλύτερα προβλήματα, όπως και στις περισσότερες περιοχές της Ελλάδας. Με βάση αυτή τη μελέτη, υποδείχθηκε ο κατάλληλος χώρος συγκέντρωσης των απορριμμάτων. Έγινε προμήθεια ενός απορριμματοφόρου κάδων και ενός μηχανήματος υγειονομικής ταφής. Έτσι σήμερα παρουσιάζεται το φαινόμενο της καθαριότητας για πρώτη φορά στη Νότια Ρόδο, σε όλα τα χωριά, και δεν αντικρύζουμε πια το δυσάρεστο αυτό φαινόμενο που βλέπαμε πριν μερικά χρόνια μέσα στα ρυάκια ή ακόμα και στη θάλασσα.

Ένα τεράστιο πρόβλημα επίσης για την περιοχή μας ήταν η αγροτική οδοποιΐα. Βέβαια, κάθε χρόνο μας δίνονταν 7.000.000 περίπου, μέσα από το νομαρχιακό πρόγραμμα. Η σκέψη όμως του συνδέσμου ήταν πως θα μπορούσαμε να έχουμε ένα πιο θετικό αποτέλεσμα, αξιοποιώντας αυτό το ποσό των χρημάτων. Όταν δαπανούσαμε τα 7.000.000 δραχμές, είχαμε συνολικά γύρω στις 100 περίπου ημέρες μηχανήματα, είτε για διανοίξεις ή για συντηρήσεις αγροτικής οδοποιΐας. Προχωρήσαμε λοιπόν στην προμήθεια μηχανημάτων γκρέιτερ και με ένα κόστος σήμερα γύρω στα 3.000.000 έχουμε για όλο το χρόνο πλέον τα μέσα για τη συντήρηση της αγροτικής οδοποιΐας.

Προχωρήσαμε ακόμα στην προμήθεια ενός σκαπτικού μηχανήματος για τη συντήρηση των έργων ύδρευσης - άρδευσης και αποχέτευσης των κοινοτήτων.

Επίσης, συντελέσαμε στη δημιουργία ενός κοινού βοσκότο-

που για τον οποίο θα αναφερθεί και ο αναπτυξιακός σύμβουλος. Ένα άλλο «όπλο» που χρησιμοποιήσαμε ήταν οι προγραμματικές συμβάσεις. Βέβαια εδώ από το θεσμικό πλαίσιο δεν επιτρέπεται στους συνδέσμους η απευθείας κατάρτιση προγραμματικών συμβάσεων, και μόνον εκ τρίτου συμβαλλόμενου μπορεί να είναι. Για τη μεταφορά των μαθητών, για τη συντήρηση της επαρχιακής οδοποιίας, καθώς επίσης σε δημόσια έργα όπως η διαπλάτυση, η διάνοιξη νέων επαρχιακών δρόμων έγινε χρήση τους.

Επίσης, για πρώτη φορά μπορέσαμε να ενταχθούμε σε προγράμματα ανεργίας, μια και παρεχόταν η δυνατότητα, επειδή ο αναπτυξιακός σύνδεσμος για πρώτη φορά διέθετε και μηχανικό, ο οποίος θα επέβλεπε τα έργα αυτά που γινόντουσαν δι' αυτεπιστασίας.

Ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε βέβαια είναι ότι σαν αναπτυξιακός σύνδεσμος δεν μπορούμε να κάνουμε επενδύσεις, όρος που προβλέπεται στο τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα. Γι' αυτό στοχεύουμε σε μια διακοινοτική εταιρία, για την υλοποίηση αυτών που προβλέπονται στο Τ.Α.Π. Βέβαια ο αναπτυξιακός σύνδεσμος θα είναι ο φορέας του προγραμματισμού της ανάπτυξης και η διακοινοτική εταιρία θα υλοποιεί τις επενδύσεις εκεί που η ιδιωτική πρωτοβουλία δεν δείχνει ενδιαφέρον. Αυτά είχα να σας πω.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον Φίλιππο τον Αντωνορά, που μέσα σε λίγο χρόνο και με πολύ απλά λόγια είπε τόσο πολύ σημαντικά πράγματα, που εμείς το πρωί προσπαθήσαμε έτσι με πολύ θεωρητικές αναλύσεις να τα προσεγγίσουμε, αλλά νομίζω ότι ο Φίλιππος με πολύ πιο αποτελεσματικό τρόπο έδωσε τη συγκεκριμένη πρακτική εμπειρία του αναπτυξιακού συνδέσμου και του αναπτυξιακού προγράμματος της Νότιας Ρόδου. Δίνω τώρα το λόγο στον Κ. Μανιαδάκη, γεωπόνο σύμβουλο τεχνικής ανάπτυξης στον αναπτυξιακό σύνδεσμο της Νότιας Ρόδου.

Μανιαδάκης: Μια που μας είπε τα ιστορικά ο πρόεδρος του Συνδέσμου, και είδαμε και στο VIDEO τα κινηματογραφικά, θα αναφερθώ και λίγο στους αριθμούς για να δούμε ποια είναι η κατάσταση τώρα στη Νότια Ρόδο στον πρωτογενή τομέα.

Μιλήσαμε στο βίντεο για τα σχέδια και είδαμε τα σχέδια βελτίωσης που προγραμματίζονται. Τα σχέδια βελτίωσης αφορούν μια οδηγία της ΕΟΚ, την 797 τον αριθμό, η οποία δίνει ικανο-

ποιητικές επιδοτήσεις στους γεωργούς για να φτιάξουν θερμοκήπια, να κάνουν αποθήκες, περιφράξεις, να κάνουν γεωτρήσεις κτλ. Πήραμε λοιπόν αυτό το νόμο και διαλέξαμε τους καλύτερους αγρότες, στους οποίους προτείναμε, πρότεινα εγώ προσωπικά στον καθένα, τι άρμοζε ξεχωριστά: ένα μικρό θερμοκήπιο, ή μία εγκατάσταση ενός αμυγδαλεώνα, ή κάτι άλλο που το ήθελε και ο ίδιος. Και προγραμματίσαν οι ίδιοι εδώ και 6 μήνες περίπου τις καλλιέργειες που θα κάνουν και οι οποίες θα επιδοτηθούν.

Εάν προσπαθούσαμε από τα πάνω να τους περάσουμε μια αναδιάρθρωση καλλιεργειών, σίγουρα δεν θα πετύχαινε. Νομίζω ότι μ' αυτό τον τρόπο τους περνάω ο ίδιος σιγά σιγά μια αναδιάρθρωση με δυναμικές καλλιέργειες, για να έχουν καλύτερες αποδόσεις. Διότι είναι σίγουρο ότι εάν είχαμε γεννηθεί πριν 3.000 χρόνια, πάλι στάρι θα σπέρναμε ή τις ελιές που είχαμε θα προσπαθούσαμε να αξιοποιήσουμε. Έχουν γίνει 2.500 σχέδια βελτίωσης σε όλη την Ελλάδα και 30 περίπου στη Νότια Ρόδο. Πρέπει να σημειωθεί ότι μπορούν να γίνουν σε όλη την Ελλάδα σχέδια βελτίωσης. Χρειάζεται ένας γεωπόνος ο οποίος θα κάνει μια απλή οικονομοτεχνική μελέτη μέσω της οποίας θα αποδεικνύεται ότι με τις επενδύσεις που θα γίνουν θα είναι θετικές οι πρόσοδοι από τη γεωργική εκμετάλλευση. Αυτά για τα σχέδια βελτίωσης.

Προχωράμε με το φράγμα, ένα δις. 300 εκ. η επένδυση, 10.000.000 κυβικά μέτρα νερό, και 8.500 στρέμματα τα οποία θα αρδευτούν. Εκεί έχουν προγραμματιστεί εντατικές καλλιέργειες — εκτατικές είναι αδύνατο στη Νότια Ρόδο γιατί δεν υπάρχουν τόσο μεγάλες εκτάσεις — και τυποποίηση σε κατεψυγμένα λαχανικά ή προτηγανισμένα πατάτα κτλ.

Ο βοσκότοπος ο κοινοτικός, ο οποίος καλύπτει 150.000 στρέμματα, περικυκλώνει 3 κοινοτήτων τους κοινοτικούς βοσκοτόπους με δρόμους, στέγαστρα, ποτίστρες, κτλ., μελισσοκομικά φυτά ή κτηνοτροφικά. Εκεί θα βάζει ο καθένας το ποίμνιό του ας πούμε, και θα καρπώνεται τις ωφέλειες που θα έχει σαν συνολική εκμετάλλευση ενός βοσκότοπου.

Καταπολέμηση ανεργίας με 1.000.000 ανά κοινότητα· γίνονται μικρά έργα σε κάποιες κοινότητες, η αξιοποίηση μιας πλατείας, ένα μικρό υδραγωγείο, εργάζονται άνεργοι από τις κοινότητες και βρίσκουν κατά κάποιο τρόπο μια απασχόληση για ένα μικρό γεωργικό εισόδημα.

Θα περάσω τώρα λίγο στην εμπειρία που είχαμε σαν σύμβουλοι ανάπτυξης, εδώ και ενάμισυ περίπου χρόνο, μέχρι να γίνουν όλα αυτά. Τα πιο αξιοσημείωτα είναι τα εξής: ο ρόλος της Ε.Ε.Τ.Α.Α., η οποία είχε επιλέξει εμένα και κάποιον άλλο, ντόπιους επιστήμονες από την ίδια την περιοχή, μας παρείχε τεχνική κατάρτιση και διάφορες άλλες ενισχύσεις με τα σεμινάρια συμβούλων ανάπτυξης κτλ., και μας έδωσε τα απαραίτητα εφόδια για να ξεκινήσουμε, παρότι είμασταν ουσιαστικά σε βαθμό μηδενικό όσον αφορά την εμπειρία.

Ο ρόλος λοιπόν της Ε.Ε.Τ.Α.Α., είναι εμφανής από τη μέχρι τώρα εμπειρία μας. Δεύτερο, ήταν η συνένωση των φορέων, και είχε κάνει εντύπωση και στις 10 κοινότητες, ότι μπορούσε μία κοινότητα να προτείνει κάτι για κάποια άλλη και η άλλη να το αποδέχεται. Όλοι οι κάτοικοι, ας πούμε, είχαν μία κοινή συμφωνία, και πουθενά, σε καμία περίπτωση δεν είχαν απόκλιση για κάτι που βάζαμε να αποφασιστεί με δημοκρατικές διαδικασίες, οπότε προέκυπτε ένα θετικό στοιχείο για παραπέρα αποφάσεις.

Άλλο σημείο ήταν ο πλήρης συντονισμός της συλλογής των στοιχείων. Όπως ξέρουμε η μελέτη είχε δοθεί σε ένα ιδιωτικό γραφείο, το οποίο χρειάστηκε ορισμένα στοιχεία. Με απόλυτο συντονισμό, με τηλεφωνικές επαφές π.χ. ή με χρονικούς καθορισμούς, μαζέψαμε ακριβώς όσα στοιχεία χρειαζόντουσαν για τη μελέτη και ακόμη περισσότερα. Βγήκε μία πλήρης μελέτη σε όλους τους τομείς, η οποία θα βοηθούσε στην κατάρτιση του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος.

Στη Νότια Ρόδα επίσης αξιοποιείται το ντόπιο δυναμικό (οδηγοί για τα μηχανήματα, γραμματείς, ας πούμε, για το σύνδεσμο κτλ.), οπότε έχουμε μία έμμεση βοήθεια του συνδέσμου από τους κατοίκους των χωριών του. Όλα αυτά είχαν ληφθεί υπόψη και φτάσαμε στην 3η διακοινοτική συνάντηση όπου είχε ανακοινωθεί το πρόγραμμα. Μαζεύτηκαν σε κάποιο χώρο κάποιας κοινότητας όλοι οι κοινοτάρχες, μαζί με το κοινό, και στην 3η διακοινοτική, αφού έγινε η παρουσίαση, αποφασίστηκαν και τα 2 ή 3 πρώτα έργα τα οποία θα γινόντουσαν.

Η μελέτη έδωσε μεγάλες δυνατότητες και στον ιδιωτικό τομέα να επενδύσει στη Νότια Ρόδο. Δεν ήταν το πρόγραμμα που ζητούσε να κάνει μια ανάπτυξη από μόνο του σαν ένα όργανο, σαν σύνδεσμος ή ο,τιδήποτε άλλο. Το πρόγραμμα απέβλεπε και σε συγκεκριμένες επενδυτικές επεμβάσεις του ιδιωτικού τομέα.

Πρόκειται να γίνει μια μονάδα παραγωγής μανιταριών και έχει σχεδόν ολοκληρωθεί ένα ιχθυοτροφείο για λαυράκι και τσιπούρα περίπου στους 150 τόνους τον χρόνο. Βλέπουμε λοιπόν ότι η ανάπτυξη στη Νότια Ρόδο, ξεκίνησε μέσα από τους ίδιους τους φορείς, χωρίς καμιά κρατική επέμβαση στις αποφάσεις τους. Μπορεί ο κρατικός φορέας να προτείνει κάποιο έργο εκ των άνω, μπορεί να ξεκινήσει, να πετύχει, ή να μην εκτελεστεί, να σταματήσει κτλ. Αυτή τη φορά όμως ξεκίνησε από μόνο του, οι ίδιοι οι κάτοικοι αποφάσισαν τι ήθελαν σαν φορείς, συνεταιρισμοί, σχολεία, εκκλησιαστικές επιτροπές κλπ., ένας ένας ξεχωριστά και σχεδιάστηκε μακροχρόνια. Το μακροχρόνια βέβαια είναι σχετικό, για τα 5 προσεχή χρόνια.

Το θεσμικό πλαίσιο με το οποίο κινείται ο Σύνδεσμος, θεωρητικά είναι παράνομο. Επειδή είναι η πρώτη φορά που γίνεται ο αναπτυξιακός σύνδεσμος υπάρχουν πολλά θεσμικά και νομικά κενά για ορισμένες αποφάσεις. Π.χ. να μπορεί να κάνει παραγωγικές επενδύσεις, να προσλαμβάνει προσωπικό κτλ. Αυτά λοιπόν, φαινομενικά, εφόσον γίνονται θεωρούνται παράνομα. Περιμένουμε από το υπουργείο Εσωτερικών τις μεταρρυθμίσεις ώστε να καταστούν και αυτά νόμιμα.

Σήμερα ο αναπτυξιακός σύνδεσμος μπορεί να επιδείξει 3 έργα τα οποία έχει φτιάξει μόνος του. Πρώτο, την αποκομιδή των απορριμμάτων απ' όλες τις κοινότητες, ολοκληρωμένη με σκουπιδότοπους, με σύγχρονα μηχανοκίνητα μέσα κτλ. Δεύτερο, τη διάνοιξη οδού σε μια δύσβατη περιοχή, η οποία συνέχεια είχε κατολισθήσεις, και αποδείχθηκε, ας πούμε, τεράστιο το όφελος από την κατασκευή του έργου απ' τον σύνδεσμο, σε σχέση με την προσφορά του εργολάβου. Γύρω στα 12.000.000 στοίχισε στο σύνδεσμο η διάνοιξη αυτής της δύσβατης οδού, διότι ήταν όλο βράχοι και ήταν δύσκολο να διανοιχθεί. 12 λοιπόν εκατομμύρια στοίχισε στο σύνδεσμο και 100.000.000 ζητούσε ο ιδιώτης αν το έφτιαχνε. Επιπλέον αξιοποιήθηκαν και 4 άτομα που δούλεψαν με μηχανήματα δικά τους ή νοικιασμένα, από την περιοχή.

Επίσης, το 3ο έργο που θεωρητικά και αυτό θα υλοποιηθεί στις προσεχείς 2 ή 3 εβδομάδες, είναι η αγορά δύο σχολικών λεωφορείων, τα οποία θα αναλάβουν τη μεταφορά των μαθητών του δημοτικού και του γυμνασίου. Αποβλέπουμε και σε μια αστική συγκοινωνία μεταξύ των 10 κοινοτήτων για την εξυπηρέτησή τους και για την εξυπηρέτηση των τουριστικών, οι οποίοι

κατακλύζουν με αλματώδη ρυθμό κάθε χρόνο τη Νότια Ρόδο (50, 70, 300 και φτάνουμε στους 1.500 για το 1987 μόνιμους τουρίστες).

Εκτός λοιπόν απ' αυτά τα 32 έργα, τα οποία έχει υλοποιήσει μόνος του ο σύνδεσμος, προγραμματίζει και άλλα πολλά, που αποδεικνύουν πόσο μεγάλα είναι τα αναπτυξιακά βήματα που κάνει. Παράδειγμα: να ενοποιήσει τα δημοτικά έργα, να ασχοληθεί με την αγροτική οδοποιΐα, να αξιοποιήσει το φράγμα, και διάφορα άλλα έργα τα οποία έχουν προγραμματιστεί μέσα στην προσεχή πενταετία, όπως χωροταξική μελέτη, υδρογεωλογική έρευνα, κ.ά.

Τέλος, θεωρώ ότι η τοπική ανάπτυξη μπορεί να γίνει μόνο με πρωτοβουλίες από την ίδια την περιοχή. Η δυνατότητα υπάρχει με τα διάφορα περιφερειακά προγράμματα ή μέσα από τις δημόσιες επενδύσεις για κάθε μέρος της Ελλάδας ξεχωριστά, και όλα αυτά, τα ενδογενή ας πούμε χαρακτηριστικά, από κάθε χώρο ξεχωριστά, με μία διακοινοτική συνεργασία, με τους κοινοτάρχους ή τους φορείς, θα μπορέσουν να φτάσουν σε κάποια κοινή συμφωνία για κάποια αναπτυξιακή μελέτη. Ευχαριστώ.

Συντονιστής: Παρακαλούμε να έρθει στο βήμα ο κ. Τότσικας, μελετητής του αναπτυξιακού προγράμματος για το Πέραμα.

Τότσικας: Μετά απ' όσα ακούσαμε για τη Ρόδο θα κάνουμε μια αλλαγή του σκηνικού, για να μεταφερθούμε σε ένα δήμο του λεκανοπεδίου της Αττικής και να δούμε πως θα μπορούσε να εξελιχθεί εκεί ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα.

Σαφώς το κλίμα είναι διαφορετικό από τη Ρόδο. Υπάρχει μια γραπτή εισήγηση την οποία θα μπορέσετε να βρείτε, όσοι ενδιαφέρεστε, στο τέλος έξω. Αποτελεί εισήγηση της ομάδας μελέτης. Σαν εισαγωγή θα μπορούσαμε να πούμε ότι το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα Περάματος, αποτελεί μια συλλογική προσπάθεια διαμόρφωσης θέσεων, προτάσεων και προγραμματισμού, των συνολικών δραστηριοτήτων και διεκδικήσεων του δήμου Περάματος για την επόμενη Πενταετία.

Στόχος του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος είναι η βελτίωση των συνθηκών ζωής των κατοίκων και των εργαζόμενων στην περιοχή του Δήμου Περάματος. Η μελέτη του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος, ξεκίνησε το Δεκέμβριο του 1986 και εκπονείται από ομάδα που την αποτελούν οι Αλέκος Πολυ-

χρονιάδης, Πολεοδόμος, Γιάννης Μαυρής, Οικονομολόγος, και ο υποφαινόμενος. Συνεργάτες της ομάδας μελέτης είναι η Μαρία Λιάππη, Κοινωνιολόγος, ο Δημήτρης Οικονομίδης, Χημικός Μηχανικός και ο Δημήτρης Αναγνωστόπουλος, Συγκοινωνιολόγος.

Προκαταρκτικό στάδιο του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος Περάματος αποτέλεσε η συστηματική καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης και των αναγκών του δήμου από τον Θανάση Ζαχαρόπουλο, στο Τεύχος «*Πέραμα, Τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα, στοιχεία για προγραμματισμό και πολιτική της τοπικής αυτοδιοίκησης*», που έγινε το 1986.

Η χρηματοδότηση της μελέτης του Τ.Α.Π. Περάματος, προέρχεται από τη νομαρχία Πειραιά, 3.000.000, από το υπουργείο εσωτερικών, 1.000.000, από την Ελληνική Εταιρία Τοπικής ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης 2.150.000, και από το Δήμο Περάματος δεν είναι ακόμα ακριβές το ποσό που έχει δώσει. Η Ε.Ε.Τ.Α.Α. λοιπόν μαζί με το Δήμο Περάματος έχουν την ευθύνη για την εκπόνηση της μελέτης.

Ας πούμε μερικά πολύ γενικά πράγματα για το Πέραμα.

Το Πέραμα ως γνωστόν, αποτελεί μια από τις πιο υποβαθμισμένες περιοχές του ευρύτερου συγκροτήματος του λεκανοπεδίου Αττικής. Είναι γεωγραφικά απομονωμένο, βρίσκεται στο δυτικό άκρο του λεκανοπεδίου, με το στρατόπεδο του πολεμικού ναυτικού δίπλα του και με τις εγκαταστάσεις των εταιριών πετρελαίου SHELL και BP, μέσα στην καρδιά της κατοικημένης πια περιοχής, με τη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη και τις εγκαταστάσεις του ΟΛΠ να φράζουν κάθε πρόσβαση προς τη θάλασσα, με τα τεράστια προβλήματα ασφάλειας, ρύπανσης και κυκλοφορίας που αντιμετωπίζει, με τα εκατοντάδες αυθαίρετα χτίσματα σε απόσταση αναπνοής από έναν κορεσμένο σκουπιδότοπο-χωματερή, που εξακολουθεί να λειτουργεί ακόμα και με την προοπτική δημιουργίας από την ΕΤΒΑ βιοτεχνικού πάρκου χυτηρίων στην περιοχή του σχιστού. Το Πέραμα, προσπαθεί να επιβιώσει και να αναπτυχθεί μέσα σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης, ανεργίας και υποχώρησης του κράτους-πρόνοιας.

Τα προβλήματα είναι λίγο-πολύ γνωστά, θα αναφερθούν και στη συνέχεια μέσα από το VIDEO, και ο δήμαρχος θα αναφερθεί, δεν νομίζουμε ότι έχει νόημα να συνεχίσουμε.

Αυτό που ίσως έχει σημασία είναι να δούμε τη μεθοδολογία

της εκπονησης του Γ.Α.Π. Περάματος. Με βάση τις πρώτες εκτιμήσεις, η ομάδα μελέτης θεώρησε σκόπιμο να τοποθετήσει την πληθώρα των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα το Πέραμα, γύρω από 4 κύριους άξονες και να κινηθεί γύρω απ' αυτούς. Οι άξονες αυτοί ήταν: 1) τα οικιστικά προβλήματα, με αιχμή τα αυθαίρετα, 2) το περιβάλλον και η ασφάλεια με αιχμή τις εγκαταστάσεις καυσίμων, 3) η απασχόληση με αιχμή την παρέμβαση στη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη, και 4) ο κοινωνικός εξοπλισμός και η τεχνική υποδομή, με αιχμή το κυκλοφοριακό.

Σε σχέση με τα αυθαίρετα, η ομάδα μελέτης επεξεργάστηκε και διατύπωσε μια σειρά θέσεις, παίρνοντας υπόψη και τις θέσεις που είχαν ήδη διατυπωθεί από το γενικό πολεοδομικό σχέδιο, όπου τελικά υπήρχαν σοβαρές αντιθέσεις και τις οποίες διατύπωσε σε κάποιο έντυπο κείμενο. Οι θέσεις έγιναν αποδεκτές από τον τότε αρμόδιο του ΥΠΕΧΩΔΕ, κ. Ανανιάδη, σε κάποια συγκέντρωση που έγινε στο Δήμο.

Στη συνέχεια, ανέλαβε το υπουργείο ΠΕΧΩΔΕ να κάνει μία προμελέτη ένταξης της περιοχής των αυθαιρέτων στο σχέδιο πόλεως και πάνω σ' αυτήν την προμελέτη η ομάδα διατύπωσε μία πρόταση για την αναγκαιότητα εκπόνησης πλέον μιας οριστικής μελέτης από τη μεριά του Δήμου, η οποία θα προέκυπτε ύστερα από μια ουσιαστική συμμετοχή και ενημέρωση των ενδιαφερομένων κατοίκων στο σχεδιασμό της περιοχής τους.

Η πρόταση αυτή βρίσκεται στη διαδικασία της υλοποίησής της, σε σχέση με τις εγκαταστάσεις καυσίμων και την ασφάλεια, που αποτελεί και τον 2ο άξονα. Η ομάδα μελέτης διαμόρφωσε μια πρόταση που έχει 3 στάδια:

— Άμεσα να ενταθεί ο κοινοτικός και δημοτικός έλεγχος για τη δημιουργία κοινής επιτροπής ελέγχου υπουργείου Βιομηχανίας-δήμου, θέση που έκανε αποδεκτή η γενική γραμματέας του υπουργείου Βιομηχανίας, κυρία Συνοδινού, και ήδη έχει υλοποιηθεί με τη συμμετοχή και της πυροσβεστικής υπηρεσίας.

— Μεσοπρόθεσμα, να ενταχθούν στο σχέδιο πόλεως τα οικοπέδα που καταλαμβάνουν σήμερα οι Εταιρίες SHELL και BP, ώστε να αναγκαστούν να παραχωρήσουν το 60% αυτών των οικοπέδων σαν εισφορά σε γη, όπως προβλέπει ο νόμος 1337 του '83, και να δημιουργηθεί παράλληλα μία νεκρή ζώνη ανάμεσα στα γειτονικά σπίτια και στις εγκαταστάσεις της

SHELL. Η ομάδα μελέτης εκτιμούσε ότι ήταν δυνατόν να ξεκινήσουν άμεσα έργα αξιοποίησης και διαμόρφωσης των ελεύθερων χώρων των παραπάνω οικοπέδων, πράγμα που επιβεβαιώθηκε ύστερα από την κατάλυση του οικοπέδου ανάμεσα στην SHELL ΚΑΙ ΤΗΝ BP, που πραγματοποιήθηκε στις 5 του Ιούνη, παγκόσμια ημέρα του περιβάλλοντος. Ήδη έχει ξεκινήσει μια μελέτη αξιοποίησης του παραπάνω οικοπέδου και έχει εξασφαλιστεί ένα σημαντικό ποσό από την BP, για τη διαμόρφωσή του σε χώρο πράσινου, στα πλαίσια μιας συνολικότερης πολεοδομικής μελέτης.

— Στο 3ο στάδιο, μακροπρόθεσμα, οι εγκαταστάσεις καυσίμων θα πρέπει οπωσδήποτε να απομακρυνθούν από το Πέραμα. Σ' αυτό συμφωνούν οι πάντες. Το ζήτημα είναι να εφαρμοστεί ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα μετεγκατάστασης, αλλά γι' αυτό απαιτείται από το υπουργείο Βιομηχανίας μια γενικότερη μελέτη διακίνησης των πετρελαιοειδών στην Ελλάδα, για την οποία απλώς έχει ξεκινήσει η σύνταξη των προδιαγραφών. Έτσι, σήμερα, η ζωή των κατοίκων του Περάματος εξακολουθεί να κρέμεται από μια κλωστή.

Ως προς τον 3ο άξονα, το ζήτημα της απασχόλησης των κατοίκων του Περάματος, συνδέεται, σε έναν σημαντικό βαθμό, με την ύπαρξη και λειτουργία της ναυπηγοεπισκευαστικής ζώνης στο Πέραμα.

Η άποψη που διατύπωσε η ομάδα μελέτης είναι ότι χρειάζεται μια παρέμβαση του δήμου στο ζήτημα της εξυγίανσης και του εκσυγχρονισμού των χώρων της Νεζ, τους οποίους θα πρέπει να διεκδικήσει από τον ΟΛΠ και να διαχειρίζεται στα πλαίσια ενός μικτού φορέα. Επιπλέον, μια ειδική έρευνα καταγραφής της υπάρχουσας κατάστασης και της απασχόλησης στη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη, που γίνεται στα πλαίσια του Τ.Α.Π. και χρηματοδοτείται από την Ε.Ε.Τ.Α.Α., θα αποτελέσει ένα σημαντικό βήμα για μια σωστή παρέμβαση του δήμου.

Εξάλλου, συμβολή στο ζήτημα της απασχόλησης και της επιμόρφωσης αποτελεί η προώθηση από το δήμο και την ομάδα μελέτης, του κέντρου επαγγελματικής κατάρτισης Περάματος, σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, με την οποία υπέγραψε προγραμματική σύμβαση ο δήμος Περάματος. Τέλος, η πραγματοποίηση ενός επιδοτούμενου προγράμματος κατάρτισης ομάδας επιστημόνων από την περιοχή του Περάματος, με χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό κοινω-

μων θα πρέπει οπωσδήποτε να απομακρυνθούν από το Πέραμα. Σ' αυτό συμφωνούν οι πάντες. Το ζήτημα είναι να εφαρμοστεί ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα μετεγκατάστασης, αλλά γι' αυτό απαιτείται από το υπουργείο Βιομηχανίας μια γενικότερη μελέτη διακίνησης των πετρελαιοειδών στην Ελλάδα, για την οποία απλώς έχει ξεκινήσει η σύνταξη των προδιαγραφών. Έτσι, σήμερα, η ζωή των κατοίκων του Περάματος εξακολουθεί να κρέμεται από μια κλωστή.

νικό ταμείο και με στόχο τη στήριξη του Τ.Α.Π. και της τοπικής αυτοδιοίκησης, αποτελεί μια σημαντική επιτυχία με ευρύτατη σημασία.

Ως προς τον 4ο άξονα, δηλαδή τον κοινωνικό εξοπλισμό και την τεχνική υποδομή, ο στόχος της ομάδας μελέτης δεν ήταν τόσο η ποσοτική καταγραφή των αναγκών και ελλείψεων σε εγκαταστάσεις κοινωνικού εξοπλισμού και τεχνικής υποδομής στο Πέραμα και η χωροθέτησή τους, πράγμα που άλλωστε έγινε αρκετά ικανοποιητικά από τη δημοτική αρχή και από προηγούμενες μελέτες της ΕΠΑ, του Ζαχαρόπουλου κτλ. Στόχος της ομάδας μελέτης ήταν να επεξεργαστεί προτάσεις που σχετίζονται με το ποιοτικό επίπεδο των εγκαταστάσεων κοινωνικού εξοπλισμού και των παρεχόμενων υπηρεσιών απ' αυτές, με τις διαδικασίες λειτουργίας τους, καθώς και με τους φορείς που θα πρέπει να έχουν την ευθύνη γι' αυτές. Έτσι, η ομάδα μελέτης συνέταξε τις απαιτούμενες προδιαγραφές για τη μελέτη του ναυταθλητικού κέντρου της δυτικής ακτής του Περάματος, συμμετείχε στην επιτροπή περιβάλλοντος, όσο καιρό λειτούργησε αυτή, κτλ.

Τέλος, όσον αφορά το κυκλοφοριακό, που αποτελεί και το ζήτημα αιχμής αυτού του άξονα, η ομάδα μελέτης, συμμετέχοντας στις κινητοποιήσεις του δήμου για να δοθούν άμεσες λύσεις ανακούφισης, πρότεινε μια συνολική αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού και του συγκοινωνιακού προβλήματος του Περάματος μέσα από μια μελέτη, της οποίας έχει ήδη εγκριθεί η χρηματοδότηση από τον Οργανισμό Αθήνας κατά το μεγαλύτερο ποσοστό.

Σαν πρώτο συμπέρασμα που θα μπορούσε να προκύψει από την παραπάνω παρουσίαση της μεθοδολογίας εκπόνησης του Τ.Α.Π. Περάματος είναι ότι το Τ.Α.Π. δεν είναι ένα πρόγραμμα που καταρχήν εκπονείται από μια ομάδα μελέτης και στη συνέχεια εφαρμόζεται ή όχι, αλλά πρόκειται για ένα διαρκή σχεδια-

σμό, για μια ανοιχτή διαδικασία που εφαρμόζει ταυτόχρονα με τη μελέτη και συνεχίζει να προγραμματίζει παράλληλα με την εφαρμογή.

Ας πούμε λίγα πράγματα για τις φάσεις και τη διαδικασία εκπόνησης του Τ.Α.Π. Περάματος: Η διαδικασία εκπόνησης της μελέτης του Τ.Α.Π. κρίθηκε αναγκαίο να χωριστεί σε 3 φάσεις:

— Η 1η φάση περιλάμβανε καμπάνια ενημέρωσης των κατοίκων για το ξεκίνημα και τις διαδικασίες του προγράμματος, συγκέντρωση και επεξεργασία από την ομάδα μελέτης όλων των σχετικών στοιχείων, μελετών, προτάσεων κλπ., που υπήρχαν για το Πέραμα, και διαμόρφωση από την ομάδα μελέτης των πρώτων γενικών εκτιμήσεων, οι οποίες παρουσιάστηκαν σε μια συνοπτική εισηγητική έκθεση το Φλεβάρη του '87.

— Στη 2η φάση προβλέπονταν να γίνουν μια σειρά λαϊκές συνελεύσεις, σε επίπεδο συνοικιών και τοπικών φορέων, για να παρουσιαστούν οι κατευθυντήριες άξονες του προγράμματος και να εκφραστούν οι προτάσεις των δημοτών. Μια σειρά ωστόσο αντικειμενικές αδυναμίες, δεν επέτρεψαν να υπάρξει ένας πλατύτερος διάλογος και μια πλατύτερη συμμετοχή στη διαδικασία διαμόρφωσης του Τ.Α.Π. στο Πέραμα.

Έτσι, η προβλεπόμενη λαϊκή συμμετοχή στη διαμόρφωση του προγράμματος, περιορίστηκε σε μια σειρά συσκέψεις ή συγκεντρώσεις κατά θέματα, όπως εγκαταστάσεις καυσίμων, ασφάλεια; περιβάλλον, ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη, αυθαίρετα, κοινωνικός εξοπλισμός, καθώς και σε μια σειρά συναντήσεις με εκπροσώπους των συλλόγων «ΙΚΑΡΟΣ», «ΚΑΡΑΪΣΚΑ-ΚΗΣ» και μερικών συνοικιακών συμβουλίων. Εξάλλου μια σειρά συγκεντρώσεις ή συσκέψεις που διοργάνωσε η δημοτική αρχή για το κυκλοφοριακό, για τον αθλητισμό, για τα πολιτιστικά ζητήματα κτλ., συνέβαλαν επίσης στη διαμόρφωση κάποιων θέσεων για τα αντίστοιχα θέματα στα πλαίσια του Τ.Α.Π.

Η ομάδα μελέτης του Τ.Α.Π. Περάματος θεωρεί ότι η περιορισμένη λαϊκή συμμετοχή στη διαμόρφωση του προγράμματος, δεν είναι ένα πρόβλημα τεχνικό, αλλά πολιτικό και σχετίζεται με τους γενικότερους λόγους αδρανοποίησης των κατοίκων, ιδιαίτερα των μεγάλων αστικών κέντρων τα τελευταία χρόνια. Εδώ όμως τίθεται ένα ζήτημα ευρύτερης σημασίας, που δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί στα πλαίσια αυτής της εισήγησης.

— Η 3η φάση του προγράμματος, την οποία διανύουμε τώ

ρα, περιλαμβάνει την επεξεργασία από την ομάδα μελέτης των προτάσεων που έχουν υποβληθεί από τη δημοτική αρχή, τους τοπικούς φορείς και τους κατοίκους του Περάματος, καθώς και των προτάσεων των διαφόρων κρατικών φορέων.

Με βάση τις προτάσεις αυτές, η ομάδα μελέτης θα διαμορφώσει μια συνολική πρόταση για την ιεράρχη των απαιτούμενων έργων και λειτουργιών στο Πέραμα, τη χρονική τοποθέτησή τους στην πενταετία, την κοστολόγησή τους και τις προβλεπόμενες χρηματοδοτήσεις. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί η τελική πρόταση ή οι εναλλακτικές προτάσεις, εάν υπάρχουν, και αφού ψηφιστεί από το δημοτικό συμβούλιο θα ξεκινήσει η εφαρμογή του πενταετούς τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος του δήμου Περάματος.

Η υλοποίηση του προγράμματος

Για να μπορέσει ωστόσο το οποιοδήποτε πρόγραμμα, ο οποιοσδήποτε σχεδιασμός, να ξεφύγει από τα πλαίσια μιας θεωρητικής αντιμετώπισης των προβλημάτων, είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν και να οργανωθούν οι φορείς εκείνοι, μέσα από τους οποίους θα γίνει δυνατή η υλοποίηση των οποιωνδήποτε σωστών προτάσεων ή αποφάσεων που λαμβάνονται.

Με βάση τα παραπάνω, η ομάδα μελέτης επεξεργάζεται ήδη μια πρόταση, για τους απαραίτητους φορείς εφαρμογής του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος, και σαν επίλογο μπορούμε να πούμε ότι το Τ.Α.Π. αποσκοπεί σε μια συνολική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του δήμου Περάματος για την επόμενη πενταετία και σ' αυτό διαφέρει από άλλες μελέτες και προγράμματα που έχουν εκπονηθεί παλιότερα και κυρίως από την πρόσφατη επιχείρηση πολεοδομικής ανασυγκρότησης, στα πλαίσια της οποίας εκπονήθηκαν το γενικό πολεοδομικό σχέδιο και οι πολεοδομικές μελέτες επέκτασης - αναθεώρησης.

Μέχρι σήμερα, τα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα, όπως είναι γνωστό, έχουν εκπονηθεί μόνο σε περιφερειακό επίπεδο. Το Τ.Α.Π. του δήμου Περάματος είναι το πρώτο που πραγματοποιείται σε επίπεδο δήμου του Λεκανοπεδίου Αττικής. Οι δυσκολίες του εγχειρήματος είναι προφανείς και η ανυπαρξία προηγούμενης εμπειρίας καθιστά τα πράγματα ακόμη δυσκολότερα, όπως επίσης και η ανεπάρκεια του θεσμικού πλαισίου, όπου με τον νόμο 1622 του '86 προβλέπεται μεν το τοπικό επίπεδο προγραμματισμού και η χρηματοδότησή του από το πρό-

γραμμα δημοσίων επενδύσεων, πλην όμως, η προώθηση του απαραίτητου προεδρικού διατάγματος καθιστά στην ουσία το νόμο ανενεργό.

Έτσι νομίζουμε, ότι η υλοποίηση του Τ.Α.Π., μπορεί να γίνει κατορθωτή μόνον εάν γίνει υπόθεση του συνόλου της τοπικής κοινωνίας. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να γίνει προσπάθεια ώστε να λειτουργήσει το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα σαν ένα κοινό πρόγραμμα που θα εξασφαλίζει τη συναίνεση της πλειοψηφίας των κατοίκων του δήμου.

Το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα αποτελεί λοιπόν ένα πρόγραμμα για το δήμο, για την επόμενη πενταετία. Επιδίωξη της ομάδας μελέτης είναι να γίνει και ένα πρόγραμμα ευρείας αποδοχής, ανάμεσα σε όλες τις πολιτικές και κοινωνικές ομάδες του Περάματος και να αποτελέσει τη βάση και την αφετηρία για την από κοινού αντιμετώπιση των ζωτικών προβλημάτων του δήμου.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον κ. Πάνο Τότσικα. Καλούμε τον δήμαρχο Περάματος, κ. Πατσιλινάκο να δώσει και την πολιτική οπτική γωνία της δημοτικής αρχής του δήμου Περάματος.

Πατσιλινάκος: Θα ήθελα στην αρχή να ευχαριστήσω και εγώ για το διήμερο αυτό της Ε.Ε.Τ.Α.Α., γιατί πιστεύω ότι με τέτοιες συναντήσεις και ανταλλαγή εμπειρίας, μπορούμε να προχωρήσουμε. Δουλεύοντας για πρώτη φορά για ένα περίπου χρόνο σε ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα αστικής πια περιοχής, κάναμε μερικές σκέψεις που πιστεύουμε ότι έχουν σημασία για τον ίδιο τον θεσμό του Τοπικού Αναπτυξιακού Προγράμματος.

Ο αγαπητός πρόεδρος της Ε.Ε.Τ.Α.Α. το πρωί είπε ότι ένα από τα ανασταλτικά σημεία στο Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα είναι η διεθνής συγκυρία. Εγώ θα έλεγα ότι η τοποθέτηση της χώρας μας στη διεθνή κατανομή εργασίας, πραγματικά εγείρει ένα τείχος αδιαπέραστο για τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα. Βαδίζουμε για την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση του 1992. Ποιος θα κάνει επενδύσεις στο σύνδεσμο 9 κοινοτήτων ή ενός περιφερειακού δήμου στο λεκανοπέδιο; τι απόδοση θα έχουν αυτές οι επενδύσεις; τι παραγωγικότητα μπορεί να προσβλέπει κανείς σ' αυτές; Όταν ξέρουμε ότι οι κατευθύνσεις, που καθορίζονται από κέντρα έξω από μας είναι σαφέστατες και

απευθύνονται όλες προς τα μεγάλα μονοπώλια, τις μεγάλες επιχειρήσεις που θα μπορέσουν να κάνουν κάθετη οργάνωση της παραγωγής και όλα τα υπόλοιπα, για να είναι οι επενδύσεις αυτές κατά την γνώμη τους παραγωγικές.

Το 2ο σημείο που πιστεύω ότι έχει μεγάλη σημασία για τα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα, και μάλιστα ήταν και η απάντηση στην μεσημεριανή συνέντευξη τύπου: γιατί δεν προχωράνε και άλλοι δήμοι στα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα; Είναι γιατί αυτή τη στιγμή που μιλάμε, η τοπική αυτοδιοίκηση έχει τρομακτικά οικονομικά προβλήματα. Πρέπει να δοθεί το περιθώριο για επένδυση από τον δήμο στην υλοποίηση ενός τοπικού προγράμματος. Να πω ότι οι διεκδικήσεις των δήμων σήμερα έχουν καταντήσει — γιατί είναι κατάντια — να ζητάνε την επιχορήγηση που είχαν οι δήμοι το 1986. Και σ' αυτό η κυβέρνηση είναι αντίθετη. Δεν το δίνει. Τα 11 δις που ζητάει για φέτος η τοπική αυτοδιοίκηση και την επιστροφή του Φ.Π.Α., είναι οι απώλειες από το 1986, δεν είναι καμία αύξηση.

Να φέρω ένα άλλο παράδειγμα και ας με συγχωρέσει ο κύριος Μαϊστρος που είναι και πρόεδρος του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων. Οι δήμοι δανείζονται με 16% και ο βιομήχανος με 10%. Πώς θα τον ανταγωνιστούν; και τι παραγωγική επένδυση θα κάνουν; Το θεσμικό πλαίσιο το ακούσατε και προηγούμενα από τον Πάνο τον Τότσικα· είναι για τα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα ανύπαρκτο, στην τοπική αυτοδιοίκηση δεν προχωράει.

Η δυσκολία και η δυσκινησία που αντιμετωπίζουμε καθημερινά, είναι έξω από εκείνο που μπορείς να φανταστείς. Το μοναδικό πλεονέκτημα που είχαν οι δημοτικές επιχειρήσεις, που δεν είχαν το φόρο κύκλου εργασιών και το χαρτόσημο με το Φ.Π.Α., καταργήθηκε και αυτό. Και ο δήμος είναι υπόχρεος σε Φ.Π.Α., σε όποια πράξη κάνει, όποιο έργο κάνει, σ' ο,τιδήποτε.

Τι είναι εκείνο λοιπόν που θα δώσει το πλεονέκτημα να κάνεις μία, έστω και μη απόλυτα παραγωγική επένδυση, για να έχεις κάποιο κοινωνικό όφελος ή κάποιο πολιτιστικό ή κάπως να σταθείς οικονομικά, όταν δεν έχεις τα λειτουργικά σου έξοδα;

Το 3ο, και το αναφέρω επειδή σ' αυτό ακριβώς στηρίχτηκαν, πιστεύω, όλες οι εισηγήσεις το πρωί, είναι το θέμα της λαϊκής συμμετοχής. Αυτό που αναφέρθηκε σαν συλλογική συνείδηση, σαν κοινωνική συναίνεση και με τόσες άλλες μορφές, είναι η

βάση του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος και εδώ πιστεύω ότι έχουμε μία πολύ μεγάλη υποχώρηση.

Αυτή τη στιγμή γίνεται μία ενσυνείδητη προσπάθεια από την κυβέρνηση, με την οικονομική της πολιτική, να κλειστεί ο άλλος στο σπίτι του, να μη συμμετέχει, ο άνεργος να ψάχνει για δουλειά και ο εργαζόμενος να ψάχνει για δεύτερη δουλειά, γιατί δεν βγαίνει το εισόδημα. Ακόμα πιστεύω ότι η τοπική αυτοδιοίκηση, έστω και εάν ξεπερνούσε όλα αυτά, στην υλοποίηση είναι η τελευταία που θα είχε χρηματοδότηση.

Αποφεύγεται συστηματικά η τοποθέτηση επάνω στο πως θα πάνε οι δημόσιες επιχορηγήσεις, πώς θα κατενεμηθούν, τι αναδιανομή θα γίνει της φορολογίας. Αντίθετα, στροφή στη δημοτική επένδυση ακούσαμε το πρωί, από το σύμβουλο του υπουργείου Οικονομικών στη συνεταιριστική και στην ιδιωτική, μα και οι 3 αυτές επενδύσεις είναι αδύνατες.

Και από την προηγούμενη εισήγηση του Πάνου Τότσικα αλλά και απ' αυτά που είπαμε, είναι σαφέστατο πως πάει να οπισθοχωρήσει αυτό το κράτος πρόνοιας, το κράτος που κοιτάζει και την κοινωνική πλευρά. Εγώ θα θέσω και ένα βασικό ερώτημα ακόμα: γιατί από τα ΕΟΚικά προγράμματα γίνεται χρηματοδότηση μόνον της μελέτης και δεν γίνεται της υλοποίησης; μήπως και αυτό το «μελετάω - μελετώ», είναι αποπροσανατολιστικό και μερικές φορές καθυστερεί τις διεκδικήσεις του λαού, περιμένοντας ότι κάποια μελέτη θα τελειώσει; το Πέραμα, όπως είδατε στο VIDEO, έχει έναν μόνο δρόμο: με 15-20 επικίνδυνες χρήσεις. Ο 2ος δρόμος μελετιέται 12 χρόνια τώρα. Μετά από 12 χρόνια, η μελέτη του δρόμου αποδείχθηκε λανθασμένη. Καθυστερούν δηλαδή οι διεκδικήσεις του κόσμου για τη λύση βασικών προβλημάτων με την έννοια του μελετάω. Μελετάω και μπορώ να εξακολουθώ να μελετάω.

Θα ήθελα να δώσω έτσι μια εικόνα της πόλης, αν και πιστεύω ότι το VIDEO άγγιξε όλα τα βασικά σημεία. Είμαστε πράγματι οι δυτικοί των δυτικών στο λεκανοπέδιο. Και οι δυτικοί των δυτικών και ως προς τη γεωγραφική θέση, αλλά και ως προς τον χαρακτηρισμό. Μία σειρά από επικίνδυνες χρήσεις, άχρηστες χρήσεις για την πρωτεύουσα, έχουν συσσωρευθεί σ' αυτή την πόλη.

Όπως είδατε υπάρχουν οι εγκαταστάσεις πετρελαιοειδών, εγκαταστάσεις που καταλαμβάνουν στο κέντρο της πόλης 300 στρέμματα, όταν όλο το υπόλοιπο Πέραμα είναι δύομισυ χιλιά-

δες στρέμματα. Η πόλη δημιουργήθηκε από αυθαίρετα και εξακολουθεί να προχωράει η αυθαίρετη δόμηση με όλες αυτές τις πρακτικές που ξέρετε: μια ψήφος την παραμονή των εκλογών και η αστυνομία επέτρεπε να χτιστεί μια πλαγιά ολόκληρη. Έχουμε ακόμα 1.500 οικογένειες που ζουν σε άθλιες συνθήκες όπως τις είδατε.

Στο Πέραμα ακόμα βρίσκεται και η χωματερή του Σχιστού που έχει γεμίσει εδώ και 3 χρόνια με υγειονομικούς κινδύνους για τους τριγύρω κατοίκους. Εκεί γίνεται το εργοστάσιο του πρώην βιολογικού καθαρισμού, γιατί στην πορεία από βιολογικός καθαρισμός έγινε πρωτογενής καθίζηση, εκεί μεταφέρθηκε πριν από 3-4 χρόνια όλο το εμπορικό λιμάνι του Πειραιά και ο Πειραιάς βέβαια ομόρφηνε αλλά κάποιος άλλος πήρε το βάρος. Ακόμα να πούμε ότι στο Πέραμα γίνεται η διακίνηση εκρηκτικών και ευφλέκτων για όλη τη νησιωτική Ελλάδα και από 6.500 χιλιόμετρα παραλία ο δήμος δεν διαθέτει ούτε ένα μέτρο θάλασσα.

Μετά απ' αυτά που είπαμε ίσως να δημιουργηθεί το ερώτημα γιατί εμείς κάνουμε το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα. Πιστεύουμε ότι το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα, αν λειτουργήσει στην κατεύθυνση συνειδητοποίησης του κόσμου και ενεργοποίησής του, με ταυτόχρονη επεξεργασία των θέσεων που έχει το λαϊκό κίνημα της περιοχής και δυνάμωμα αυτού του κινήματος, μπορεί να παίξει έναν αποφασιστικό ρόλο. Να έχουμε δηλαδή αποτέλεσμα στις διεκδικήσεις των κατοίκων, που ίσως ήταν πιο ασυντόνιστες στο προηγούμενο διάστημα και τώρα μετά και από μία επιστημονική τεκμηρίωση, μπορεί να έχουμε πολύ καλύτερο αποτέλεσμα.

Να πω για παράδειγμα ότι στο Πέραμα, το γενικό πολεοδομικό που μας ήρθε τον Γενάρη του '86, είναι η 6η πολεοδομική μελέτη που έχει γίνει. Εφαρμόστηκε; και γιατί δεν εφαρμόστηκε;

Ακόμα σαν χαρακτηριστικά της πόλης να πω ότι το 83% του πληθυσμού είναι εργατοϋπάλληλοι, ότι το ποσοστό ανεργίας μετρημένο περίπου με πολύ καλούς δείκτες, είναι στο 22,3%, και η απασχόληση της γυναίκας, που κυμαίνεται στο 28%-29% πανελλαδικά, στο Πέραμα είναι μόλις 14%. Δείκτες που δείχνουν ακόμα μια φορά την υποβάθμιση που υπάρχει.

Πιστεύω ότι η πορεία μας σε αυτό τον χρόνο, με το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα, βοήθησε ακριβώς στο να δυναμώ-

σουμε το διεκδικητικό μας αγώνα. Η πρόοδος που έγινε σε μια σειρά από πράγματα, δεν επιτεύχθηκε από την καλή μελέτη. Έγινε γιατί ασκήθηκε η κατάλληλη πίεση στους αρμόδιους φορείς. Και αυτή η πίεση ήταν δυναμική, είχε τη συναίνεση του κόσμου και είχε και την ενότητα του κόσμου, γιατί ξέχασα να σας πω ότι μαζί με όλα τα κακά έχουμε και ένα καλό: τα μεγάλα και πολλά προβλήματα, ενώνουν τον κόσμο και οι αποφάσεις του δημοτικού συμβουλίου, για όλες αυτές τις μεγάλες κινητοποιήσεις, και για το οικιστικό και για τα καζάνια και για το κυκλοφοριακό είναι ομόφωνες. Και υπάρχει μια συμπαρατάξη στη διεκδίκηση όλων αυτών των προβλημάτων. Ευχαριστώ.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον δήμαρχο Περάματος, θα περάσουμε στο 3ο και τελευταίο Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα που παρουσιάζεται σήμερα από τον δήμαρχο Ανωγείων, τον κύριο Γεώργιο Κλάδο.

Κλάδος: Αγαπητοί φίλοι, πιστεύω ότι η προβολή του βίντεο που είδαμε προ ολίγου, θα διευκολύνει αρκετά και θα συντομεύσει και την παρέμβαση αυτή, για να υπάρξει και δυνατότητα χρόνου συζήτησης.

Θα ήθελα να σας πω ότι αυτή η προσπάθεια έχει ξεκινήσει από πολύ παλιά, τα πρώτα της ψήγματα θα μπορούσε κανείς να πει ότι βρίσκονται ακόμα πριν τη δικτατορία, αλλά μορφοποιούνται αμέσως μετά τη δικτατορία που ξαναεπανήλθε η ίδια δημοτική αρχή, και συνεχίζει να είναι η ίδια μέχρι σήμερα, γεγονός που, ανάμεσα στα όποια αρνητικά, έχει και το πλεονέκτημα της συνέχειας της προσπάθειας προς την ίδια κατεύθυνση, πλουτισμένη με τα καινούργια στοιχεία που δημιούργησαν οι καινούργιες συνθήκες που διαμορφώθηκαν στη χώρα μετά τη μεταπολίτευση.

Το πρόβλημα, πραγματικά, για την περιοχή, όχι μόνον των Ανωγείων, αλλά για ολόκληρη τη βόρεια περιοχή του Ψηλορείτη, και πιστεύω για πάρα πολλές περιοχές στην υπόλοιπη Ελλάδα που έχουν περίπου τα ίδια στοιχεία ανάπτυξης, βρίσκεται σε ένα κρίσιμο και οριακό σημείο· ότι δηλαδή παρά τα επανειλημμένα κύματα αποδημίας και στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, υπάρχει ακόμα ένα σημαντικό ανθρώπινο δυναμικό που μπορεί να επιτρέψει την υλοποίηση ενός προγράμματος τοπικής ανάπτυξης που θα επιχειρήσει να μεταβάλλει τα δυσμενή

αυτη τη στιγμή δεδομένα, όσον αφορά τα οικονομικά στοιχεία της περιοχής.

Η μεν γεωργία ουσιαστικά έχει καταρρεύσει και είναι απλώς ζήτημα χρόνου να κλείσει ο κύκλος της ζωής των ανθρώπων που ασχολούνται μ' αυτήν σήμερα. Δεν υπάρχουν νέοι άνθρωποι που να επιδίδονται σε γεωργικές καλλιέργειες και η κτηνοτροφία, στο μεγαλύτερο μέρος της, συντηρείται μόνον από τις επιδοτήσεις, που όπως θα ξέρουν όσοι κατάγονται από κτηνοτροφικές περιοχές, σ' αυτή τη φάση, τουλάχιστον, προέρχεται από πολλά ταμεία και είναι πολύ σημαντικές.

Το ίδιο φαινόμενο μπορούμε να πούμε πως παρατηρείται για τα υφαντά που περνάνε μια κρίση λόγω της αλλαγής των προτιμήσεων των τουριστών προς άλλα πράγματα, αλλά και της εισαγωγής πανομοιότυπων πραγμάτων από το HONG KONG και την Σιγκαπούρη. Και αυτό μπορεί να σας φανεί παράξενο, αλλά στα καταστήματα των Ανωγείων έχουν κάνει την εμφάνισή τους τέτοια είδη και τέτοια αντικείμενα που πωλούνται σαν τοπικής παραγωγής.

Ξεκινώντας λοιπόν απ' αυτή την αντίληψη, εξασφαλίσαμε με τη συνεργασία της υπηρεσίας περιφερειακής ανάπτυξης της Κρήτης, από το 1977, την εκπόνηση του 1ου αναπτυξιακού προγράμματος, σχεδίου προγράμματος θα μπορούσαμε να το πούμε, για τον δήμο Ανωγείων. Το πρόγραμμα αυτό προέβλεπε μια παρέμβαση στην περιοχή διάρκειας από 5 μέχρι 12 χρόνια, ανάλογα με τον ρυθμό και την ταχύτητα χρηματοδότησης αυτού του έργου. Και αυτό το πρόγραμμα συμπληρώθηκε στη συνέχεια από μια συμπληρωματική δουλειά που έγινε από μια ομάδα μελετητών σε συνεργασία με το υπουργείο Νέας Γενιάς· και πάνω σ' αυτό το δεύτερο πρόγραμμα βασίστηκε η μεγάλη προγραμματική σύμβαση που υπογράψαμε με τον ΕΟΤ από το 1985, πριν από τις εκλογές του '85, γεγονός που επέτρεψε τη χρηματοδότηση όλων των έργων που ενταχθήκανε σ' αυτήν την προγραμματική σύμβαση από τα Μ.Ο.Π.

Σαν αποτέλεσμα, ο δήμος Ανωγείων εξισφάλισε το μεγαλύτερο κατά κεφαλή ποσοστό χρηματοδότησης από τα Μ.Ο.Π., από όλο το ΜΟΠ της Κρήτης. Είναι φανερό ότι η διαδικασία για τη λειτουργία και την ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας, αντιμετωπίζει αρκετά σοβαρές δυσκολίες. Αντιμετωπίζει προβλήματα σύνθετα, αφού είναι μια προσπάθεια που σαφώς υπερέβαινε τις δυνατότητες της υποδομής που είχε ο δήμος όταν ξεκί-

νησε, αλλά και τις δυνατότητες της υποδομής που έχει σήμερα, που τα πράγματα σαφώς είναι καλύτερα απ' ό,τι ήταν τότε. Το ξεκίνημα μιας αντίληψης αλλιώςτικής για το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης· η διεκδίκηση δηλαδή, όχι μόνον διακηρυκτικά, αλλά και με την καθημερινή πρακτική, να μετατραπεί ο δήμος Ανωγείων σε τοπική εξουσία που θα έχει λόγο για όλα τα τοπικά προβλήματα, νομίζω πως στάθηκε ένας λόγος αποφασιστικός που μπορεί σήμερα ο δήμος να παίζει αυτόν τον ρόλο που διεκδικεί και που δεν περιμένει απλώς να του δοθεί με κάποια νομοθετική ρύθμιση και με κάποιο υπουργικό διάταγμα.

Θα ήθελα εδώ να προσθέσω ότι η προσπάθεια αυτή βοηθήθηκε σημαντικά από μία επιτυχία που είχε ο δήμος Ανωγείων σε συνεργασία με τα κοινωνικά προγράμματα της ΕΟΚ, εξασφαλίζοντας ένα πενταετές πρόγραμμα για την καταπολέμηση της φτώχειας, όπως λέγεται. Είναι ένα πρόγραμμα πειραματικό. Στην Ελλάδα υπάρχουν 7 τέτοια προγράμματα, από τα οποία τα 2 μόνον είναι αγροτικά: το ένα είναι του δήμου Ανωγείων και το άλλο είναι της κοινότητας Ευδήλου και των περιοχών των χωριών της Ικαρίας.

Αυτό, παρά το γεγονός πως δεν ήταν πολύ τρομερά τα ποσά — πρόκειται περίπου για 39.000.000 δραχμές στα 5 χρόνια του προγράμματος, από τα οποία τα μισά θα καταβάλλει ο δήμος — μας έλυσε κυριολεκτικά τα χέρια για να εξασφαλίσουμε τη δημιουργία των προϋποθέσεων που θα μας επέτρεπαν να κάνουμε τα βήματα που ακολούθησαν μετά απ' αυτή τη σημαντική για τον δήμο Ανωγείων επιτυχία, του οποίου τα οικονομικά, δεν υπερβαίνουν τα τακτικά του έσοδα, δεν υπερβαίνουν τα 15.000.000 τον χρόνο.

Αυτό καταλαβαίνετε πόσο είναι δεσμευτικό φυσικά για τις άλλες δραστηριότητες και πρωτοβουλίες, αλλά που ωστόσο δίνει και το μέτρο του τι μπορεί να κάνει η τοπική αυτοδιοίκηση όταν έχει σαφείς στόχους, όταν ξέρει ποια κατεύθυνση να ακολουθήσει και με ποιους τρόπους και με ποια μεθοδολογία να το κάνει αυτό. Θα ήθελα εδώ να πω ότι όλη αυτή η διαδικασία έχει καταλήξει σήμερα στη δημιουργία ενός αναπτυξιακού κέντρου — μερικά στοιχεία τα ακούσατε ήδη στη διάρκεια της προβολής του βίντεο. Το Αναπτυξιακό Κέντρο έχει τη μορφή της ανώνυμης εταιρίας και σήμερα, ακριβώς σήμερα, είναι συμπρωματικό, δεν ξέρω, κατατίθεται στη νομαρχία η απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, οι αποφάσεις των άλλων κοινοτή-

των που έχουν μέχρι τη στιγμή αυτή εκδηλώσει συμμετοχή και προχωρούμε άμεσα στη συγκρότησή της.

Η ανώνυμη εταιρία, για τα πρώτα τουλάχιστον 5 χρόνια, προβλέπει να έχει επιδοτήσεις και ενισχύσεις για να εξασφαλίσει τα προβλεπόμενα έξοδα, αλλά ταυτόχρονα, από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας της, προβλέπει σιγά σιγά να γίνεται οικονομικά αυτοδύναμη και όταν πια θα περάσει αυτό το χρονικό διάστημα, με βάση τουλάχιστον τον προγραμματισμό και την αντίληψη που έχουμε διαμορφώσει, θα είναι σε θέση να καλύπτει το μεγαλύτερο τουλάχιστον μέρος, για να μην πούμε το συνολικό μέρος, των απαιτούμενων δαπανών, από πόρους που θα έχει δημιουργήσει η δραστηριότητα της αναπτυξιακής εταιρίας.

Θα ήθελα να πω ότι πριν ακόμα αρχίσει να λειτουργεί η εταιρία, είχαμε αναπτύξει ένα σημαντικό αναπτυξιακό πρόγραμμα που αφορούσε την κτηνοτροφία και τη γεωργία, παροτρύνοντας και βοηθώντας έμπρακτα, με τις μελέτες και με όσες δουλειές μπορούσαμε να κάνουμε, τους κτηνοτρόφους και τους γεωργούς για να επωφεληθούν από την οδηγία 797 της ΕΟΚ. Δυστυχώς, υπάρχουν μεν οι ιδιώτες, οι γεωργοί, οι κτηνοτρόφοι, οι παραγωγοί που την επωφελούνται, αλλά έχω την αίσθηση ότι η τοπική αυτοδιοίκηση σαν θεσμός δεν επωφελείται όσο χρειάζεται απ' αυτό το σημαντικό εργαλείο για να αξιοποιηθούν στο μέγιστο οι μεγάλες δυνατότητες που έχουν χιλιάδες νέοι άνθρωποι να ωφεληθούν απ' αυτό το πολύ σημαντικό πρόγραμμα.

Σημαντικό στοιχείο αυτής της προσπάθειας που κάνουμε αυτή τη στιγμή, είναι η συνεργασία μας με τον ΕΟΜΜΕΧ. Ετοιμαζόμαστε, μόλις κατατεθεί και αρχίσει να λειτουργεί τυπικά με τη μορφή της Α.Ε. η επιχείρηση, να υπογράψουμε ένα τριετές πρόγραμμα, απ' αυτά που το πρωί σας είπε ο κύριος Μπεντενιώτης, για να αντιμετωπίσουμε το κομμάτι αυτό της δραστηριότητας του ΕΟΜΜΕΧ στην περιοχή των Ανωγείων.

Θα ήθελα πριν τελειώσω να σταθώ στα θέματα της χρηματοδότησης και σε κάποιες άλλες σκέψεις και να εκφράσω κάπως διαφορετικές αντιλήψεις από συναδέλφους, που μίλησαν και το πρωί και το απόγευμα. Θα ήθελα δηλαδή να πω ότι πρώτα απ' όλα, και με τα σημερινά δεδομένα και με τους περιορισμούς και τις ελλείψεις που υπάρχουν στα οικονομικά της χώρας, νομίζω ότι εάν η τοπική αυτοδιοίκηση, με την παρουσία που έχει στα νομαρχιακά συμβούλια, ασκήσει σημαντική πίεση προς αυτά και ζητήσει από το υπουργείο εθνικής οικονομίας, από το

υπουργείο εσωτερικών και από το υπουργείο γεωργίας να προσανατολιστούν τα προγράμματα προς μια άλλη λογική και προς μια άλλη αντίληψη για την περιφερειακή και την τοπική ανάπτυξη, θα είναι δυνατόν να εξευρεθούν οι απαραίτητοι, ή εν πάση περιπτώσει ένα μέρος από τους πόρους, που θα επιτρέψουν τη χρηματοδότηση αυτών των προγραμμάτων.

Και αυτό, ασφαλώς δίνει τη δυνατότητα, όταν εξασφαλιστεί αυτή η 1η βάση των πόρων, να εξασφαλιστούν από διάφορες πηγές της Ευρωπαϊκής κοινότητας, με συμμετοχή αντίστοιχη της τοπικής αυτοδιοίκησης, επίσης σημαντικά κονδύλια.

Εμείς έχουμε φέτος το δεύτερο πρόγραμμα από το κοινωνικό ταμείο, το τρίτο μάλλον. Το πρώτο το είχαμε μαζί με την Ε.Ε.Τ.Α.Α., όσον αφορά την επιμόρφωση του προσωπικού που θα χρησιμοποιήσουμε στο κέντρο — προχωράει ήδη με πολύ καλούς ρυθμούς η δημιουργία — των ανοσοποιητικών υλικών. Είναι μια μονάδα πρωτοποριακή, που στην τελική της φάση θα απασχολεί πάνω από 20 άτομα, και δεν είναι απλώς μία φαντασίωση. Αυτή τη στιγμή, παρά το ότι δεν υπάρχει ούτε ο φορέας, ούτε η επιχείρηση με τη μορφή τη νομική, παράγει ήδη τα πρώτα φάρμακα και μάλιστα είναι τέτοιας υψηλής ποιότητας και τέτοιας καλής ας πούμε ανταγωνιστικότητας, και από τιμή και από υψηλές τεχνικές προδιαγραφές, ώστε έχουμε ήδη την πρώτη παραγγελία από μια επιχείρηση των Βρυξελλών, που δεν είναι βέβαια εντυπωσιακά μεγάλη, αλλά είναι παρά πολύ ενθαρρυντική. Και το υπουργείο γεωργίας έχει κάνει επανειλημμένες παραγγελίες, οι οποίες έχουν καλυφθεί στο σύνολό τους από τη μικρή μονάδα που έχει ήδη δημιουργηθεί στα Ανώγεια και που ελπίζουμε ότι σύντομα θα αρχίσει και η υπόλοιπη κατασκευή της.

Νομίζω λοιπόν ότι το πρόβλημα της χρηματοδότησης χωρίς να είναι απλό, μπορεί να προωθηθεί με μια άλλη αντίληψη για το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης. Είναι φανερό ότι δεν μπορεί να λυθεί ούτε μόνο με τις προγραμματικές συμβάσεις, ούτε μόνο με διαδικασίες επιλογής κάποιων προγραμμάτων. Υποχρεωτικά, στην αρχή, κάποιες τέτοιες επιλογές θα γίνουν, αλλά πραγματικά βλέπουμε ότι μέσα από τα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα, η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να παίξει έναν άλλο ρόλο. Είναι φανερό ότι αυτό πρέπει να συνοδευτεί και μάλιστα όσο γίνεται πιο γρήγορα, με τη μεταφορά όχι μόνον των πόρων αλλά και των αρμοδιοτήτων στον Α' βαθμό αυτοδιοίκη-

σης και την ολοκλήρωση της διαδικασίας για τον Β' βαθμό αυτοδιοίκησης με αιρετά νομαρχιακά συμβούλια.

Χωρίς αυτή τη διαδικασία, όλα αυτά τα προγράμματα, όποια βήματα και όποιες επιτυχίες και να έχουν τοπικά, είναι φανερό ότι θα βρίσκονται πίσω. Νομίζω όμως ότι είναι ανάγκη να επιτύχουν αυτά τα προγράμματα που έχουν ξεκινήσει, γιατί θα αποτελέσουν πρώτο πειστικό παράδειγμα και για τις υπόλοιπες κοινότητες και για τους κατοίκους των υπόλοιπων περιοχών, και ταυτόχρονα θα αποτελέσουν και ένα πάρα πολύ σημαντικό όπλο στα χέρια της ίδιας της τοπικής αυτοδιοίκησης, για να διεκδικήσει πιο αποτελεσματικά το αίτημά της να παίζει το ρόλο της τοπικής κυβέρνησης στην κάθε περιοχή.

Και όσον αφορά τα μεσογειακά προγράμματα, θα ήθελα να πω ότι, παρά τον τρόπο που έγιναν, και ιδιαίτερα το πρόγραμμα της Κρήτης, που κυριολεκτικά μας επεβλήθη εκ των άνω, και στο οποίο, στην πρώτη τουλάχιστον φάση, δεν επιδέχονταν κανενός είδους συζήτηση για τα αρμόδια υπουργεία, παρά τις βελτιώσεις που έγιναν μετά, με την παρέμβαση και της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά κυρίως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, πάντα νομίζω πως υπάρχουν αρκετά περιθώρια, υπάρχουν σημαντικά κονδύλια τα οποία χειρίζονται τα κεντρικά υπουργεία. Το πρώτο ο υφυπουργός Γεωργίας έδωσε ένα δείγμα ως προς το από που μπορούν να αντληθούν πόροι γι' αυτά τα προγράμματα.

Νομίζω λοιπόν ότι εάν προσανατολιστούμε σε μια τέτοια κατεύθυνση υλοποίησης μεν αυτού που υπάρχει αυτή τη στιγμή, αλλά και αγωνιστικής διεκδίκησης αυτού που ζητάμε, δεν πρέπει να έχουμε καμιά αμφιβολία ότι το αποτέλεσμα θα μας οδηγήσει σε μια θετική πορεία.

Συντονιστής: Θέλω να παρακαλέσω τον κ. Στογιώργη, δήμαρχο Νέων Μουδανιών, που μάλιστα είναι ένας από τους πρώτους αναπτυξιακούς συνδέσμους της βόρειας Ελλάδας, να μας δώσει συνοπτικά την εμπειρία του.

Στογιώργης: Μετά απ' όλα όσα βαρυσήμαντα και πολυσήμαντα ακούσαμε από τους ομιλητές, βεβαίως εγώ, με μία πολύ μικρή παρουσίαση, θα σας δείξω το ξεκίνημα του δικού μας αναπτυξιακού συνδέσμου, του αναπτυξιακού συνδέσμου που είναι στα πρώτα του βήματα και ακόμη — ακόμη δεν έχει ούτε καν ονομασία, τον λέμε ο αναπτυξιακός σύνδεσμος της 4ης γεωγραφικής

κής ενότητας, όπως την προέβλεπε η υπουργική απόφαση κατ' επιταγήν του 1416.

Όταν ξεκινήσαμε την προσπάθειά μας στην αρχή του χρόνου, πίστευα προσωπικά ότι όλη Ελλάδα έχει κατακλυσθεί από αναπτυξιακούς συνδέσμους, όλοι οι δήμοι και οι κοινότητες φτιάχνουν αναπτυξιακά προγράμματα — τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα — και θεωρούσα εμάς σαν ουραγούς.

Σιγά σιγά, και σήμερα βεβαίως το διαπιστώνω με μεγάλη υπερηφάνεια ότι και εμείς μπορούμε να συγκαταλεχθούμε μεταξύ των πρωτοπόρων, παρόλο ότι ακούσαμε εμπειρίες έντεκα χρόνων. Η περιληπτική αυτή αναφορά την οποία θα κάνω, δεν έχει σαν στόχο να εμπλουτίσει τις γνώσεις σας, όσον αφορά τους τρόπους αντιμετώπισης αναπτυξιακών προβλημάτων, αλλά η φιλοδοξία μας είναι να κάνουμε, έστω και μ' αυτόν τον τρόπο, γνωστή την ύπαρξή μας, να προδιαγράψουμε όσο αυτό είναι δυνατό τα προβλήματά μας, να ζητήσουμε τη βοήθεια όσων το μπορούν, μιας και όντας ακόμη στο ξεκίνημά μας, όπως θα λέγαμε με τελειώς λαϊκά λόγια, βράζουμε ακόμη στο ζουμί μας, συζητώντας τα πάντα αναμεταξύ μας, χωρίς να μπορούμε να δώσουμε λύσεις με την υποδομή που έχουμε.

Όπως σας είπα και προηγουμένως, ο αναπτυξιακός σύνδεσμος, δημιουργήθηκε κατ' επιταγή του άρθρου 23 του νόμου 1416 του '84, και από την ανάγκη η οποία υπήρχε να αντιμετωπίσουμε διάφορα προβλήματα, ακόμη και ρουτίνας, στην περιοχή μας.

Δημιουργήθηκε στην 4η γεωγραφική ενότητα όπως σας είπα, στην οποία συμπεριλαμβάνεται ένας δήμος και 10 κοινότητες, συνολικού πληθυσμού, σύμφωνα με τα στοιχεία τα στατιστικά του 1981, 10.000 περίπου κατοίκων. Από τις κοινότητες αυτές οι 9 ίδρυσαν στις αρχές του '87 τον αναπτυξιακό σύνδεσμο. Αυτές είναι ο δήμος Νέων Μουδανιών, και οι κοινότητες Ολύθνου, Πορταριάς, Σημάντρων, Αγίου Παντελεήμονα, Ζωγράφου, Διονυσίου, (Φλογητών) και Νέων Πλαγίων. Δεν συμμετέχουν οι κοινότητες Νέας Ποτίδαιας και Άγιου Μάμα. Ο πληθυσμός λοιπόν του αναπτυξιακού συνδέσμου, σύμφωνα πάντα με την απογραφή του 1981, είναι περίπου 8.500 κάτοικοι.

Η περιοχή συνδυάζει σχεδόν όλες τις οικονομικές δραστηριότητες που μπορούν να αναπτυχθούν σε έναν τόπο και να συντελέσουν αποφασιστικά στην ανάπτυξή του. Είναι δηλαδή σε μεγάλο βαθμό αναπτυγμένη η γεωργία, η αλιεία π.χ. παρουσιά-

ζει πολύ μεγάλες δυνατότητες εάν σκεφτεί κανείς ότι χωρίς σχεδόν καμία υποδομή, διακινούνται από τη σκάλα των Νέων Μουδανιών το 40% περίπου της Πανελλήνιας παραγωγής Γαύρου. Η βιοτεχνία αναπτύσσεται ικανοποιητικά, κύρια στην κατασκευή γεωργικών μηχανημάτων, ενώ ανθεί το εμπόριο σε σχέση με τον υπόλοιπο νομό.

Κατασκευάζονται αυτή την εποχή, εκτός από την ιχθυόσκαλα και εμπορικό λιμάνι, που πιστεύουμε ότι θα δώσει άλλη ώθηση στην εμπορική κίνηση της περιοχής. Επίσης, προβλέπεται Μαρίνα ελιμενισμού τουριστικών σκαφών. 7 χιλιόμετρα αμμώδους ακτής δίνουν αρκετά μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης τουρισμού στην περιοχή. Παράλληλα με όλα αυτά, υπάρχει και πλούσια πολιτιστική δραστηριότητα, που εκδηλώνεται σχεδόν με όλους τους πρόσφορους τρόπους, και που είτε οι πρόσφυγες, που κύρια κατοικούν στην περιοχή, αναπτύσσουν αυτή τη δραστηριότητα την πολιτιστική για να μην ξεχάσουν τις χαμένες πατρίδες, ή οι γηγενείς προσπαθούν να διατηρήσουν νωπές τις μνήμες ενός αρκετά αξιόλογου παρελθόντος.

Γνήσιοι μάρτυρες της πολιτιστικής αυτής κληρονομιάς ορθώνονται ορισμένα, κατεστραμμένα δυστυχώς, βυζαντινά κτίσματα, ένα ρώσικο μετόχι, και μερικά κοληγόσπιτα που χρήζουν όλα συντήρησης και διατήρησης.

Προσπαθώντας να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματά μας, και μετά από πολλές συζητήσεις, αποφασίσαμε τη σύνταξη ενός τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος, αφού πρώτα εκτιμήσαμε την υπάρχουσα κατάσταση.

Αυτή την εποχή συντάσσεται η έκθεση της υπάρχουσας κατάστασης. Εκτός όμως από αυτήν τη δραστηριότητα, δεν μένουμε με δεμένα τα χέρια, προσπαθούμε ζητώντας είτε από την νομαρχία είτε από άλλους φορείς, όπως την Ε.Ε.Τ.Α.Α., να μελετήσουν ορισμένα από τα προβλήματά μας, είτε αυτό είναι το θέμα της αποκομιδής των απορριμμάτων, του κοινού σκουπίδοτοπου, της αποκομιδής βοθρολυμμάτων, της δημιουργίας διαφόρων υπηρεσιών για να αντιμετωπίσουν τέτοια καθημερινά προβλήματα.

Ήδη, εμφανίζονται διάφορες προτάσεις μέσα από την έκθεση που κάνει την εκτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης. Έτσι, μέσα από τον τομέα γεωργία, βλέπουμε ότι υπάρχει έλλειψη αρδευτικών έργων και έλλειψη ακόμη της γνώσης του υδάτινου δυναμικού της περιοχής. Θα μπορούσε ίσως μια μελέτη να μας

δώσει τη δυνατότητα να σκεφτούμε και εμείς ανάλογα προγράμματα αρδευτικών έργων, όπως είδαμε από προηγούμενους ομιλητές.

Επίσης, έλλειψη συσκευαστηρίου οπωροκηπευτικών. Μας δίνει αφορμή να κάνουμε τη σκέψη για μελέτη αποθηκευτικών χώρων, συσκευαστηρίων, για την τυποποίηση, διακίνηση και εμπορία των αγροτικών προϊόντων. Για τον τουρισμό μπορούν να προβλεφθούν διάφορα πράγματα, μέχρι και ανάπτυξη νέων τουριστικών εγκαταστάσεων σε δημοτικούς και κοινοτικούς παραθαλάσσιους χώρους.

Καταλήγοντας, θα ήθελα να παρατηρήσω, ότι τα προβλήματα είναι πολλά, αλλά υπάρχουν και λογικές λύσεις που σίγουρα προωθούν την ανάπτυξη της περιοχής. Όρεξη για δουλειά από όλους μας υπάρχει. Εκείνο που μας λείπει, είναι οι βασικές τεχνικές γνώσεις ή και η τεχνοκρατική βοήθεια, καθώς και οι οικονομικοί πόροι για να προχωρήσουμε στην πολυπόθητη ανάπτυξη.

Επίσης, δεχόμαστε αυτό που είπε το πρωί ο κύριος Μαϊστρος, ότι όλα ξεκινούν από την πληροφόρηση, από τη δημοσιοποίηση των προβλημάτων, και έτσι προγραμματίζουμε και ημερίδα στην περιοχή μας. Τελειώνω, κάνοντας έκκληση απ' αυτό το βήμα, και είμαι σίγουρος ότι θα υπάρξει ανάλογο ενδιαφέρον, για υποστήριξη της πράγματι αξιόλογης προσπάθειάς μας από τους παρευρισκόμενους στην αίθουσα αυτή.

Πιστεύουμε επίσης ότι έχουμε πολλά να διδαχθούμε από την εμπειρία όλων όσοι πρώτοι ξεκίνησαν στο παρελθόν παρόμοιες προσπάθειες. Ευχαριστώ.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον κ. Πάνο Στογιώργη, δήμαρχο Νέων Μουδανιών. Παρακαλούμε τον δήμαρχο Νίκαιας, τον κύριο Λογοθέτη να έρθει στο βήμα.

Λογοθέτης: Αγαπητοί συνάδελφοι και φίλοι, πραγματικά παρακολούθησα την εμπειρία που φέρνουν οι προτάσεις των συναδέλφων γύρω από τα Τοπικά αναπτυξιακά Προγράμματα, που φανερώνουν τις δυνατότητες, την πρωτοβουλία, τη διάθεση για αγώνα για τη λύση μιας σειράς προβλημάτων, και την ικανότητα που έχουν πολλές δημοτικές αρχές και γενικά η τοπική αυτοδιοίκηση σήμερα στη χώρα μας, να διαμορφώνει προτάσεις.

Το πρόβλημα που θα ήθελα να θέσω εδώ είναι: ποιες διαδικα-

σιες απαιτούνται και ποιες προϋποθέσεις πρέπει να υπάρχουν για να γίνουν αυτές οι προτάσεις πράξη. Και φυσικά θα ήθελα να πω ορισμένα πράγματα γύρω από αυτά τα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα και τα Μ.Ο.Π. και λίγο θα ήθελα να αναφερθώ στα Μ.Ο.Π. Αττικής, εάν υπάρχει, και πρέπει να υπάρχει γιατί έχω δει μια έκθεση, και θα ήθελα να αναφερθώ στον τρόπο που συντάχθηκαν.

Πρώτα πρώτα μια διατύπωση: Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα, ή υπόβαθρο για τη σύνταξη τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων, πιστεύω ότι υπάρχει σε κάθε νομό. Εάν ψάξουμε τα αρχεία των δήμων μας, από πολλά χρόνια πριν, θα δούμε προτάσεις, μελέτες, αποφάσεις δημοτικών συμβουλίων. Πέρα απ' αυτό, υπάρχει εκείνη η περιλάλητη επιχείρηση «Πολεοδομικής ανασυγκρότησης», που βαρύνδουπα μας είχε απασχολήσει απ' το '82 και μετά, δημιουργήθηκαν θαυμάσιες προτάσεις, πολλές φορές τεχνοκρατικές, πολλές φορές με κάποια αντίθεση με τους δήμους μας, ψηφίστηκαν και υπογράφηκαν γενικά πολεοδομικά, εντάχθηκαν στο σχέδιο χιλιάδες στρέμματα, τουλάχιστον στο νομό Αττικής, απ' ότι ξέρω, πρέπει να ξεπερνάνε τις 37.000 στρέμματα που έχουν ενταχθεί και ίσως και παραπάνω.

Δεκάδες χιλιάδες στρέμματα και το πρόβλημα είναι ότι αυτή τη στιγμή έχουμε ένα σοβαρό πρόβλημα ανάπτυξης, οξύτατο. Στην Αττική άρχισαν να παρουσιάζονται προβλήματα μεγάλης έκτασης, όπως είναι η έλλειψη νερού, το πρόβλημα της ρύπανσης, που έχει φτάσει στο αποκορύφωμα, και παράλληλα βλέπουμε ότι υλοποιούνται προτάσεις μέσα στα ΜΟΠ που είναι σε αντίθεση με το λαϊκό κίνημα.

Θέλω να πω δηλαδή, συγκεκριμένα, ότι ενώ μπαίνουν μπροστά μας, σοβαρά αναπτυξιακά προβλήματα για λύση, τα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα όπου γίνονται, απασχολούν μια σειρά συναδέλφων επιστημόνων κλπ., κάνουν μια προσπάθεια, μια αξιόλογη δουλειά. Όμως δεν είναι μόνον αυτά που υπάρχουν, που γίνονται αυτή τη στιγμή, υπό την μορφή των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων. Τι θα γίνει μ' αυτό το υλικό που έχουμε μαζέψει στα γενικά πολεοδομικά σχέδια, με προτάσεις συγκεκριμένες, με συγκεκριμένες προτάσεις χρηματοδότησης, που αφού φτιαχτήκανε σαπίζουν σε κάποια ράφια, σε κάποια γραφεία των νομαρχιών, του ΥΠΕΧΩΔΕ και κανείς οργανισμός, αυτή τη στιγμή, καμία ΔΕΚΟ δεν τα σέβεται, ούτε

τα παίρνει υπόψη της στο αναπτυξιακό της πρόγραμμα;

Φαίνεται δηλαδή ότι ό,τι γίνεται αυτή τη στιγμή, γίνεται κάτω από τις πρωτοβουλίες της τοπικής αυτοδιοίκησης η οποία ανησυχεί και φτιάχνει ολοκληρωμένες προτάσεις, αλλά αυτές οι προτάσεις από ένα σημείο της κρατικής μηχανής και μετά, χάνονται, αδρανούν. Και ακόμα φαίνεται, ότι κάπου όλα αυτά τα προγράμματα, κάπου όλη αυτή η κοσμογονία προτάσεων, επεξεργασιών, που αν θέλετε έπαιξε ένα ρόλο και το λαϊκό κίνημα, με τις λαϊκές συνελεύσεις, με προτάσεις, συζητήσεις επί συζητήσεων, μείνανε στα χαρτιά ή μένουν στα χαρτιά. Το πρόβλημα λοιπόν για μένα είναι η πολιτική βούληση και η πολιτική πρόταση που πρέπει να αρθρωθεί μέσα από τη συνεργασία των διεδικητικών κινήματων σε όλη την Ελλάδα, για να σπρώξει στην υλοποίηση αυτών των τοπικών προγραμμάτων. Και μ' αυτή την έννοια, πιστεύω ότι πρέπει να προσέξουν οι συνάδελφοι επιστήμονες που ασχολούνται με τα τοπικά αναπτυξιακά, ώστε η πρόταση που θα διαμορφώσουν, να μην είναι μία τεχνοκρατική πρόταση ξεκομμένη από τον λαό.

Το είχαμε γευθεί στα προγράμματα της ΕΠΑ, όταν ήρθαμε να αντιμετωπίσουμε προτάσεις που ήταν σε πλήρη αντίθεση με τις σωστές προτάσεις των δημοτικών αρχών, και δεν μιλάω για τις περιπτώσεις που κάποιες δημοτικές αρχές παρασύρθηκαν να προτείνουν κάποιες λύσεις που ταίριαζαν σε μικροσυμφέροντα. Υπήρχαν προτάσεις σωστές, ολοκληρωμένες, που ήρθαν σε σύγκρουση με τις προτάσεις των ΕΠΑ και των γενικών πολεοδομικών.

Για το συγκεκριμένο ΜΟΠ της Αττικής ήθελα να πω δυο λόγια. Το '82, μας ζητήσανε τις προτάσεις μας. Το '83 τα ίδια. Πήραμε αποφάσεις δημοτικών συμβουλίων, επεξεργαστήκαμε προτάσεις, προτείναμε σχέδια, κατασκευαστικές μελέτες, αλλά δεν πήραμε καμιά απάντηση για το τι τύχη είχαν τα σχέδια αυτά. Και εάν υπάρχει, και υπάρχει εκπρόσωπος του υπουργείου εθνικής οικονομίας, πιστεύω ότι αν ψάξει στα ράφια, το σχετικό γραφείο τότε του υπουργού Ρουμελιώτη, ο οποίος στο συνέδριο της Σάμου είχε αναπτύξει το θέμα των ΜΟΠ, θα δει πολλές προτάσεις για ΜΟΠ και για τοπικά αναπτυξιακά δημοτικών αρχών. Σωστές προτάσεις, ή τουλάχιστον προτάσεις που δίνανε λύσεις με κατασκευαστικές μελέτες, μέχρι εκείνο το σημείο, δεν ήταν απλές διατυπώσεις ή συνθηματολογικές διακηρύξεις.

Και στο σημείο αυτό, θέλω να συμφωνήσω απόλυτα με τον συνάδελφο Κλάδο όταν λέει ότι διεκδίκηση δεν είναι μόνον η διεκδίκηση μιας οικονομικής παροχής, αλλά διεκδίκηση υλοποίησης συγκεκριμένων προτάσεων που δείχνουν ότι η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί και είναι σε θέση και πιστεύω ότι είναι σε θέση σήμερα, και έχει την δυνατότητα, να προτείνει συγκεκριμένες ολοκληρωμένες προτάσεις αρκεί οι συνάδελφοι να έχουν τη διάθεση να αγωνιστούν, αρκεί να υπάρχει η πολιτική βούληση.

Καμία απάντηση λοιπόν δεν πήραμε, δεν ξέρουμε το ΜΟΠ Αττικής ποιες κατευθύνσεις τουλάχιστον έχει. Ούτε μία εγκύκλιος δεν μας ήρθε να μας πει ξέρετε κύριοι; εφέτος δεν περιλήφθηκε αυτό, ή το νομαρχιακό συμβούλιο δεν έκανε δεκτό εκείνο ή το άλλο, ή οι προτάσεις των νομαρχιακών συμβουλίων, του νομαρχιακού συμβουλίου Αττικής ή των διαφόρων νομαρχιακών συμβουλίων σ' όλη την Ελλάδα, δεν έγιναν δεκτές ή έγιναν. Αυτά σε επίπεδο δήμων, πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, δεν ήρθαν ποτέ.

Δηλαδή, ποια ήταν η παρέμβαση του λαϊκού παράγοντα; απλώς επιλέχθηκαν ορισμένοι δήμοι ή ορισμένες περιοχές, γίνανε ορισμένες επιλεκτικές παρεμβάσεις και απ' ό,τι ξέρω, μπήκαν στα ΜΟΠ ορισμένες καταστάσεις νομαρχών. Πάρα πέρα, υπάρχει άγνοια. Και θέλω να τελειώσω μ' ένα στοιχείο: υπάρχει τέλεια άγνοια γύρω από τα ζητήματα της ΕΟΚ σε πολλούς δήμους. Πρέπει δηλαδή να ψάξεις υπουργεία για να μπει σε προγράμματα, για να ανοίξεις δρόμους και να χρηματοδοτηθείς απ' την ΕΟΚ, δεν υπάρχει μια γενική πληροφόρηση σε όλη την Ελλάδα, ώστε να υπάρχει και σχεδιασμένη κατανομή όλων των κονδυλίων που μπορούμε να εκμαιεύσουμε από την ΕΟΚ, ή να αξιοποιηθούν οι προτάσεις για να εκμαιεύσουμε πιο πολλά κονδύλια από την ΕΟΚ, με τις δυνατότητες που οι δήμοι έχουν αυτή τη στιγμή. Και υπάρχει το εξής τραγικό, όπως μάθαμε από τις εφημερίδες: να επιστρέφονται κονδύλια προγραμμάτων της ΕΟΚ γιατί δεν υπήρχε λείη η δυνατότητα απορρόφησης, τη στιγμή που υπάρχουν τεράστια προβλήματα προσφυγικών περιοχών που ζητάνε ανάπλαση, τη στιγμή που υπάρχουν γενικά πολεοδομικά που ζητάνε χρηματοδότηση, τη στιγμή που υπάρχουν κατασκευαστικές μελέτες που σκουριάζουν, τη στιγμή που υπάρχει μια κοσμογονία προτάσεων και περιμένουν υλοποίηση. Γιατί; γιατί δεν υπάρχει, πιστεύω, πολιτική βούληση, σχέδιο.

Και θέλει και φυσικά άλλη σύνθεση, άλλη συγκρότηση, και ο τρόπος λήψης των αποφάσεων από τα κάτω μέχρι τα πάνω και η κατεύθυνση η συγκεκριμένη.

Πιστεύω ότι η σημερινή συνάντηση, φέρνοντας στην επιφάνεια την αξία των πρωτοβουλιών της τοπικής αυτοδιοίκησης, έχει μια πραγματική σημασία μετάδοσης εμπειρίας για τους συναδέλφους και για όλη την τοπική αυτοδιοίκηση. Πρέπει όμως, να συμπληρωθεί με την πίεση και την απαίτηση ότι πρέπει να δουλέψουμε πιο σοβαρά προς αυτές τις κατευθύνσεις και όχι αυτά τα πράγματα να μένουν στα χαρτιά, να αξιοποιούνται σε ορισμένες περιοχές, να λειτουργούν σαν κατανάλωση της κοινής γνώμης ή σαν μια επίφαση ότι κάτι γίνεται και στην πραγματικότητα ο κίνδυνος να βρίσκεται στις πόρτες μας ο κίνδυνος οπισθοδρόμησης της οικονομίας και μιας ανάπτυξης όχι σύμφωνα με τα συμφέροντα του λαού, τη στιγμή που έχουμε και τις δυνατότητες και την ικανότητα να προχωρήσουμε προς τα μπρος με μια πολιτική βούληση φιλολαϊκή. Αυτά ήθελα να πω.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον δήμαρχο Νίκαιας, τον κύριο Λογοθέτη. Το λόγο τώρα έχει ο δήμαρχος Πτολεμαΐδας κ. Κ. Μαυρομμάτης.

Δήμαρχος Πτολεμαΐδας: Κατ' αρχήν ήθελα να σας ευχαριστήσω και να σας συγχαρώ κύριε πρόεδρε γι' αυτές τις πρωτοβουλίες που παίρνετε. Για μας είναι πάρα πολύ χρήσιμες αυτές οι συζητήσεις που γίνονται, και εύχομαι να συνεχιστούν και στο μέλλον.

Σε επίπεδο δήμου, επιτρέψτε μου να πω δυο λόγια για την Πτολεμαΐδα, που είναι σήμερα το μεγαλύτερο ενεργειακό κέντρο της χώρας. Παράγεται στην περιοχή μας το 70% όλης της ηλεκτρικής ενέργειας της Ελλάδας. Αυτό σημαίνει ότι 7 στις 10 βιομηχανίες παίρνουν ενέργεια από την Πτολεμαΐδα. 7 στα 10 νοικοκυριά χρησιμοποιούν ρεύμα από την Πτολεμαΐδα, αλλά αυτή η βιομηχανική ανάπτυξη στην περιοχή μας δημιουργήσε πολλά προβλήματα.

Κατ' αρχήν, έφερε την οικολογική καταστροφή του φυσικού τοπίου της περιοχής. Όλη η περιοχή παρουσιάζει σήμερα όψεις σεληνιακού τοπίου. Και δημιούργησε την πιο ρυπασμένη πόλη θα έλεγα όχι της Ελλάδας αλλά της Ευρώπης. Προηγουμένως, φοβήθηκα ότι ο συναδέλφος δήμαρχος του Περάματος, θα αφαιρούσε τον θλιβερό τίτλο να είμαι ο δήμαρχος της πιο ρυπα-

σμένης πόλης της Ελλάδας, αλλά απ' ότι άκουσα, δεν νομίζω ότι μπορεί να γίνει καμία σύγκριση. Εν πάση περιπτώσει, δεν είναι αυτό το θέμα, ούτε ήθελα να διαφημίσω ή να δυσφημίσω την πόλη μου.

Εκείνο που θέλω να πω είναι ότι ουδέν κακόν αμιγές καλού. Και η Πτολεμαΐδα σήμερα βρίσκεται σε μια θέση πλεονεκτική, αν θέλετε, από τους άλλους δήμους. Είναι η πόλη στην οποία για πρώτη φορά εφαρμόζεται ένα έργο αναπτυξιακό: το έργο της τηλεθέρμανσης της πόλης, που σημαίνει ότι θα θερμαίνεται ολόκληρη η πόλη από την ενέργεια των εργοστασίων ΔΕΗ που σήμερα χάνεται σαν υποπροϊόν στην ατμόσφαιρα και όχι μόνον χάνεται, αλλά δημιουργεί τη ρύπανση στην περιοχή. 50.000.000 κυβικά μέτρα υδρατμοί φεύγουν από το ένα εργοστάσιο του ΑΗΣ Πτολεμαΐδος στην ατμόσφαιρα, που ενωμένα μαζί με το διοξείδιο του θείου δημιουργούν την όξινη βροχή, η οποία καταστρέφει τελείως την χλωρίδα στην περιοχή.

Αυτή λοιπόν η ενέργεια που χάνεται, μπορεί να αξιοποιηθεί με το έργο της τηλεθέρμανσης. Δηλαδή, με ένα δίκτυο μπορεί να διοχετευθεί αυτή η ενέργεια να θερμαίνει τα σπίτια της πόλης και να επιστρέφει στο εργοστάσιο και να επαναχρησιμοποιείται για την παραγωγή του ηλεκτρικού ρεύματος. Το έργο αυτό μπήκε στα προγράμματα της ΕΟΚ, στο πρόγραμμα VALOREN, πέρασε όλα τα στάδια, προτάθηκε από το υπουργείο εθνικής οικονομίας, εγκρίθηκε και από την ΚΟΜΙΣΙΟΝ και εκείνο που θέλω να πω εγώ σήμερα είναι ότι παρόλο που έχουμε πληροφορίες ότι εδώ και δύο μήνες εγκρίθηκε αυτό το έργο, δεν μας ανακοινώθηκε ακόμη αυτή η έγκριση, ώστε να προχωρήσουμε στα επόμενα βήματα.

Και εδώ θέλω να επισημάνω τη δυσλειτουργία των δημόσιων φορέων σε διάφορα επίπεδα διοίκησης, ή σε διάφορα υπουργεία. Δεν συνεργάζονται. Και θέλω να επισημάνω ότι με πολλές δυσκολίες καταφέραμε να πείσουμε την ΔΕΗ να συνεργαστεί μαζί μας γι' αυτό το σημαντικό έργο που είναι και έργο εθνικής σημασίας. Θα έχουμε ένα συναλλαγματικό όφελος από όλα τα καύσιμα που χρησιμοποιούμε στους καυστήρες κεντρικής θέρμανσης της πόλης, αλλά επιπλέον θα έχουμε και μία θεαματική βελτίωση στο πρόβλημα ρύπανσης της περιοχής.

Παρόλα αυτά, η ΔΕΗ αρνείται να συνεργαστεί μαζί μας γι' αυτό το σημαντικό έργο. Και μόλις τελευταία, με χίλια ζόρια, κατορθώσαμε οι άλλοι φορείς, που είναι ο δήμος και η ΕΤΒΑ,

να πείσουμε την ΔΕΗ να μας δώσει κάποιον μηχανικό να συνεργαστούμε για την επεξεργασία της οριστικής πλέον μελέτης. Απ' ό,τι πληροφορούμαι, το έργο αυτό εγκρίθηκε, είναι του ύψους 2.000.000.000, και είναι ένα έργο πιλότος, μπορώ να πω, για την ελληνική πραγματικότητα. Από τις εμπειρίες που θα προσκομίσουμε από την τηλεθέρμανση στην Πτολεμαίδα, νομίζω μπορούμε να το επεκτείνουμε και σε άλλες περιοχές. Αλλά δεν είναι μόνον αυτό. Μιλάμε για αναπτυξιακά προγράμματα. Και μπορεί η τηλεθέρμανση να επεκταθεί και σε άλλες δραστηριότητες. Όπως σας είπα, η περιοχή μας παρουσιάζει όψεις σεληνιακού τοπίου, είναι τα εδάφη τα οποία καλύπτονται σήμερα από την τέφρα ή τα άλλα υποπροϊόντα των εκσκαφών, και θα μπορούσαν παράλληλα να δημιουργηθούν άλλες απασχολήσεις, π.χ. τεράστια θερμοκήπια, με τη θέρμανση αυτή. Και να αποδοθούν πάλι σε επανακαλλιέργεια όλες αυτές οι εκτάσεις. Επίσης θα μπορούσαν να γίνουν ξηραντήρια, θα μπορούσαν να γίνουν ψυγεία, δηλαδή δραστηριότητες του αναπτυξιακού τομέα. Σ' αυτήν την προσπάθεια, που καταβάλλουμε, δεν έχουμε την ανάλογη συμπαράσταση από τον κρατικό φορέα και θα παρακαλούσα εδώ, να γίνει κάποια παρέμβαση ώστε να μην παρουσιάζονται εμπόδια σε αναπτυξιακά προγράμματα.

Θέλω ακόμα να τονίσω ότι στην προσπάθειά μας να δημιουργήσουμε κάποιο έργο στην πόλη, που να επιφέρει και ορισμένα οικονομικά οφέλη, κάναμε μια μελέτη για ένα εμπορικό πολυκέντρο στην Πτολεμαίδα. Έχουμε το πλεονέκτημα να υπάρχει μία έκταση στην καρδιά της πόλης, στο εμπορικό κέντρο της πόλης, 15 στρεμμάτων. Εκεί έγινε μία μελέτη για ένα πολυκέντρο το οποίο θα στεγάσει εμπορικές δραστηριότητες, πολιτιστικές δραστηριότητες, αθλητικές, εάν θέλετε, δραστηριότητες, αλλά θα συγκεντρώσει και όλες τις δημόσιες υπηρεσίες στον χώρο αυτόν. Το ύψος είναι 1,2 δις. Παρόλο που υπάρχει μία εξασφάλιση μικρή από τις δημόσιες επενδύσεις, δεν μπορούμε σήμερα να βρούμε πηγές χρηματοδότησης αυτού του έργου, που είναι έργο με μεγάλο συντελεστή απόδοσης, και εμείς πιστεύουμε ότι θα λύσει μάλλον, και εάν δεν λύσει εξ ολοκλήρου κάπως θα βελτιώσει την οικονομική κατάσταση στην τοπική αυτοδιοίκηση.

Εξάλλου, είναι γνωστό ότι τα μεγαλύτερα έσοδα, σ' όλους τους δήμους της Ευρώπης, είναι από την εκμετάλλευση των χώρων αυτών, της λαϊκής αγοράς. Μια κλειστή λοιπόν λαϊκή αγο-

ρά θέλουμε να κάνουμε στην Πτολεμαίδα που έχει αυτήν την πλεονεκτική θέση σ' αυτό το οικόπεδο. Δεν βρίσκουμε πηγές χρηματοδότησης και θα παρακαλούσα εδώ, τους εισηγητές, εάν μπορούν, να μας δώσουν κάποιες συμβουλές για το που μπορούμε να βρούμε πηγές χρηματοδότησης για την πραγματοποίηση αυτού του έργου, του εμπορικού πολύκεντρου. Ευχαριστώ πολύ.

Συντονιστής: Και εμείς ευχαριστούμε τον δήμαρχο Πτολεμαίδος. Ο κ. Νίκος Γιαννούλης, δήμαρχος Πρέβεζας, έχει το λόγο.

Γιαννούλης: Αγαπητοί συνάδελφοι και φίλοι, θα ήθελα να σας εκθέσω ορισμένους προβληματισμούς μου γύρω από το θέμα του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος. Κατ' αρχήν το ότι συζητάμε σήμερα γι' αυτό το θέμα πιστεύω ότι δείχνει για μια ακόμη φορά πόσο σημαντική είναι η τοπική αυτοδιοίκηση και η θέλησή της να προχωρήσει στην ανάπτυξη του τόπου μας.

Από την άποψη αυτή λοιπόν θεωρώ θετική και την ημερίδα αυτή και την πρόταση για τα ΤΑΠ και όλες αυτές τις προτάσεις που ακούστηκαν. Θα ήθελα, βάζοντας τους προβληματισμούς μου, όχι να απορρίψω αυτήν την προσπάθεια που γίνεται, απλώς να συμβάλλω για να αντιμετωπιστούν νομίζω πολλά δύσκολα προβλήματα που υπάρχουν μπροστά μας και είναι υπαρκτά όλα αυτά τα χρόνια. Μια γενική μου τοποθέτηση είναι ότι αφού μιλάμε για ανάπτυξη, θα πρέπει να δούμε τι σχέσει έχει το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα με τη γενικότερη ανάπτυξη του τόπου μας.

Και θέλω να πιστεύω ότι θα είναι αυτό το ΤΑΠ, σε επίπεδο του δήμου ή μιας περιοχής, μάλλον ανώδυνο, δεν θα έχει ένα μερτικό σοβαρό σε μια αναπτυξιακή προσπάθεια συνολική της χώρας μας. Και το λέω αυτό, γιατί μέχρι τώρα η πείρα έχει δείξει ότι αφού δεν υπάρχει ένας κεντρικός σχεδιασμός, με βάση του οποίου να υπάρχουν συγκεκριμένες προτάσεις και κατευθύνσεις, αλλά υπάρχουν έτσι πρωτοβουλίες δεξιά και αριστερά σε άλλο επίπεδο το ένα ή σε άλλο επίπεδο το άλλο, δείχνει ότι αυτές οι πρωτοβουλίες θα είναι περιορισμένες.

Από την άποψη αυτή λοιπόν ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα νομίζω ότι ίσως περιοριστεί σε μερικά έργα παροχής υπηρεσιών στους δημότες που και σημαντικό είναι βέβαια, αλ-

λά δεν θα έχει μία ουσιαστική παρέμβαση στην ανάπτυξη του τόπου.

Και το λέω επίσης αυτό, διότι το πιο σοβαρό που το πρωί ακούστηκε από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, η χρηματοδότηση, που θα πρέπει να εξασφαλιστεί για τα ΤΑΠ, δεν νομίζω ότι θα δοθεί σε επιλογές που θα κάνουν τα Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα και οι φορείς, γιατί πιστεύω ότι η χρηματοδότηση κατευθύνεται σε έργα τα οποία έχουν κριτήρια κέρδους ή επιλογές από κέντρα που νομίζω είναι γνωστά σε όλους και δεν θα ήθελα εδώ να τα αναπτύξω.

Έχουμε μια πείρα, πιστεύω ότι όλοι μας έχουμε ζήσει αυτή την αγωνία των πενταετών προγραμμάτων, έχουν γίνει πολλές λαϊκές συνελεύσεις, αγαπητοί συνάδελφοι, και νομίζω έχουμε συμμετάσχει. Και προτάσεις έχουν γίνει και συνελεύσεις, και πιστεύω όταν γίνονταν αυτές οι συνελεύσεις, ήταν ένα μικρό αναπτυξιακό πρόγραμμα, έστω αυτοί οι προβληματισμοί, η αγωνία του κάθε κοινοτάρχη, του κάθε δημάρχου, του κάθε φορέα που ακούστηκε το '83, το '81, το '82. Ήταν μια πρώτη ζύμωση γύρω από την τοπική ανάπτυξη.

Είχαμε, όπως ακούστηκε και πριν, την ΕΠΑ, και αυτό ήταν ένα κύτταρο, μία ζύμωση γύρω από ανάπτυξη, γύρω από τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα. Μια εμπειρία δίκη μας : είχαμε την προγραμματική σύμβαση του Αμβρακικού κόλπου, που πιστεύω είναι από τις λίγες που υπογράφηκαν· μια προσπάθεια που συνένωσε 3 νομούς, δήμους, φορείς τοπικούς, κοινότητες, υπογράφηκε εδώ και 3 χρόνια περίπου, από υπουργεία, από αγροτική τράπεζα, από τράπεζες υπόλοιπες κτλ., και δυστυχώς μέχρι σήμερα, δεν έχει προχωρήσει. Και δεν έχει προχωρήσει για πολλούς και διαφόρους λόγους. Είναι νομίζω η προγραμματική σύμβαση ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα. Δεν μπορώ βέβαια να το πω απόλυτα ότι είναι ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα, πάντως νομίζω ότι αποτελεί μία πρόταση ανάπτυξης. Δυστυχώς, όμως, δεν προχώρησε. Γιατί δεν προχώρησε; πρώτα πρώτα είναι το χρηματικό ή ίσως δεν υπήρχαν εμπειρίες καλύτερες, ή δεν υπήρχαν μελέτες. Η ουσία είναι, ότι μιλάμε για μεγάλη προσπάθεια που έγινε από τον νομό της Πρέβεζας, της Αιτωλοακαρνανίας και της Άρτας. Αυτή τη στιγμή μετέχουν πάνω από 50 φορείς. Και ακόμη δεν απέκτησε το όργανο που λέγεται ETANAM (Εταιρία Ανάπτυξης Αμβρακικού) το καστατικό της, μια οικονομοτεχνική μελέτη σκοπιμότητας, η οποία τώρα

φτιάχνεται. Αλλά το ουσιαστικό είναι ότι δεν είχε, θα έλεγα, την υποστήριξη των κεντρικών φορέων, των αντίστοιχων υπηρεσιών και αν θέλετε του ΥΠ.ΕΘ.Ο που είναι η κύρια πηγή χρηματοδότησης.

Κατά τη γνώμη μου, σοβαρός παράγοντας των ΤΑΠ είναι η τοπική αυτοδιοίκηση Β' και Γ' βαθμού. Δεν είμαι απόλυτος, αλλά απλώς υπογραμμίζω ότι θα πρέπει παράλληλα με αυτή την προσπάθεια των ΤΑΠ να συνεχιστεί η προσπάθειά μας, ο αγώνας μας, για την τοπική αυτοδιοίκηση Α' και Β' βαθμού.

Και επίσης, τονίστηκε και από άλλους ομιλητές νομίζω, το λειτουργικό μέρος της τοπικής αυτοδιοίκησης. Σήμερα δεν μπορούμε να λειτουργήσουμε, αγαπητοί συνάδελφοι, να σχεδιάσουμε, να στελεχώσουμε τους δήμους με επιστημονικό προσωπικό, με μηχανοργάνωση. Καλούμαστε να πάμε στο 1992, στο 2.000, και δεν μπορεί σήμερα η τοπική αυτοδιοίκηση, που έχει σαν σχεδιασμό του 1960, σε όλα τα επίπεδα η τοπική αυτοδιοίκηση, που έχει σαν σχεδιασμό του 1960, σε όλα τα επίπεδα, από οργανισμούς και μια σειρά ζητήματα, να αντιμετωπίσει, αν θέλετε, αυτές τις προκλήσεις των καιρών.

Εγώ, τελειώνοντας, πιστεύω ότι από τη διημερίδα αυτή, θα πρέπει για μια ακόμη φορά, πέραν από αυτή την αγωνία που υπάρχει σε όλους μας, να μην ξεχνάμε και αυτούς τους βασικούς προβληματισμούς που έβαλα και νομίζω ότι αυτό πρέπει να το έχουμε πάντα επίκαιρο μπροστά μας. Ευχαριστώ πολύ.

Συντονιστής: Και εμείς ευχαριστούμε. Ο δήμαρχος Θήβας, κ. Κουρκούτης.

Κουρκούτης: Αγαπητοί συνάδελφοι, φίλες και φίλοι,

Ομολογούμενως ήταν εντυπωσιακή η εισήγηση που έγινε το πρωί από τον πρόεδρο της Ε.Ε.Τ.Α.Α., τον κ. Μαΐστρο και εγώ θα ήθελα να σταθώ επάνω σ' αυτή την εισήγηση διότι μήκαν ορισμένες άλλες διαστάσεις άλλης ποιότητας.

Και βέβαια συμφωνώ ότι η ενεργοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης, με αποτέλεσμα τη σύνταξη ή τη δημιουργία Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων, είναι η διέξοδος από την κρίση που περνάμε. Η ενεργοποίηση δηλαδή της τοπικής κοινωνίας είναι η απάντηση στην κρίση. Το πρόβλημα δεν είναι εάν μπορεί η τοπική κοινωνία να δώσει απάντηση στην κρίση. Εάν δεν μπορεί η τοπική κοινωνία δεν θα υπάρξει διέξοδος στην κρίση, διότι

το συγκεντρωτικό κράτος έχει αποτύχει. Αυτό είναι μία συνέπεια της κρίσης, και οι γιγαντιαίοι μηχανισμοί παραγωγής έχουν επίσης, σε συνδυασμό με την πρόοδο της τεχνολογίας, αποτύχει.

Η ελπίδα λοιπόν και η διέξοδος είναι στην τοπική κοινωνία, στην ενεργοποίησή της, άρα κατ' επέκταση, εάν θέλετε, στη δημιουργία αναπτυξιακών προγραμμάτων τοπικών και στην εφαρμογή τους.

Βέβαια, υπάρχει ένα ερωτηματικό στην όλη εισήγηση. Και το ερωτηματικό περιορίζεται στο σημείο όπου αναφέρθηκε ότι το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα δεν μπορεί να είναι ολοκληρωμένο. Εγώ πιστεύω ότι το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα πρέπει να είναι ολοκληρωμένο σε όλες τις δραστηριότητες που προβλέπει και τις κοινωνικές και τις οικονομικές και τις πολιτιστικές, δηλαδή σε όλο του το φάσμα της καθημερινής ζωής και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο τόπος.

Και εάν αυτό το πρόγραμμα είναι ολοκληρωμένο, τότε τα προγράμματα των άλλων βαθμίδων, περιφερειακά - εθνικά, νομαρχιακά εάν θέλετε, θα δρουν συμπληρωματικά στο τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα. Έτσι όπως τέθηκε στην εισήγηση, μου δόθηκε η εντύπωση ότι υπάρχει εθνικό πρόγραμμα, υπάρχει περιφερειακό - νομαρχιακό, ανεξάρτητα εάν υπάρχει ή όχι, θεωρητικά συζητάμε, και το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα θα είναι ολοκληρωμένο τόσο όσο να συμπληρώνει τα υπόλοιπα προγράμματα. Ενώ εγώ λέω, ότι θα πρέπει αυτό να είναι το ολοκληρωμένο πρόγραμμα, και τα υπόλοιπα να δρουν συμπληρωματικά, από την άποψη ότι μπορεί να διορθώνει κάποιες ανισοκατανομές, να μεταφέρει πόρους από την μια περιοχή στην άλλη κλπ., να λειτουργεί δηλαδή διορθωτικά.

Βέβαια, για να υπάρξει ολοκληρωμένο τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα, σημαίνει ότι στη συνέχεια θα έχει και τη δυνατότητα της εφαρμογής του, άρα της χρηματοδότησής του. Στο μέτρο λοιπόν που η τοπική κοινωνία δεν έχει την εξουσία να καθιερώσει, να θεσμοθετήσει τα δικά της STANDARTS, ή την εξουσία να ασκήσει φορολογική πολιτική, δηλαδή την οικονομική εξουσία, τότε βέβαια, το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα ή θα καταλήξει στα συρτάρια, ή ένα τμήμα του θα πραγματοποιηθεί στο μέτρο που ταυτίζονται τα STANDARTS της τοπικής κοινωνίας με του γενικού σχεδιασμού, ενώ το υπόλοιπο σε καμιά περίπτωση δεν θα μπορεί να ολοκληρωθεί συνολικά.

Άρα, η απάντηση στην κρίση μέσα από την ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας και των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων δεν θα συντελεστεί. Είναι λοιπόν το πρόβλημα, κατά την άποψή μου, πολιτικό, είναι πρόβλημα αντιστροφής της λογικής του συγκεντρωτικού κράτους ή του κράτους του συγκεντρωτικού αποσυγκεντρωνόμενου. Είναι το πρόβλημα της αποκέντρωσης και πολύ καλά τέθηκε στην εισήγηση. Υπάρχει, ωστόσο, και ένα άλλο πρόβλημα: αυτό της πολιτικής αλληλεγγύης. Και αναρωτιέμαι με ποια διαδικασία, με ποιον τρόπο, θα υπάρξει πολιτική αλληλεγγύη μεταξύ τοπικής εξουσίας, είτε εκφράζεται από αναπτυξιακούς συνδέσμους είτε από την τοπική αυτοδιοίκηση, είτε από άλλους θεσμούς πιο κάτω, εάν θέλετε, εφόσον υπάρχουν και λειτουργούν με το κεντρικό κράτος.

Στο μέτρο που τα STANDARTS είναι διαφορετικά, το κεντρικό κράτος ξέρει ότι φτιάχνει σχολείο εκεί που υπάρχει ένα πληθυσμιακό μέγεθος σταθερό. Σε ένα χωριό δεν φτιάχνει σχολείο, η κοινωνία η τοπική όμως του χωριού θέλει σχολείο. Πώς θα γίνει; άρα δεν θα κάνει. Με ποια λογική λοιπόν, θα υπάρξει πολιτική αλληλεγγύη;

Εγώ πιστεύω ότι υπάρχει πολιτική αντιπαράθεση της λογικής της τοπικής, της λογικής ενός προγράμματος της τοπικής κοινωνίας, και ενός προγράμματος που έχει την ευθύνη το κεντρικό κράτος. Τελειώνοντας, θέλω να πω και κάτι γύρω από τα ΜΟΠ: ότι τα ΜΟΠ δεν είναι σε καμιά περίπτωση προσθετικά. Αυτό ήταν γνωστό, δεν ξέρω, σε κάποιο βαθμό είναι ίσως για την Ελλάδα, αλλά αυτή η σημασία των ΜΟΠ για μας ήταν μία πρόκληση για τη δημιουργία ολοκληρωμένων προγραμμάτων σε κάποια δεδομένη περιοχή. Η έλλειψη των μηχανισμών παρέμβασης της τοπικής κοινωνίας, εμπόδισε να εκφραστούν οι ανάγκες της περιοχής, εμπόδισε τη σύνθεση ολοκληρωμένων προγραμμάτων, άρα δεν εξασφαλίστηκε και αυτή η συμμετοχή, που ήταν μέσα στη λογική των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων.

Άρα καλείται τώρα το Μεσογειακό Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα, σε όλη την Ελλάδα, να καλύψει, κατά την άποψή μου, αποσπασματικά, έργα που τύποις συνθέτουν ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα μια και αναφέρονται σε μία αυθαίρετα καθορισμένη περιοχή, ας πούμε όπως η Θεσσαλία και Ανατολική Στερεά, και στην παράθεση έργων από τον πρωτογενή - δευτερογενή - τριτογενή τομέα.

Πιστεύω ότι εάν υπάρχουν δυνατότητες μέσα από τις διαδικασίες υλοποίησης των ΜΟΠ, και ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας μέσα από τους εκφραστές, τοπική αυτοδιοίκηση κλπ., τότε ίσως να υπάρξει κάποιο ποιοτικό κέρδος από αυτή την ιστορία των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων. Ευχαριστώ.

Συντονιστής: Και εμείς ευχαριστούμε τον κ. Κουρκούτη. Ο Γιώργος ο Γιαννούσης, τον ευχαριστούμε κατ' αρχήν που ήρθε από τις Βρυξέλλες.

Γιαννούσης: Ο προηγούμενος ομιλητής με βοήθησε πολύ γιατί αυτά που θέλω να σας πω προκύψανε περισσότερο σαν σκέψεις από την πρωινή κουβέντα. Η απογευματινή κουβέντα ήταν πολύ έντονη σε εμπειρίες και φαινόταν λίγο σαν ανορθογραφία, ένα ακροβούτι πάλι στη θεωρητική πλευρά του θέματος. Το ξεκίνησε όμως ο προηγούμενος ομιλητής κάπως και έτσι με διευκολύνει.

Θα ήθελα να σταθώ σε δύο σημεία: ανάπτυξη σημαίνει εξέλιξη ορισμένων παραμέτρων οικονομικών και κοινωνικών μέσα σε έναν χώρο. Αυτή η εξέλιξη, συνολικά, είναι θετική, το επιθυμούμε πάντοτε να είναι θετική, αλλά δεν σημαίνει ότι αναγκαστικά είναι θετική για κάθε έναν μας. Αυτό, φέρνει στην επιφάνεια το πρόβλημα της σύγκρουσης, που μπορεί κάλλιστα να εμφανιστεί, ακριβώς κατά τη διάρκεια καταρτισμού ενός σωστού αναπτυξιακού προγράμματος. Ειπώθηκε το πρωί ότι προϋπόθεση για ένα σωστό αναπτυξιακό πρόγραμμα είναι ο διάλογος. Αυτός ο διάλογος, πάω λίγο περαπέρα εγώ και λέω ότι, δεν θα πρέπει να παραξενευτούμε εάν καταλήξει κάποια φορά και σε σύγκρουση.

Θα έλεγα ίσως ότι δεν μπορούμε να το αποτρέψουμε, γιατί ένα πρόγραμμα δεν είναι ένα σύνολο ευχών ώστε να μπορούν να ληφθούν υπόψη οι ευχές όλων. Είναι ένα σύνολο επιλογών και κάθε επιλογή μπορεί να δυσανεστεί κάποιον ή κάποιους.

Η δομή ενός προγράμματος περιέχει επιλογή στόχων, περιέχει επιλογή μέτρων, περιέχει προσδιορισμό των μέσων των χρηματικών, τα οποία είναι πάντα περιορισμένα· και έτσι είμαστε αναγκασμένοι πάντα να επιλέξουμε. Θα σας φέρω ένα μόνον παράδειγμα, με δύο του μορφές. Μέσα από την πορεία αναπτυξιακής διαδικασίας, συχνά εμφανίζεται το πρόβλημα της σύ-

γκρουσης συμφερόντων που έχουν σχέση με τη χρήση της γης. Το γνώρισα ο ίδιος πριν από αρκετά χρόνια, όταν, κουβεντιάζοντας με ανθρώπους μιας αγροτικής περιοχής, προσπαθούσα να τους πείσω ότι θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να βελτιώσουν τον κοινοτικό βοσκότοπο και να τον αξιοποιήσουν για την κτηνοτροφία. Μετά από μερικές κουβέντες προέκυψε ότι υπήρχαν κάποιοι άλλοι οι οποίοι ήθελαν αυτός ο κοινοτικός βοσκότοπος να μην χρησιμοποιηθεί από τους κτηνοτρόφους κατ' αυτόν τον τρόπο, αλλά να χρησιμοποιηθεί, να αξιοποιηθεί, κατ' άλλον τρόπο, προκειμένου να αποδόσει σε όλους τους κατοίκους και όχι μόνον στους κτηνοτρόφους. Η αιρετή τοπική αρχή, χρειάστηκε να λάβει υπόψη της αυτές τις συγκρούσεις συμφερόντων, δυστυχώς κατά έναον τρόπο που δεν τον θεωρώ προσωπικά θετικό, δηλαδή δεν έκανε τίποτα.

Και ένα άλλο παράδειγμα, το οποίο έζησα φέτος το καλοκαίρι στην Κρήτη. Είδα, και υπάρχουν εδώ ανάμεσά μας άνθρωποι που ασχολούνται με την Κρήτη, είδα να αναπτύσσεται ο τουρισμός και η γεωργία και είδα ότι πολύ συχνά, δίπλα δίπλα, βρίσκονταν τα θερμοκήπια και οι πανσιόν για τους τουρίστες. Τα θερμοκήπια με τα πλαστικά τα σκισμένα, με τα σκουπίδια απέξω, με τα ξύλα της περασμένης χρονιάς που είχαν σπάσει, με τα υποπροϊόντα της γεωργίας — και η μπαλκονόπορτα του τουρίστα που την άνοιγε το πρωί και έβλεπε αυτό το πράγμα.

Οι δυο δραστηριότητες στην Κρήτη δεν συγκρούονται γενικά, αλλά στον ίδιο χώρο συγκρούονται κατά την προσωπική μου άποψη. Οι Κρητικοί θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους ότι υπάρχει ένα πρόβλημα καθορισμού χρήσεων γης, που είναι σκόπιμο να γίνει πριν προκύψει το πρόβλημα σε μεγάλη έκταση. Συνήθως στην Ελλάδα ερχόμαστε εκ των υστέρων, όταν έχει χτιστεί η πόλη, μετά μειώνουμε τους συντελεστές δόμησης, άρα δεν έχει πλέον κανένα απολύτως ενδιαφέρον. Αν αναφέρομαι σε αυτό το σημείο της σύγκρουσης συμφερόντων που μπορεί να προκύψει μέσα από την αναπτυξιακή διαδικασία, την προσπάθεια αναπτυξιακής διαδικασίας και προγραμματισμού, είναι γιατί πιστεύω ότι σήμερα, και είναι λογικό αυτό, η τοπική αυτοδιοίκηση και το τοπικό επίπεδο γενικότερα, έχει απέναντί του το σοβαρό πρόβλημα της τεχνικής υποστήριξης αυτής της διαδικασίας προγραμματισμού.

Είμαι βέβαιος ότι σε λίγο καιρό, το πως τεχνικά γίνεται ένα πρόγραμμα, θα έχει βρεθεί, θα έχει γίνει κτήμα όλων μας. Θα

έχει όμως παραμείνει το πρόβλημα ότι θα υπάρχει η αναγκαιότητα να λαμβάνονται οι αποφάσεις και να γίνονται οι επιλογές που μπορεί να είναι και δυσάρεστες.

Αυτή την ευθύνη πιστεύω πως το τοπικό επίπεδο πρέπει να είναι διατεθειμένο να την αναλάβει και να προετοιμάζεται, γιατί αλλιώς δεν θα μπορέσει να πάει πιο μακριά. Το 2ο σημείο που πολύ πιο σύντομα θα αναπτύξω, είναι και αυτό σε σχέση με την πραγματική δυνατότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης να παίξει έναν ρόλο μέσα στην αναπτυξιακή διαδικασία και σ' αυτό με βοήθησε λίγο ο προηγούμενος ομιλητής, γιατί θα φαινόταν τελείως αιρετικό, δεν είχε ακουστεί καθόλου. Είναι το θέμα των ιδίων πόρων.

Αγαπητοί φίλοι, δεν νομίζω ότι υπάρχει η δυνατότητα να κάνει κανείς ότι επιθυμεί εάν δεν διαθέτει και δικούς του πόρους. Δεν εννοώ ότι οι δήμοι και οι κοινότητες θα γίνουν από την μια μέρα στην άλλη ή έστω και σε εύλογο χρονικό διάστημα οικονομικά αυτοδύναμοι, αλλά είμαι βέβαιος πως στην αναπτυξιακή διαδικασία, η άποψή τους θα ληφθεί πολύ πιο σοβαρά υπόψη και από τις εθνικές και από οποιεσδήποτε άλλες υπηρεσίες, όταν ένα μέρος της δαπάνης θα είναι σε θέση να το αναλάβουν οι ίδιοι.

Αυτό σημαίνει, όχι λεφτά που προέρχονται από κρατική επιχορήγηση. Ίδιοι πόροι σημαίνει τοπικοί φόροι, επιχειρηματική δραστηριότητα. Στη Γαλλία υπάρχουν πάρα πολλοί τοπικοί φόροι, οι οποίοι δίδουν, αποδίδουν, ένα μεγάλο μέρος των πόρων της τοπικής αυτοδιοίκησης. Μόνον χάρις σ' αυτό καταφέρνουν να έχουν ένα κύρος απέναντι στην κεντρική εξουσία και να διαπραγματεύονται αντί να εκλιπαρούν.

Δεν θα ήθελα να θεωρήσετε τις σκέψεις μου αυτές σαν απαισιόδοξες, εγώ προσωπικά είμαι απόλυτα πεισμένος για την ανάγκη προγραμματισμού σε τοπικό επίπεδο. Υπάρχουν δύο τρόποι να παροτρύνει κανείς κάποιον προς μια κατεύθυνση. Ο ένας είναι να του πει ότι είναι εύκολο αυτό και προχώρα, ο άλλος είναι να του πει ότι είναι δύσκολο, αλλά είναι ο μόνος δρόμος. Εγώ προτίμησα να ακολουθήσω αυτή τη δεύτερη οδό. Σας ευχαριστώ.

Συντονιστής: Το λόγο τώρα έχει ο κ. Τσακίρης, δήμαρχος Σταυρούπολης Θεσσαλονίκης.

Τσακίρης: Αγαπητοί φίλοι, κατ' αρχήν και εγώ θέλω να εκφράσω την ικανοποίησή μου γι' αυτή τη δουλειά που γίνεται, γιατί επιτέλους έφθασε η στιγμή να μιλάμε για προγραμματισμό. Γιατί τον μη προγραμματισμό, οι δήμοι, οι κοινότητες, γενικά η χώρα μας, τον έχει πληρώσει πολύ άσχημα.

Να σας πω ορισμένα περιστατικά από τον Δήμο Σταυρούπολης Θεσσαλονίκης: πως είναι δυνατόν να αρχίσεις να κάνεις έναν δήμο να είναι ωραίος για τους κατοίκους του, όταν είσαι υποχρεωμένος να αρχίσεις από τα κεραμίδια; δηλαδή, να χτιστούν αυθαίρετα 3.000 στρέμματα, και 3.000 στρέμματα, και μετά να μπουν στο σχέδιο πόλης. Και τι να περισώσεις απ' αυτήν την περίπτωση; να σκεφτείτε ότι το 71 που μπήκε μία περιοχή με 2.000 στρέμματα στο σχέδιο, αναγκαστήκανε να βάλουν ησίδες μέσα σε δρόμους έξι μέτρα, που πρακτικά είναι αδύνατο να γίνει. Δηλαδή έτσι όπως το εφάρμοσαν οι πολεοδόμοι, όπως το σχεδιάσανε, αν έμπαινε ένας ξένος έπρεπε να κρατάει τον μίτο της Αριάδνης για να βγει. Εν τω μεταξύ από την άλλη μεριά, δυστυχώς, ο λαός μας έχει διαπαιδαγωγηθεί με τον υπερατομικισμό και κοιτάζει μόνον καθαρά τον εαυτό του, δίχως να καταλαβαίνει ότι αυτό που κάνει θα είναι αργότερα εναντίον του. Και έχουμε τέτοια πολλά παραδείγματα.

Σήμερα, δυστυχώς, σε ορισμένες περιπτώσεις η τοπική αυτοδιοίκηση, δεν έχει δικαίωμα ή μάλλον τη δυνατότητα να επιβάλλει τον σχεδιασμό αυτόν που έγινε και με αποφάσεις δημοτικού συμβουλίου, εάν θέλετε, και με την ΕΠΑ. Όλο και βρίσκονται κάποια παραθυράκια σε περιοχές που ενώ είναι χαρακτηρισμένες για σπίτια χτίζονται βιοτεχνίες.

Ο προηγούμενος ομιλητής αναφέρθηκε ότι αυτά τα είπαμε πολλές φορές. Πράγματι, και εμείς το δημοτικό συμβούλιο της Σταυρούπολης, ομόφωνα, κάθε χρόνο όταν σύντασε τον προϋπολογισμό, δηλαδή το τεχνικό πρόγραμμα, σύντατασε ένα τεχνικό πρόγραμμα σύμφωνα με τις δυνατότητές του και από εκεί σύντασε διεκδικητικό που απευθυνόταν στην κάθε υπηρεσία που ήταν υπεύθυνη. Το θέμα ποιο είναι· ότι αυτά όλα ελέχθησαν πολλές φορές και ο κόσμος τα άκουσε πολλές φορές, γιατί τα δημοσιεύσαμε πολλές φορές και σήμερα δυστυχώς έφθασε στο άλλο άκρο· να λέει, δηλαδή, τόσες φορές τα είπαμε, τι να τα ξαναπούμε; αυτό που θέλω να πω είναι ότι ο προγραμματισμός δεν πρέπει να είναι μόνον στα χαρτιά, αλλά να υπάρξει και πράξη ως προς την εφαρμογή του.

Σήμερα στον δήμο Σταυρούπολης, για να εφαρμοστεί αυτό το πρόγραμμα που συντάξαμε εμείς, θέλουμε, με σημερινές τιμές, τουλάχιστον 30.000.000.000. Δεν έχουμε ένα νοσοκομείο, έχουμε ένα ρέμα που μας μολύνει από εδώ και 30 χρόνια και εδώ είμαι υποχρεωμένος να πω και το εξής, που είναι λιγάκι αντιφατικό. Είμαστε τυχεροί σαν δήμος που είχαμε πολλά ρέματα και στρατόπεδα και δεν μπόρεσαν να φάνε τα οικόπεδα, γιατί γίνανε και οικοπεδοφαγίες πάρα πολλές.

Τώρα, απ' αυτά που σας είπα τα 30.000.000.000, με τις δημόσιες επενδύσεις και με τα έργα που κάνει ο δήμος, παραπάνω τον χρόνο από 150.000.000 δεν διατίθενται. Κάντε έναν λογαριασμό να δούμε πόσα χρόνια θέλουμε να γίνει πράξη αυτό το πρόγραμμα.

Τελειώνοντας θέλω να τονίσω εκείνο εκείνο που είπα λιγάκι στην αρχή: να έχουμε το σθένος, το θάρρος, να λέμε στο λαό τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη, να τον κάνουμε τον λαό να αγαπήσει το πρόγραμμα γενικά, να το βλέπει σφαιρικά - ολοκληρωτικά του δήμου και όχι μόνον το σπιτάκι του και τίποτ' άλλο. Και τότε μόνον και ο ίδιος θα δείξει και ενδιαφέρον αλλά και αγωνιστικότητα, για να γίνει πράξη. Και είναι γεγονός ότι ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα ενώνει, όπως ανέφερε και ο προηγούμενος ομιλητής, υποχρεωτικά τους κατοίκους, γιατί εκεί τα προβλήματα είναι ίδια για όλα τα στρώματα, για όλους γενικά τους δημότες.

Τελειώνοντας πάλι, θέλω και να συγχαρώ την πρωτοβουλία αυτή της Ε.Ε.Τ.Α.Α. και ιδιαίτερα τον πρόεδρο, τον κ. Μαϊστρο, και πιστεύω ότι κάτι θα βγει απ' αυτή τη δουλειά, κάτι σημαντικό. Ευχαριστώ.

Συντονιστής: Και εμείς ευχαριστούμε τον δήμαρχο Σταυρούπολης. Παρακαλούμε να προηγηθεί δυο λεπτά ο κύριος Ιωσηφίδης, κύριε γενικές γραμματέα, και να κλείσετε εσείς;

Ιωσηφίδης: Η καλωσύνη του κυρίου γενικού με απαλλάσσει από το άγχος που έχει πάντα όποιος μιλάει τελευταίος.

Συντονιστής: Ο κύριος Ιωσηφίδης είναι σύμβουλος τοπικής ανάπτυξης, στέλεχος της Τοπικής Ένωσης Δήμων - Κοινοτήτων του νομού Ημαθίας.

Ιωσηφίδης: Θα ήθελα πάρα πολύ σύντομα να εκθέσω δύο τρεις σκέψεις από την πρωινή κυρίως συνεδρίαση και να παρακαλέσω τους εισηγητές, αν το θεωρούν σκόπιμο και ενδιαφέρον, να την σχολιάσουν κάπως. Στον χαιρετισμό του εκπροσώπου της κοινότητας, ακούσαμε ότι ανάμεσα στους στόχους των ΜΟΠ υπάρχουν και δυο στόχοι που αναφέρονται στο να περάσουν, να πετύχουν τα ΜΟΠ, κάποια οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα στην περιφέρεια της κοινότητας, αλλά και με την εξαγωγή μιας κοινοτικής εμπειρίας, από την μια μεριά η κοινότητα να πάψει να είναι ένας ακατανόητος θεσμός στην περιφέρειά της και από την άλλη μεριά να εμπεδωθεί κάπως, να μάθει ο κόσμος τι είναι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τι προγράμματα κάνει, πως υλοποιούνται κλπ.

Εδώ μου δημιουργείται ένα μικρό ερώτημα και θα ήθελα κάποιον σχολιασμό με όλη την καλή πίστη: μήπως, μέσα από ένα τέτοιο άριστο πρόγραμμα, υπάρχει και κάποιος θεσμοποιημένος, κάποια θεσμοποιημένη λανθάνουσα παρείσφρηση ορισμένων στοιχείων ξένων, ή αλλοτριωτικών στην τοπική κοινωνία; Πιστεύω ότι αυτά τα στοιχεία, εάν υπάρχουν, είναι δυνατόν κάπως να ξεφύγουν, να αντιμετωπιστούν με ορισμένα σημεία που ακούσαμε στην εισήγηση του κ. Μαϊστρου, σε σχέση με τον κοινωνικό έλεγχο που μπορεί να υπάρξει.

Και το δεύτερο σημείο: βασικό στοιχείο σε ένα πρόγραμμα είναι να είναι δικαιολογημένο απέναντι σε εκείνους από τους οποίους ζητάει την χρηματοδότηση. Η αντίστοιχη δικαιολόγηση των επιλογών του προγράμματος στην τοπική κοινωνία, στα άτομα, στα πρόσωπα που την αποτελούν, πως μπορούμε να την έχουμε σε μια συνεχή κατοχύρωση και λειτουργία και ταυτόχρονα και έλεγχο; Και ένα τρίτο και τελευταίο, που αποτελεί ένα προσωπικό βίωμα: καλά όλα τα προγράμματα, καλές όλες οι επιλογές. Αλλά έναν εκκολλαπτόμενο σύμβουλο ανάπτυξης που τον στέλνουμε σε μια κοινότητα, σε έναν δήμο, σε μια ΤΕΔΚ, ποια μέσα άμυνας μπορούμε να του δώσουμε, μια ποια πανοπλία θα τον εξοπλίσουμε, ώστε από σύμβουλος ανάπτυξης ή δυναμικό σύμβουλο ανάπτυξης, να μην τον κάνουμε να γίνει ένας έστω καλός γραφειοκράτης; Ευχαριστώ.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον κ. Ιωσηφίδη, ο κύριος Λουκάκης, γενικός γραμματέας της περιφέρειας Κρήτης.

Λουκάκης: Θα κάνω μάλλον ορισμένες παρατηρήσεις πάνω στην εισήγηση που έκανε το πρωί ο Πάνος Μαΐστρος για την τοπική ανάπτυξη, που πραγματικά ήταν εντυπωσιακή και πολύ πλήρης, που δείχνει ότι και η δυναμική της Ε.Ε.Τ.Α.Α. συνεχίζεται και εξελίσσεται και που έβαλε πραγματικά πολύ σοβαρά θέματα. Είπε ότι το πρόγραμμα τοπικής ανάπτυξης δεν είναι μια τεχνική μελέτη, ούτε ένα σχέδιο οικονομικής μεγέθυνσης. Είπε ότι είναι πρόταση για τον τρόπο λειτουργίας της τοπικής κοινωνίας και έβαλε σαν προϋποθέσεις για να πετύχει και να μπορέσει να υλοποιηθεί την κοινωνική συναίνεση και τη συλλογική υιοθέτηση και στήριξη.

Έδωσε δηλαδή στην ουσία τη συνταγή. Υπάρχουν και οι θεσμοί και μπορεί να κάνει κανένας το ερώτημα: γιατί δεν γίνεται παντού αυτό το πράγμα; γιατί δηλαδή, έχοντας αυτό το πλαίσιο κάθε ένας δήμαρχος ή κάθε ένας φορέας μαζικός δεν μπορεί να κινητοποιήσει και να εφαρμόσει αυτό το πρόγραμμα στο χώρο του; είτε, όμως, και παίρνοντας σαν δεδομένο ότι ο πολιτικός φορέας είναι η τοπική αυτοδιοίκηση, σαφώς, εκεί δεν υπάρχει καμία αντίρρηση, ότι χρειάζεται πολιτική και κοινωνική αλληλεγγύη. Και ερωτώ: υπάρχει αυτό το πράγμα μέσα σ' αυτούς τους χώρους; εάν πάρουμε έναν μικρό χώρο, τι εμπειρίες έχουμε; υπάρχουν άνθρωποι που δεν μιλάνε μεταξύ τους ή δεν παίζουν ο ένας στο καφενείο του αλλουνού. Πώς λοιπόν να κινητοποιηθεί όλος αυτός ο χώρος για να δώσει αυτό το αποτέλεσμα; στους μεγαλύτερους χώρους της πόλης, υπάρχει κατακερματισμός του κοινωνικού ιστού. Ο κόσμος είναι κλεισμένος στο διαμέρισμα, ο ένας δεν γνωρίζει τον απέναντι, βλέπουν τηλεόραση και VIDEO όλη μέρα, και έχουν και αυτοί, όπως είπαν και πολλοί συνάδελφοι, αποκοινωνικοποιηθεί τελείως. Συνεπώς, είναι πολύ δύσκολο εγχείρημα. Νομίζω ότι δεν είναι τυχαίο, εκεί που έγινε, όπου έχουν γίνει, δεν είναι τυχαίο, παίζει πολύ μεγάλο ρόλο και η κοινωνία, η τοπική κοινωνία αλλά και η προσωπικότητα αυτών που την κινητοποιεί.

Συνεπώς, συμφωνώ με τον Κώστα Κουρκούτη ότι εάν δεν κατορθώσουμε να κινητοποιήσουμε την κοινωνία την τοπική δεν θα βγούμε από την κρίση. Θα παραμείνουμε σε αυτή την κατάσταση.

Επίσης, είναι σημαντικό και το ότι πρέπει να υπάρχει μια προοπτική υλοποίησης αυτού του προγράμματος, δηλαδή το θέμα των πόρων της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι ένα σημαντι-

κό θέμα. Δεν συμφωνώ με την άποψη του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας ότι πρέπει να περιμένεις κάποιους απέξω. Νομίζω ότι πρέπει να δοθούν κίνητρα, ότι πρέπει στο πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων να υπάρχει θέση για τέτοια προγράμματα και να ξέρει ο καθένας που τα ξεκινάει ότι αν τα ολοκληρώσει, εάν τα πραγματοποιήσει, θα μπορέσει να το υλοποιήσει κιόλας, εάν κάνει τη μελέτη του θα μπορέσει να την υλοποιήσει.

Αυτές τις παρατηρήσεις ήθελα να κάνω. Τώρα, ήταν πολύ ενθαρρυντικό αυτό που είπε ο υπουργός Εσωτερικών, ότι προβλέπεται από του χρόνου, άλλωστε το προβλέπει και ο 1622, ειδικό πρόγραμμα για την τοπική αυτοδιοίκηση σε τοπικά προγράμματα. Τώρα, επειδή έχουμε κάποια μεγαλύτερη εμπειρία από τις άλλες περιοχές στα ΜΟΠ, τα έχουμε ξεκινήσει πριν έναν χρόνο, έχει προχωρήσει αρκετά, θα δώσω ορισμένες απαντήσεις σε αυτά τα θέματα που μπήκανε, ακόμα και από τη δική μας επιτροπή.

Σε ό,τι αφορά εάν ρωτήθηκε ή εάν δεν ρωτήθηκε κανείς, μία σύγχυση που γίνεται. Αρκετοί θεωρούν ότι το ΜΟΠ είναι ένα άλλο πρόγραμμα. Δεν είναι ένα άλλο πρόγραμμα. Τα έργα των ΜΟΠ έχουν ενταχθεί μέσα στα προγράμματα που υπάρχουν κάθε χρόνο, δηλαδή ορισμένα έργα είναι στις ΣΑΕ και ορισμένα έργα είναι στην ΣΑΝΤ. Όπως συντάσσονταν τα προγράμματα τα άλλα χρόνια, το ίδιο συντάχθηκαν και πέρισι, όταν δηλαδή έγινε το δικό μας πρόγραμμα. Οι κεντρικοί φορείς έβαλαν τα δικά τους προγράμματα στο κεντρικό πρόγραμμα, στο εθνικό πρόγραμμα, και για εκείνο που ρωτήθηκε το νομαρχιακό συμβούλιο ήταν για το πρόγραμμα το νομαρχιακό.

Σημειωτέον, υπήρχαν περιορισμοί, ότι τα έργα πρέπει να είχαν ολοκληρωμένες μελέτες και να ήταν ενταγμένα στο πενταετές, για να μπορούν άλλωστε να ενεργοποιηθούν και να απορροφήσουν τα χρήματα. Τώρα μπαίνει ένα ερώτημα: οι παρεμβάσεις αυτές έχουν αποτέλεσμα στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη; νομίζω είναι ένα ερώτημα που δεν μπορεί κανείς να απαντήσει με σιγουριά. Ακριβώς, επειδή πρώτον, δεν υπήρχαν τοπικές αναπτυξιακές μελέτες ολοκληρωμένες, τουλάχιστον στην Κρήτη δεν υπήρχαν. Βλέπω δηλαδή ότι ήταν μία συμπληρωματική ενέργεια, ήταν συμπληρωματικές ενέργειες προς την ολοκλήρωση, μπορεί να έχουν επίδραση συνολικά στην περιφέρεια. Νομίζω ότι τοπικά δεν πρέπει να είναι ολοκληρωμένες ενέργειες, να

δίνουν δηλαδή αποτελέσματα μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης τοπικά.

Για τα θέματα των τροποποιήσεων πραγματικά είναι ένα σοβαρό θέμα, ξέρουμε πως λειτουργεί ο προγραμματισμός στην Ελλάδα, ξέρουμε πως προτείνονται τα έργα. Υπήρξαν έργα τα οποία δεν μπορούσαν εκ των πραγμάτων να προχωρήσουν, τα είχαν βάλει οι κεντρικοί φορείς στα νομαρχιακά προγράμματα, δεν υπήρξε πρόβλημα.

Όμως, μπήκαν από κεντρικούς φορείς έργα, τα οποία δεν είχαν προοπτικές να εκτελεστούν και να εξελιχθούν. Όταν βάζεις ως πύλο το ΕΛΚΕΠΑ, το κέντρο του στην Κρήτη, και το βάζεις χωρίς να έχει όχι απλώς μελέτη, αλλά ούτε καν το οικοπέδο είναι επόμενο ότι μέσα στη διετία δεν θα μπορούσε να απορροφήσει τα χρήματα και συνεπώς, χρειαζόταν να γίνει μία τροποποίηση. Και σου δίνει το δικαίωμα η σύμβαση να κάνεις τροποποίηση με τη διαφορά, ότι δεν μπορείς να φύγεις από το ολοκληρωμένο σχήμα. Δηλαδή δεν μπορείς να πάρεις — είναι 6 υποπρογράμματα — από ένα υποπρόγραμμα όλα τα λεφτά και να τα πας σε ένα άλλο, διότι αυτό μετά δεν θα μπορέσει να εκτελεστεί. Υπήρξαν δηλαδή διαπραγματεύσεις και συγκρούσεις ελαφράς μορφής μέσα στις επιτροπές. Αυτό κατάλαβα από αυτό που είπε ο Νίκος ο Πετράκης για τη σκληρότητα που υπάρχει στις διαπραγματεύσεις. Αλλά εκ των πραγμάτων ήταν μέσα στους όρους της σύμβασης, δεν μπορούσαμε να κάνουμε αλλιώς.

Ένα θέμα σοβαρό που υφίσταται και που θα το αντιμετωπίσουν όσοι θα ξεκινήσουν τώρα, είναι ο συντονισμός όλων αυτών των φορέων. Πράγματι, υπάρχουν 80 φορείς οι οποίοι έχουν έργα μέσα στο πρόγραμμα. Μία επιτροπή τα παρακολουθεί, ένα πολύ θετικό στοιχείο που βλέπω είναι ότι για πρώτη φορά παρακολουθεί μία επιτροπή συνολικά όλη την εξέλιξη του έργου. Συνολικά, δηλαδή, νομίζω ότι με τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η παρακολούθηση των έργων αυτών, είναι μία εισαγωγή τεχνολογίας. Ποτέ δεν έχουμε παρακολουθηθεί εξέλιξη ενός προγράμματος, και εκεί πάνω υπάρχει ακόμα ένα πρόβλημα: το πρόβλημα της γραφειοκρατίας. Δηλαδή ακόμα και εμείς που θέλουμε να το εφαρμόσουμε το πρόγραμμα αυτό, βρίσκουμε συνέχεια δυσκολίες, γιατί αυτό είναι ένα μοντέρνο σύστημα. Έχει μπει μηχανοργάνωση ακριβώς για να μπορέσει να παρακολουθείται και από εκεί που δίνουν τις χρηματοδοτήσεις, και υπάρ-

χουν πολλές δυσκολίες, σ' αυτό συμφωνώ με τον Νίκο τον Πετράκη, δυσκολίες στην υλοποίηση, ακριβώς από την γραφειοκρατία που είναι δυστυχώς αξεπέραστη. Αυτές τις παρατηρήσεις μόνον ήθελα να κάνω, ευχαριστώ.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον γενικό γραμματέα της περιφέρειας. Να δώσουμε τον λόγο στους εισηγητές, εάν θέλουν να δώσουν κάποια απάντηση ή να συμπληρώσουν κάποια σκέψη τους.

Πατσιλινάκος: Μια διευκρίνηση θέλω να κάνω. Ίσως να παρανοήθηκε εάν είμαστε υπέρ του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος ή όχι. Πράγματι, δεν είμαστε αντίθετοι με το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα. Ο ένας λόγος είναι ότι δεν υπάρχει άλλος φορέας που να κάνει ανάπτυξη σε φιλολαϊκή κατεύθυνση έξω από τον Δήμο. Και έτσι, ο Δήμος πρέπει να αναλάβει αυτή την υποχρέωση, να κινητοποιήσει το ντόπιο δυναμικό για να μπορέσει να κάνει αυτή την ανάπτυξη. Το δεύτερο είναι ότι το τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα, με αυτή την κατεύθυνση την αγωνιστική δηλαδή και την διεκδικητική πόρων και όχι με ξεζούμισμα νέων πόρων από τους δημότες, μπορεί να έχει αποτέλεσμα.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον δήμαρχο του Περάματος, ο δήμαρχος Ανωγείων κ. Κλάδος.

Κλάδος: Σχετικά με το θέμα της αναδάσωσης θα ήθελα να πω ότι πραγματικά η εικόνα του «φαλακρού τοπίου», είναι σχεδόν η γενική εικόνα που υπάρχει στη βόρεια πλευρά του Ψηλορείτη, στην περιοχή τη δική μας που είναι γύρω στα 80 με 90 χιλιάδες στρέμματα από τα οποία τα 50 ανήκουν στον δήμο, είναι στην κυριότητα του δήμου. Η καταστροφή του δασικού πλούτου είναι από παλιά, η παράδοση τουλάχιστον η ζωντανή που υπάρχει, θα έλεγε ότι η καταστροφή η μεγάλη συντελέστηκε από την επανάσταση του 1866 και από εκεί και πέρα συμπληρώθηκε από την κτηνοτροφία και από τη χρήση των ανθρώπων. Αυτή τη στιγμή, ή τουλάχιστον μέχρι τα τελευταία χρόνια, στην Κρήτη υπήρχε η αντίληψη από τις δασικές υπηρεσίες ότι δεν μπορεί να γίνει αναδάσωση και δεν είχε κανέναν τέτοιο προγραμματισμό έστω και με τα λίγα μέσα που είχε στη διάθεσή της.

Η αντίληψη αυτή άρχισε να αλλάζει μόνον τα τελευταία χρόνια και κυρίως μετά την υπαγωγή στα προγράμματα της ΕΟΚ,

που αρχίσανε να γίνονται και κάποιες ιδιαίτερες χρηματοδοτήσεις για τέτοια προγράμματα. Το ενθαρρυντικό στην περιοχή τη δική μας είναι ότι από τότε που έπαυσε η ξύλευση, από τότε δηλαδή που η θέρμανση στα σπίτια γίνεται με άλλα κυρίως μέσα, υπάρχει μια πολύ σημαντική αυτοφυής αναδάσωση, η οποία όμως μέχρι αυτή τη στιγμή, παρά τις προσπάθειες που έχουμε κάνει εμείς, δεν έχει βρει μια στήριξη και μια ουσιαστική βοήθεια. Αυτό όσον αφορά το συγκεκριμένο ερώτημα που τέθηκε.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον κύριο Κλάδο, ο Βασίλης ο Ξυδιάς που είναι μελετητής του αναπτυξιακού κέντρου Ανωγειών.

Ξυδιάς: Είχα κάνει και την εισήγηση το πρωί, πραγματικά πολλές από τις ερωτήσεις είναι πειρασμός, δυστυχώς δεν έχουμε τον καιρό. Συνοπτικά να πω μονάχα ότι σε ό,τι είπε ο δήμαρχος Θήβας περί ολοκλήρωσης, πιστεύω ότι απλώς είναι μία παρανόηση ως προς την ορολογία και εάν κάποια άλλη φορά δοθεί η δυνατότητα θα πρέπει να το συζητήσουμε. Δεν νομίζω ότι υπάρχει ουσιαστικό πρόβλημα στην ουσία, για το θέμα που ανέφερε ο κύριος Γιαννούσης, των συγκρούσεων σε ό,τι αφορά το διάλογο. Διάλογος δεν σημαίνει μόνο καλές σχέσεις, πολλές φορές σημαίνει σύγκρουση, σαφώς είναι έτσι και σαφώς έχει απόλυτο δίκιο σε ό,τι αφορά τις επιλογές και θα σημειώνα και εγώ για άλλη μια φορά ότι πρόγραμμα δεν είναι μία παρένθεση ενεργειών κυρίως ή έργων, αλλά είναι κυρίως ένα σύνολο επιλογών από τις οποίες επιλογές απορρέουν όλα τα υπόλοιπα.

Τα περνάω όλα αυτά πολύ γρήγορα γιατί θέλω να μιλήσω για κάτι που κατά τη γνώμη μου είναι πολύ σημαντικό και φοβάμαι ότι δεν σημειώθηκε πάρα πολύ. Δεν θέλω να πω τη δική μου γνώμη, θέλω απλώς να σημειώσω ότι από τις παρεμβάσεις που έγιναν τώρα το απόγευμα, διαπιστώνω δύο διαφορετικές απόψεις, ή αποχρώσεις αν θέλετε, σχετικά με το τι είναι τελικώς ένα Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα.

Βλέπω απ' τη μια μεριά μία άποψη που εκφράστηκε πάρα πολύ, κυρίως στις ερωτήσεις και με τις λέξεις μάλλον που χρησιμοποιήθηκαν και τους τόνους και όχι τόσο πολύ ό,τι ειπώθηκε ρητά. Φάνηκε λοιπόν ότι βλέπουμε το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα σαν ένα πρόγραμμα παρεμβάσεων του δήμου, ας πούμε, ή των κρατικών φορέων, σαν ένα πρόγραμμα που αφορά κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, το δημόσιο και ότι στην πραγμα-

τικότητα είναι μία υλοποίηση του κράτους πρόνοιας.

Υπήρξαν διαμαρτυρίες γιατί δεν λειτουργεί το κράτος πρόνοιας, υπήρξαν διαμαρτυρίες γιατί πιθανότατα δεν επιτρέπεται ο δήμος σαν διοικητικός φορέας να λειτουργήσει στα πλαίσια ενός κράτους πρόνοιας είτε με πόρους που παίρνει από το κεντρικό κράτος είτε από πόρους που έχει το ίδιο. Και αυτή ήταν μία χοντρική άποψη. Τολμώ να πω ότι εγώ προσωπικά δεν τη συμμερίζομαι και πιστεύω ότι δεν ήταν αυτή η τάση, τουλάχιστον στη δική μου εισήγηση και γενικά στην παρέμβαση που έγινε από πλευράς Ε.Ε.Τ.Α.Α. Και η άλλη πλευρά ήταν αυτή που βλέπει το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα σαν μία παρέμβαση αναπτυξιακή, με την έννοια της παραγωγικής, εάν θέλετε, επένδυσης με την ευρύτερη της έννοια.

Γι' αυτό είπα και πριν ότι δεν ειπώθηκαν ρητά, δεν επιμένω πάρα πολύ σ' αυτό που λέω τώρα, το τονίζω κυρίως, και εάν μας δοθεί αύριο η δυνατότητα θα διευκρινίσουμε σαφέστερα το πως το εννοεί ο καθένας. Το πρωί δόθηκε η εντύπωση ότι ο κύριος Κουσουλάκος είπε με λίγα λόγια ότι ξέρετε, δεν υπάρχουν λεφτά, κάντε ότι μπορείτε μόνοι σας.

Δεν πιστεύω ότι ήταν αυτό το νόημα της παρέμβασής του και χωρίς να θέλω καθόλου να δικαιολογήσω ούτε τον ίδιο τον κύριο Κουσουλάκο, είναι ο ίδιος υπεύθυνος για ό,τι λέει και ό,τι κάνει, ούτε την κεντρική διοίκηση γενικώς, νομίζω όμως, τουλάχιστον εγώ έτσι κατάλαβα, ότι είπε σαφέστατα ότι εάν πείσει το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα τότε θα βρεθούν πηγές χρηματοδότησης και αυτό το «πείσει», νομίζω ότι έχει αυτόν ακριβώς το χαρακτήρα, να δείχνει τη σκοπιμότητά του ακριβώς σαν παραγωγική επένδυση με την ευρύτερη έννοια.

Σ' αυτή την περίπτωση, εάν πρόκειται γι' αυτό και δεν πρόκειται απλώς για μία παρέμβαση του δημοσίου, δηλαδή ενός κράτους πρόνοιας με την ευρύτερή του έννοια, τότε, δεν πρόκειται απλώς για μια σειρά έργων που πρέπει να δούμε τις μελέτες εάν αξιοποιούνται ή δεν αξιοποιούνται, εάν μένουν στα συρτάρια ή εάν μπαίνουν μπροστά, αν τα έργα γίνονται ή δεν γίνονται, αν γίνονται αργά ή γρήγορα. Το σημαντικότερο απ' όλα, είναι οι παρεμβάσεις της ίδιας της τοπικής κοινωνίας. Και όταν λέμε τοπική κοινωνία, εννοούμε τους ανθρώπους της, δηλαδή τον Μπάρμπα Γιάννη και τον μπάρμπα Κώστα, δηλαδή εάν αυτοί δεν πάρουν την πρωτοβουλία για το συγκεκριμένο, ή τον συνεταιρισμό τον τοπικό, εάν αυτοί δεν πάρουν την πρωτοβουλία

για ενέργειες ή έργα ή επενδύσεις που προβλέπονται μέσα στο πρόγραμμα, τότε όλο το παιχνίδι έχει χαθεί.

Συντονιστής: Ευχαριστούμε τον Βασίλη Ξυδιά, να δώσουμε τον λόγο και στον πρόεδρο του αναπτυξιακού συνδέσμου, τον κ. Πάνο Τότσικας.

Τότσικας: Πολύ γρήγορα θέλω να κάνω δύο μικρές παρατηρήσεις. Σε σχέση με μία σύγχυση που υπήρξε σε κάποιες ομιλίες κτλ., για τη σχέση της ΕΠΑ, του γενικού πολεοδομικού σχεδίου, ας πούμε, και του ΤΑΠ. Κάπου φαίνεται ότι τα όρια ανάμεσα στο Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα και σε αντίστοιχες μελέτες που έχουν γίνει στα πλαίσια του γενικού πολεοδομικού σχεδίου, κάπου συγχέονται.

Νομίζω ότι θα πρέπει να γίνει σαφές, ας πούμε, ότι το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα είναι οπωσδήποτε ευρύτερο από το γενικό πολεοδομικό σχέδιο.

Το γενικό πολεοδομικό σχέδιο μιας πόλης, μιας περιοχής, ενός δήμου, ανεξάρτητα από τις όποιες ας πούμε φιλοδοξίες μπορεί να έχει κάποια στιγμή όλη αυτή τη επιχείρηση της Πολεοδομικής ανασυγκρότησης, τελικά περιορίστηκε στο να αντιμετωπίσει κάποια πολύ συγκεκριμένα προβλήματα που έχουν σχέση με τον χώρο, με τα βασικά πολεοδομικά προβλήματα μιας περιοχής· ενώ το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα είναι ή θα θέλαμε να είναι ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα που αφορά κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά μεγέθη και τους φορείς που θα διαχειριστούν αυτά τα ζητήματα.

Άρα νομίζω ότι πρέπει να το δει κανείς έτσι το ζήτημα της απασχόλησης· δεν πιάνεται π.χ. από τα γενικά πολεοδομικά σχέδια ενώ είναι ένα από τα κεντρικά ζητήματα ενός τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος.

Μια δεύτερη μικρή παρατήρηση που θα ήθελα να κάνω είναι σε σχέση με το βασικό ζήτημα από ποιον γίνεται και πως ξεκινάει το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα. Σαφώς δεν θα διαφωνούσε κανείς, απόλυτα συμφωνώ με τον δήμαρχο Θήβας, τον Κώστα Κουρκούτη, ότι η ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας είναι η μόνη διέξοδος από την κρίση. Εγώ θα έλεγα γενικά η ενεργοποίηση της κοινωνίας, όχι μόνον της τοπικής, συνολικά της κοινωνίας, είναι η διέξοδος από την κρίση κτλ.

Το ζήτημα είναι όμως ότι από την εμπειρία που έχουμε όλοι μας η τοπική κοινωνία δεν ενεργοποιείται. Δεν ενεργοποιείται

για διάφορους λόγους· είπαμε να μην το ανοίξουμε αυτό το ζήτημα, είναι τεράστιο, όμως είναι υπαρκτό. Παρόλο που θέλουμε να κάνουμε Τοπικά Αναπτυξιακά Προγράμματα με ανοικτές διαδικασίες, με διάλογο, με συμμετοχή κτλ., ας πούμε, τελικά δεν ενεργοποιείται η τοπική κοινωνία.

Όπως είπαμε και στην εισήγησή μας, εκτιμούμε ότι αυτό το ζήτημα δεν είναι θέμα τεχνικό, δεν είναι ζήτημα ότι δεν κολλήθηκαν αρκετές αφίσες που να καλούν στο συγκεκριμένο χώρο, δεν βγήκε με μια ντουντούκα στους δρόμους ο άλλος να φωνάζει, δηλαδή τέτοια ζητήματα ας πούμε και στο δήμο Περάματος και αλλού, καλύφθηκαν και καλύπτονται γενικά· ούτε είναι ζήτημα ότι εάν υπάρχει ένας τοπικός ραδιοσταθμός που προφανώς θα λύσει κάποιο ζήτημα, η τοπική δημοσιότητα που λέμε, πιθανώς ας πούμε ο κόσμος να είναι πιο ενημερωμένος για τα προβλήματά του, να ξέρει ότι αυτή την ώρα γίνεται μια σύσκεψη στη δημαρχία και πιθανώς αντί για 50 να έρθουν 100.

Το ζήτημα ότι δεν ενεργοποιείται η τοπική κοινωνία είναι τεράστιο πολιτικό πρόβλημα, το οποίο πρέπει να το λάβουμε υπόψη μας και να δούμε τελικά ότι αυτή η αδράνεια, ιδιαίτερα μιλάω για τα αστικά κέντρα, γιατί για την περιφέρεια φαίνεται ότι δεν υπάρχουν τέτοια δεδομένα, είναι ένα πρόβλημα το οποίο έχει σχέση με τη συνολικότερη αναξιοπιστία κάποιων ας πούμε θεσμών ή συνολικά της πολιτικής ζωής. Υπάρχει τέλος πάντων ένα τεράστιο ζήτημα: πως θα καταφέρουμε να ενεργοποιήσουμε τον τοπικό παράγοντα, την τοπική κοινωνία σ' αυτή την κατεύθυνση.

Αν, ας πούμε, δεν υπάρξει η πολιτική βούληση του συνόλου της κοινωνίας για να στηρίξει το πρόγραμμα, θα καταλήγει τελικά το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα να είναι υπόθεση ενός μέρους της κοινωνίας, της εκάστοτε δημοτικής αρχής, η οποία βρίσκεται αυτή τη στιγμή στην εξουσία και σαφώς θα υπάρχει μια υπονόμηση κάποιου άλλου μέρους της υπόλοιπης κοινωνίας, που θεωρεί ότι αυτό το πρόγραμμα δίνει κάποιους πόρους στη δεδομένη δημοτική αρχή, άρα δεν έχουμε καμιά σχέση μαζί του κτλ.

Τέτοιου είδους ζητήματα απαιτούν, ειπώθηκε και από την εισήγηση του κ. Μαϊστρου το πρωί, έναν μετασχηματισμό και της ίδιας της αντίληψης για την τοπική αυτοδιοίκηση και των ιδίων των διαδικασιών που υπάρχουν σήμερα στην τοπική αυτοδιοίκηση. Δηλαδή, θέλω να πω ότι ένα Τοπικό Αναπτυξιακό

Πρόγραμμα, εάν λειτουργεί σωστά θα μπορούσε να λειτουργήσει σαν καταλύτης, να μετασχηματίσει την ίδια την τοπική αυτοδιοίκηση, την ίδια την αντίληψη που έχει αυτή για τον εαυτό της, και την ίδια τη σχέση που έχει με το χώρο της.

Συντονιστής (Π. Μαΐστρος): Ευχαριστούμε, έγιναν και ορισμένες ερωτήσεις σε μένα, κατ' αρχήν από τον δήμαρχο Πτολεμαΐδας. Να του πω ότι στείλαμε πρόσκληση στην Αναπτυξιακή Κοζάνης, δεύτερον έχουμε στείλει εδώ και πάνω από 1 μήνα μια επιστολή με πρόταση για συνεργασία, δεν έχουμε πάρει καμιά απάντηση. Θα θέλαμε πράγματι πάρα πολύ να συνεργαστούμε με την Αναπτυξιακή Κοζάνης. Συμβουλευτε τα δύο πολύ γνωστά στελέχη της Αναπτυξιακής Κοζάνης να πάνε να μας υπονομεύουν από τις εφημερίδες. Έτσι γιατί δίνουν τροφή σε όσους προτείνουν την κατάργηση των προσπαθειών μας. Και είναι πολύ σαφές και συγκεκριμένο αυτό το οποίο λέω, για την υπομόνευση από την εφημερίδα.

Συμφωνώ με τον δήμαρχο Πρέβεζας, τον κ. Γιαννούλη, ότι πράγματι καθυστέρησε παρά πολύ η αναπτυξιακή σύμβαση του Αμβρακικού. Θα έλεγα όμως ότι καθυστέρησε όχι τόσο το σκέλος που αφορά τα δημόσια έργα υποδομής. Καθυστέρησε η τοπική αναπτυξιακή διαδικασία. Δεν καταφέραμε να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις της ενδογενούς ανάπτυξης για επιχειρήσεις.

Εκεί νομίζω είναι η μεγαλύτερη καθυστέρηση και εκεί πραγματικά είναι η αδυναμία ενός κλασικού αναπτυξιακού προγράμματος. Συμφωνούμε όμως πράγματι ότι η βαθμίδα τοπικής αυτοδιοίκησης είναι απόλυτα αναγκαία να προχωρήσει. Νομίζω ότι έδωσε μία απάντηση σε πολλούς από τους φίλους μας ο Κώστας Κουρκούτης, όταν είπε ότι το Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα είναι μια απάντηση ως ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας στο συγκεντρωτικό κράτος που έχει αποτύχει, τουλάχιστον με τη σημερινή δομή και λογική του.

Εκεί που διαφωνούμε λιγάκι είναι στο θέμα του ολοκληρωμένου. Απλώς, διευκρινίζω, ότι θεωρούμε ότι δεν μπορεί να υπάρχει ένα πρόγραμμα ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης με την εξής έννοια και μόνον: ότι δεν μπορεί σε έναν συγκεκριμένο τόπο να αναπτυχθούν ισόρροπα όλοι οι τομείς και κλάδοι της οικονομίας. Μ' αυτή την έννοια λοιπόν, μπορεί να αναζητούμε την υψηλότερου βαθμού αναπτυξιακή ολοκλήρωση σε επίπεδο

περιφέρειας. Σε ένα πολύ μικρό τόπο, έχουμε περισσότερο συγκριτικά πλεονεκτήματα και όχι ολοκληρωμένη ανάπτυξη, πρωτογενή τομέα, δευτερογενή τομέα, υπηρεσιών κλπ. Μ' αυτή την έννοια και μόνον.

Και συμφωνούμε ότι η αλληλεγγύη που υπάρχει και πρέπει να υπάρχει ανάμεσα σε τοπική και κεντρική εξουσία, δεν καταργεί σε καμιά περίπτωση την αντιπαράθεση, τη σύγκρουση· δεν καταργεί σε καμιά περίπτωση τις κοινωνικές αντιθέσεις. Σίγουρα όμως, μια τέτοια πολιτική αλληλεγγύη μπορεί να βασιστεί σε κάποιους κοινούς στόχους, μπορεί να βασιστεί στην αλληλεγγύη για την τοπική ανάπτυξη και μπορεί να βρει συνθέσεις που να υπερβούν κάποιες ενδεχόμενα αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις που δεν έχουν αντικειμενική οικονομική και κοινωνική βάση.

Η πρόταση λοιπόν δεν είναι πρόταση μιας κλασικής, ίσως και παλαιομοδίτικης κοινωνικής ειρήνης, είναι μια πρόταση για έναν δημοκρατικό διάλογο που μέσα από την αντιπαράθεση, τη σύγκρουση, τις κοινωνικές αντιθέσεις, θα οδηγήσει σε σύνθεση, ώστε να ξεπεραστούν κοντόφθαλμες, αν θέλετε, πολώσεις. Και νομίζω ότι πράγματι έχει δίκιο ο Γιώργος Γιαννούσης όταν λέει ότι και ο διάλογος θα οδηγήσει σε σύγκρουση, αλλά υπάρχουν και διαδικασίες κοινωνικές και πολιτικές για την υπέρβασή τους.

Νομίζω ότι αυτό που τόνισε ο δήμαρχος Σταυρούπολης ότι το πρόγραμμα πρέπει να γίνει κτήμα του λαού, είναι πραγματικά μια βασική συνιστώσα. Κλείνοντας θα ήθελα να πω αυτό που είπε ο Βασίλης Ξυδιάς τελειώνοντας την παρέμβασή του, ότι όσο διεκδικείς παραπάνω απ' την κεντρική Εξουσία, τόσο νομιμοποιείς τον ρόλο της, τόσο προιονίζεις το κλαδί στο οποίο κάθεται σαν τοπική αυτοδιοίκηση.

Πράγματι χρειάζεται η διεκδίκηση, αλλά νομίζω ότι η διεκδίκηση αυτή θα πρέπει να γίνεται με έναν τέτοιο τρόπο που να αλλάζει τους συσχετισμούς, να μπορεί πραγματικά να δίνει τη δυνατότητα στην τοπική αυτοδιοίκηση, στην τοπική κοινωνία, να αλλάζει τους συσχετισμούς υπέρ της και νομίζω, για να κλείσω, ότι και η προσπάθεια για τη διημερίδα αυτή, στην οποία κλήθηκαν γενικοί γραμματείς περιφερειών, νομάρχες, δήμαρχοι και κοινοτάρχες, μέλη διοικητικών συμβουλίων, επιχειρήσεων, επιστήμονες σύμβουλοι ανάπτυξης, ακαδημαϊκοί, είναι μια απτή απόδειξη μιας προσπάθειας για μια συνεργασία, για

μία «συνερζί» όπως λένε οι Γάλλοι φίλοι μας.

Και νομίζω ότι η ονομασία που έχει δώσει ο συνεταιρισμός των εργαζομένων στην Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης σαν επικεφαλίδα, μπορεί να είναι και το κλείσιμο και ενδεχόμενα και ο διαφαινόμενος και υποδηλούμενος στόχος που έχουμε μέσα απ' αυτή την διημερίδα, μέσα από όλες αυτές τις εκδηλώσεις.

Η ονομασία λοιπόν που έχει δώσει ο συνεταιρισμός των εργαζομένων της Ε.Ε.Τ.Α.Α. είναι: *αλληλεγγύη για την τοπική ανάπτυξη* . Αυτή είναι η ονομασία. Ευχαριστώ.

